

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Κατεύθυνση: Ιστορία και Διδακτική της Ιστορίας – Λαογραφία και
Πολιτισμός
Υποκατεύθυνση: Λαογραφία και Πολιτισμός

Ο λαϊκός πολιτισμός στην Ευέλικτη Ζώνη: Πολιτιστικό πρόγραμμα
«Λαογραφική προσέγγιση των μηνών» για την Α΄ τάξη του
δημοτικού σχολείου

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΟΤΣΑΡΗ ΕΙΡΗΝΗ-ΓΕΩΡΓΙΑ, Α.Μ.: 213572

ΑΘΗΝΑ 2018

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	5
Πρόλογος	6
Εισαγωγή	7
1. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	8
1.1 Η συμβολή των εκπαιδευτικών στη λαογραφική έρευνα και η καθοδήγηση των ακαδημαϊκών λαογράφων.....	9
1.2 Προγράμματα λαϊκού πολιτισμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: οι πρώτες συμβολές.....	11
1.2.1 Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ	11
1.2.2 Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Διδασκαλίας του Λαϊκού Πολιτισμού στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	14
1.3 Εκπαιδευτικές δράσεις για το λαϊκό πολιτισμό στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	16
1.3.1 Το παραμύθι.....	16
1.3.2 Το παιγνίδι	18
1.3.3 Στο λαογραφικό μουσείο.....	19
1.3.4 Τα κάλαντα	22
1.3.5 Ο χορός.....	22
2. ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ.....	24
2.1 Πειραματικά Προγράμματα Εκπαίδευσης.....	24
2.1.2 Ολοήμερο σχολείο	24
2.1.3 Ευέλικτη Ζώνη	26
2.2 Διεπιστημονικά Προγράμματα- Σχολικές Δραστηριότητες	28
2.2.1 Περιβαλλοντική εκπαίδευση	29
2.2.2 Αγωγή Υγείας	29
2.2.3 Πολιτιστικά Θέματα	30
2.2.4 Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Αγώνες	30
2.2.5 Αγωγή Σταδιοδρομίας	31
2.3 Ευρωπαϊκά Εκπαιδευτικά Προγράμματα.....	31
2.4 Νέες Τεχνολογίες.....	31

3. Προϋποθέσεις υλοποίησης των πολιτιστικών προγραμμάτων	32
Β΄ ΜΕΡΟΣ	34
4. Ο λαϊκός πολιτισμός στην Ευέλικτη Ζώνη: Πολιτιστικό πρόγραμμα «Λαογραφία των μηνών» για την Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείου	34
4.1 Σκοπός και στόχοι.....	34
4.2 Σχεδιασμός και υλοποίηση του προγράμματος.....	35
4.2.1 Συμμετέχοντες	35
4.2.2 Οργάνωση της τάξης.....	36
4.2.3 Ο σχεδιασμός του εκπαιδευτικού προγράμματος.....	37
4.2.4 Εκπαιδευτικό υλικό.....	38
5. Μεθοδολογία.....	39
5.1 Βιωματική- Επικοινωνιακή Διδασκαλία.....	39
5.2 Σχέδια εργασίας – Μέθοδος Project	40
5.3 Οργάνωση της τάξης σε ομάδες	41
6. Σχέδια διδασκαλίας	43
1 ^η διδασκαλία: «Ο Δεκέμβρης».....	43
2 ^η διδασκαλία: «Οι καλικάντζαροι και το ζύωμα»	45
3 ^η διδασκαλία: «Παροιμίες».....	48
4 ^η διδασκαλία: «Αίνιγμα».....	51
5 ^η διδασκαλία: «Εθιμα».....	53
6 ^η διδασκαλία «Αξιολόγηση προηγούμενης διδασκαλίας».....	56
7 ^η διδασκαλία: «Διάχυση του προγράμματος της Ευέλικτης Ζώνης στο υπόλοιπο σχολείο»	57
8 ^η διδασκαλία: «Λαϊκό παραμύθι».....	59
9 ^η διδασκαλία: «Η τέχνη της κεραμικής»	63
10 ^η διδασκαλία: «Επίσκεψη σε εργαστήριο κεραμικής».....	66
11 ^η διδασκαλία: «Αποκριάτικες μάσκες».....	67
12 ^η διδασκαλία: «Ο μεταμφιέσεις της Αποκριάς».....	68
13 ^η διδασκαλία: «Το γαϊτανάκι»	72
14 ^η διδασκαλία: «Η κυρά- Σαρακοστή».....	74

15^η διδασκαλία: «Πάσχα»	77
16^η διδασκαλία: «Έθιμα του Πάσχα»	80
7. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	83
8. ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ	89
Βιβλιογραφία	90
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	96
Εργασίες των μαθητών της τάξης	96

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι ο σχεδιασμός και η εφαρμογή εκπαιδευτικού πολιτιστικού προγράμματος για την Α΄ τάξη του Δημοτικού Σχολείου με θέμα «Λαογραφικές προσεγγίσεις των μηνών». Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε στην Α΄ Δημοτικού του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Μελισσίων κατά το σχολικό έτος 2014-15 και στοχεύει στην επαφή των μαθητών με τον λαϊκό πολιτισμό και στην κατανόηση της εξέλιξης της παράδοσης ηθών και εθίμων στο πέρασμα του χρόνου. Μέσα από τη βιωματική-επικοινωνιακή διδασκαλία και την εφαρμογή σχεδίων εργασίας (μέθοδος project), οι μαθητές προσέγγισαν το ελληνικό εορτολόγιο μέσα από τη Λαογραφική εξέταση των μηνών. Η αξιολόγηση του προγράμματος έδειξε ότι οι μαθητές ανταποκρίθηκαν θετικά στις δράσεις του και κατάφεραν να επιτύχουν στον μέγιστο βαθμό τους στόχους του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Λέξεις κλειδιά : εκπαίδευση, λαογραφία, δημοτικό σχολείο, ευέλικτη ζώνη, εκπαιδευτικό πολιτιστικό πρόγραμμα.

Summary

This master thesis presents the design and the application of the educational program entitled “A Folklore Approach to the Months”. It is a cultural program in the first grade of primary school in the 1st class of the 1st Primary School of Melissia in Athens. This educational program aims at bringing students into contact with the folk culture and at their understanding of the preservation of morals and customs over the years. Through the experiential-communicative teaching and the implementation of the project method, pupils approached the Greek liturgical calendar through the folklore analysis of the months. The assessment of the program indicated that pupils were favorably disposed to the design of the program and were able to achieve, to the fullest extent possible, the objectives of the curriculum.

Key words : education, folklore, primary school, flexible zone, educational cultural program.

Πρόλογος

Το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας αφορά τον λαϊκό πολιτισμό στην Ευέλικτη Ζώνη και ειδικότερα τον σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός Εκπαιδευτικού Πολιτιστικού Προγράμματος με θέμα «Λαογραφικές προσεγγίσεις των μηνών» για την Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείου. Επέλεξα το θέμα αυτό λόγω της επαγγελματικής ιδιότητάς μου ως εκπαιδευτικός στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Με αφορμή τη φοίτησή μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα ειδίκευσης «Ιστορία και διδακτική της Ιστορίας, ειδίκευση: Λαογραφία και Πολιτισμός» του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, ήθελα να εφαρμόσω σε πραγματικό σχολικό περιβάλλον τις θεωρητικές γνώσεις που απέκτησα και να ενθαρρύνω τους μαθητές μου να γνωρίσουν την έννοια της παράδοσης και του λαϊκού πολιτισμού μέσα από ένα ενδιαφέρον και δημιουργικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Στην προσπάθειά αυτή, θα ήθελα καταρχάς να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κ. Ρέα Κακάμπουρα, για την ηθική και βιβλιογραφική υποστήριξή της καθ' όλη τη διάρκεια συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές κ. Χ. Μπαμπούνη και Θ. Μπαμπάλη για τη συμμετοχή τους στην τριμελή επιτροπή που θα εξετάσει αυτή τη διπλωματική εργασία. Παράλληλα, θα ήθελα να εκφράσω την ειλικρινή μου χαρά για τη συνεργασία που είχα σε όλο το διάστημα που εφαρμόστηκαν τα σχέδια διδασκαλίας με τις εκπαιδευτικούς της μουσικής κ. Μ. Τσεκούρα και της θεατρικής αγωγής, κ. Μ. Παρθενίου του 1^{ου} Δ.Σ. Μελισσίων.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον σύζυγό μου Κωνσταντίνο για τη διακριτική αλλά ουσιαστική παρουσία του κατά τη διάρκεια συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας και για τις ώρες που αφιέρωσε στη μικρή μας κόρη, για να δουλεύω απερίσπαστη.

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται τον σχεδιασμό και την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος «Λαογραφικές προσεγγίσεις των μηνών: Πολιτιστικό πρόγραμμα για την Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείου», το οποίο στοχεύει στην επαφή των μαθητών με τον λαϊκό πολιτισμό και στην κατανόηση της εξέλιξης των ηθών και των εθίμων στο πέρασμα του χρόνου. Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε στο 1^ο Δημοτικό σχολείο Μελισσίων κατά το σχολικό έτος 2014-15.

Παρόλο που υπάρχουν παρόμοια εκπαιδευτικά προγράμματα που εφαρμόζονται σε όλες τις τάξεις του Δημοτικού σχολείου, η πρωτοτυπία των συγκεκριμένων σχεδίων εργασίας που παρουσιάζονται έγκειται στην επιλογή του θέματος (λαογραφία των μηνών) σε σχέση με την πρόσληψή του από τους μαθητές στο πλαίσιο της εθνογραφίας της εκπαίδευσης. Οι μαθητές αντέδρασαν θετικά κατά την εφαρμογή των σχεδίων διδασκαλίας και ενθαρρυντικά για την εφαρμογή του σε αντίστοιχη ή άλλη τάξη.

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη: στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται μια θεωρητική προσέγγιση της σχέσης της Λαογραφίας με την εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, αναφέρεται η συμβολή των εκπαιδευτικών στη λαογραφική έρευνα και τα σύγχρονα καινοτόμα προγράμματα της εκπαίδευσης μέσα από τα οποία μπορεί να προωθηθεί η διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στα σχολεία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει τη μεθοδολογία στην οποία στηρίχθηκε η παρούσα εργασία, τα σχέδια διδασκαλίας που εφαρμόστηκαν στην τάξη, την τελική αξιολόγηση του προγράμματος μέσα από απαντήσεις και παρατηρήσεις των μαθητών και τον αναστοχασμό σχετικά με την υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος, με σκέψεις για τις επιτυχημένες δραστηριότητες, αλλά και τις τυχόν αστοχίες που υπήρξαν. Στο τέλος της εργασίας τοποθετείται το Παράρτημα με τις εργασίες των μαθητών.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

1. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η επιστήμη της Λαογραφίας δημιουργήθηκε στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, όπου η καταγραφή στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού ήταν συνήθης και διαδεδομένη πρακτική στους ερευνητές και στους συγγραφείς της εποχής, εφόσον η θεματολογία τους πήγαζε από την καθημερινότητα των ανθρώπων. Ωστόσο, οι καταγραφές αυτές δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως συστηματική λαογραφική επιστημονική έρευνα (Βαρβούνης, 2012: 27).

Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης, ιδρυτής της ελληνικής λαογραφικής επιστήμης, καθιερώνει στη χώρα μας τον όρο «λαογραφία» το 1884, ορίζοντάς την ως επιστήμη του παραδοσιακού λαϊκού πολιτισμού κι έρευνας και μελέτης του λαού (Αλεξιάδης, 2008: 15-16). Αυτός ο όρος θα αντικαταστήσει τον προηγούμενο «Νεοελληνική Εθιμογραφία και Μυθολογία», τον οποίο είχε εισάγει ο ίδιος στην Ελλάδα το 1883. Ο ορισμός της νέας επιστήμης προσδιορίζεται από τον ίδιο τον Πολίτη ως εξής: «Η Λαογραφία εξετάζει τας κατά παράδοσιν δια λόγων, πράξεων ή ενεργειών εκδηλώσεις του ψυχικού και κοινωνικού βίου του λαού» (Πολίτης, 1909: 7). Αργότερα, ο Στίλπων Κυριακίδης διευρύνει τον όρο και προτείνει, αντί του «ψυχικού», την ευρύτερη έννοια του «πνευματικού βίου» προσθέτοντας στη λαογραφική έρευνα και τη μελέτη του παραδοσιακού «υλικού βίου» του λαού (Κυριακίδης, 1965: 16, 19).

Ένας πιο σύγχρονος ορισμός της λαογραφίας είναι αυτός του Μ. Γ. Μερακλή, ο οποίος αναφέρει ότι η λαογραφία είναι η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο μελέτης τον λαϊκό πολιτισμό ιστορικών λαών, όπως είναι, παραδείγματος χάριν, οι ευρωπαϊκοί λαοί, αντίθετα από την Εθνολογία που μελετά «φυσικούς λαούς», δηλαδή λαούς που βρίσκονται ακόμη σε αρχικά στάδια ανάπτυξης της οικονομίας και της τεχνολογίας. Η μελέτη της Λαογραφίας γίνεται σε εθνικό επίπεδο, ενώ ταυτόχρονα πραγματοποιούνται και διεθνής συγκριτική λαογραφική έρευνα, όπως για παράδειγμα στις λαϊκές αφηγήσεις και τις εθμικές πυρές (Μερακλής, 2011: 13).

1.1 Η συμβολή των εκπαιδευτικών στη λαογραφική έρευνα και η καθοδήγηση των ακαδημαϊκών λαογράφων

Οι ακαδημαϊκοί λαογράφοι έχουν αναγνωρίσει τη συμβολή των εκπαιδευτικών στην επιστήμη της Λαογραφίας. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, οι δάσκαλοι ανταποκρίνονται με ζήλο σε διαγωνισμούς και εγκυκλίους που τους καλούν να συλλέξουν στοιχεία του παραδοσιακού λαϊκού πολιτισμού ως απόδειξη της συνέχειας του ελληνικού έθνους που δέχεται έντονη αμφισβήτηση εκείνη την εποχή (Πασχαλίδου, 2004: 95-96).

Ο Ν. Γ. Πολίτης, θεμελιωτής της επιστήμης της Λαογραφίας, ασχολήθηκε ενεργά με τα εκπαιδευτικά θέματα. Στις 11 Δεκεμβρίου του 1887, εκτελώντας εκείνη την περίοδο χρέη Γενικού Επιθεωρητή στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, στέλνει εγκύκλιο στη Γενική Εφορία των δημοτικών σχολείων και προτρέπει τους εκπαιδευτικούς να συλλέξουν λαογραφικό υλικό. Αρχικά, οι καταγραφές πραγματοποιούνται χωρίς μέθοδο και αποτελούνται από συλλογές λέξεων. Σημαντικές δημοσιεύσεις έγιναν από τον *Ελληνικόν Φιλολογικόν Σύλλογον Κωνσταντινουπόλεως*, τον *Φιλολογικό Σύλλογο Παρνασσόν* και την *Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος*. Αργότερα, στον πρώτο τόμο του Δελτίου της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας το 1909, ο Ν. Γ. Πολίτης αποσαφηνίζει το περιεχόμενο της λαογραφίας, όπως αυτό αναφερόταν στην εγκύκλιο, επεκτείνοντας την έρευνα της λαογραφίας πέρα από τη λαϊκή λογοτεχνία στα ήθη, τα έθιμα, τις προλήψεις και τις δοξασίες. Προτρέπει δε τους συλλογείς να μεταφέρουν αυτούσιες τις πληροφορίες στο τοπικό ιδίωμα της περιοχής, την οποία οφείλουν να αναφέρουν, χωρίς να κάνουν οποιαδήποτε άλλη αλλαγή. Επιπλέον, τονίζει ότι η έλλειψη αυτών των στοιχείων καθιστά επιστημονικά άχρηστες τις συλλογές, στις οποίες οι συγγραφείς προκειμένου να «εξωραΐσουν» τη χυδαία, όπως πίστευαν, λαϊκή γλώσσα, παραμόρφωσαν τον προφορικό λόγο. Επίσης, παρατηρεί ότι οι παραλλαγές ενός φαινομένου που σημειώνονται από τόπο σε τόπο είναι αυτές που φανερώνουν την ποικιλομορφία του λαϊκού πολιτισμού (Κακάμπουρα-Τίλη, 2006: 177).

Την ίδια πρακτική με τον Νικόλαο Πολίτη ακολουθεί και ο μαθητής του Στίλπων Κυριακίδης (Κυριακίδης, 1921: 236-239), ο οποίος από τη θέση του Διευθυντή του Λαογραφικού Αρχείου, στέλνει νέα εγκύκλιο προς τους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας και

δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, υπενθυμίζοντας τους τις προηγούμενες εγκυκλίους και ενθαρρύνοντας τους να συλλέξουν λαογραφικό υλικό (Κακάμπουρα-Τίλη, 2006: 178). Εν συνεχεία, ο Γεώργιος Μέγας αξιοποίησε με ιδιαίτερο ζήλο το έργο των δασκάλων στη συλλογή λαογραφικού υλικού, αποτελώντας σημείο αναφοράς για όλους τους εκπαιδευτικούς που ασχολήθηκαν με τη Λαογραφία. Από τη θέση του Διευθυντή του Λαογραφικού Αρχείου (1936-1956) και από την Έδρα της Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1947-1961) συνεργάστηκε στενά με τους εκπαιδευτικούς και προσπάθησε για τη διάδοση, αλλά και για τη σωστή άσκηση της επιστήμης της Λαογραφίας (Πασχαλίδου, 2004: 115).

Ωστόσο, ο Μέγας δεν θεωρεί ότι το έργο των δασκάλων πρέπει να περιοριστεί μόνο στη συγκέντρωση και στην καταγραφή του λαογραφικού υλικού. Εξάλλου, η συμβολή της Λαογραφίας δεν είναι μόνο διδακτική, αλλά και εθνική. Μάλιστα, εξαίρει τη Γερμανία, η οποία μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, έδωσε ιδιαίτερη σημασία στις λαογραφικές σπουδές και εισήγαγε το μάθημα της Λαογραφίας στη Μέση Εκπαίδευση και στις Ακαδημίες. Φαίνεται πως η ηττημένη από τον πόλεμο Γερμανία χρησιμοποιούσε την επιστήμη της Λαογραφίας για να ενώσει τη νεολαία με την πατρίδα και να ενισχύσει την εθνική υπερηφάνεια της χώρας. Επομένως, ο ρόλος του δασκάλου πρέπει να επεκτείνεται από τον χώρο του σχολείου στην ευρύτερη κοινωνία. Ο Μέγας παροτρύνει τους εκπαιδευτικούς να λάβουν καθοδηγητικούς ρόλους σ' αυτή, ενθαρρύνοντας τις αναπαραστάσεις παραδοσιακών στοιχείων με θεατρική μορφή, όπως τελετουργίες, λαϊκούς χορούς και τραγούδια, τα οποία έχουν ήδη αρχίσει να υποχωρούν μπροστά στην αστικοποίηση και τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής κοινωνίας (Κακάμπουρα-Τίλη, 2006: 183-184).

Από την εποχή του Νικόλαου Πολίτη έως σήμερα, η αγαστή σχέση των δασκάλων με τη λαογραφία δεν έπαψε ποτέ να υφίσταται. Στη διάρκεια των χρόνων, το Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, η Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία, καθώς και τα τμήματα Φιλολογίας και Παιδαγωγικής στελεχώνονται με λαογράφους που έχουν ή είχαν εκπαιδευτική εμπειρία (Αρβανίτη & Χρυσανθοπούλου, 2014: 41).

Ωστόσο, μετά τη Μεταπολίτευση, ο ελληνικός λαϊκός πολιτισμός, που ως πολιτισμικό σύστημα αξιών έχει σαφώς υποχωρήσει ήδη από τη μεταπολεμική εποχή, αμφισβητείται,

εξαιτίας της ιδεολογικής σύνδεσης και πολιτικής προπαγάνδας κάποιων όψεών του από την προηγούμενη στρατιωτική Χούντα (π.χ. παραδοσιακοί χοροί κ.λ.π.). Οι ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες μεταβάλλονται και οι κοινωνικές δομές της κοινωνίας (οικογένεια, κοινότητα), όπως και οι πολιτισμικές αξίες, δέχονται τις συνέπειες αυτών των μεταβολών. Ο λαϊκός πολιτισμός και οι πρακτικές του, τα ήθη και τα έθιμα της καθημερινότητας θεωρούνται ξεπερασμένες αντιλήψεις στην καινούρια πραγματικότητα, άχρηστες και μη βιώσιμες στο νέο περιβάλλον (Αυδίκος, 1999: 13). Άραγε σήμερα, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της τεχνολογικής επανάστασης, ποια είναι η σχέση της λαογραφίας και η συμβολή της στη σύγχρονη εκπαιδευτική εμπειρία του ελληνικού δημοτικού σχολείου;

Ιδιαίτερα, από τη στιγμή που διάφορα λαϊκά δρώμενα ή έθιμα αναβιώνουν ή επιβιώνουν σε πολλές περιοχές στην ελληνική επαρχία ή σε αστικά κέντρα, παρουσιάζοντας τον λαϊκό πολιτισμό ως ζωντανό, συνεχή και εξελισσόμενο και συνδεδεμένο με το πολιτισμικό παρόν.

1.2 Προγράμματα λαϊκού πολιτισμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: οι πρώτες συμβολές

1.2.1 Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ

Παρόλο που στα αναλυτικά προγράμματα του Δημοτικού Σχολείου δεν υπάρχει κάποιο μάθημα λαογραφίας, μπορεί εύκολα κανείς να παρατηρήσει ότι ο λαϊκός πολιτισμός υπάρχει στη σχολική εμπειρία. Τα σχολικά βιβλία περιέχουν ανάλογη θεματολογία (λαϊκά παραμύθια, παροιμίες, αινίγματα, ήθη και έθιμα διαφόρων περιοχών, κείμενα με θεματολογία τον αγροτικό πληθυσμό κ.α.). Από τη μεριά τους, οι μαθητές έρχονται σε επαφή την παραδοσιακή παρασκευή του ψωμιού, του λαδιού και του κρασιού ή την τέχνη της κεραμικής και της μελισσοκομίας μέσα από τα βιβλία τους.

Παραδείγματος χάριν, υπάρχει κεφάλαιο στη Γλώσσα της Δευτέρας (Β΄) τάξης του δημοτικού που αναφέρεται σε παραδοσιακά επαγγέλματα¹, καθώς και στις Έκτες (ΣΤ΄) τάξης

¹ Βιβλίο μαθητή, γ΄ τεύχος, ενότητα 20, σελ. 39-42.

αντίστοιχα². Στην τρίτη τάξη, στο βιβλίο της γλώσσας υπάρχει ένα λαογραφικό κείμενο «το πιο γλυκό ψωμί» στην ενότητα «του κόσμου το ψωμί», μια ενότητα που αναφέρεται γενικότερα στην παραδοσιακή παρασκευή του ψωμιού³ και στην Τετάρτη τάξη του δημοτικού υπάρχει ολόκληρη ενότητα με τον τίτλο «η ελιά»⁴. Αυτά είναι μόνο ελάχιστα παραδείγματα λαογραφικού ενδιαφέροντος από τα σχολικά βιβλία του δημοτικού. Σύμφωνα με τον Δημήτριο Μπενέκο (2013: 661): *στις 426 διδακτικές ενότητες των βιβλίων της Γλώσσας από την Α μέχρι ΣΤ΄ Δημοτικού, υπάρχουν 65 ενότητες στις οποίες κατά τον έναν ή άλλο τρόπο γίνονται αναφορές στο λαϊκό πολιτισμό, ήτοι ένα ποσοστό 15,25%, ενώ στα Ανθολόγια από τα 215 συνολικά κείμενα υπάρχουν 44, δηλαδή ποσοστό 10,33%*. Παρόμοια ποσοστά παρατηρούνται και σε άλλα σχολικά εγχειρίδια του Δημοτικού σχολείου, με ένα ποσοστό 14,8% σε αναφορές στον λαϊκό πολιτισμό στο μάθημα της Μελέτης του Περιβάλλοντος και 6,8% στο μάθημα της Ιστορίας. Μικρότερα ποσοστά έχουμε στο μάθημα της Γεωγραφίας, όπου στην Ε΄ τάξη στο βιβλίο του μαθητή 9 ενότητες από τις 47 έχουν αναφορές στον λαϊκό πολιτισμό, ενώ το τετράδιο εργασιών καμία. Στην ΣΤ΄ τάξη αντίστοιχα, το βιβλίο έχει μόνο μία αναφορά και το τετράδιο εργασιών καμία. Ακόμη και σε μαθήματα που δεν υπάρχει συνάφεια με το αντικείμενο της Λαογραφίας, όπως τα Μαθηματικά και η Φυσική, υπάρχουν κάποιες αναφορές στον λαϊκό πολιτισμό στα διδακτικά εγχειρίδια (Μπενέκος, 2013: 662-669).

Παράλληλα, πολλοί εκπαιδευτικοί, στα πλαίσια της Ευέλικτης Ζώνης, στην οποία θα αναφερθούμε εκτενώς στο επόμενο κεφάλαιο, εκπονούν πολιτιστικά προγράμματα με θεματολογία τον λαϊκό πολιτισμό. Πραγματοποιούν εκπαιδευτικές εκδρομές που εξυπηρετούν τους στόχους των εκπαιδευτικών προγραμμάτων τους, σε χώρους με πολιτιστικό και λαογραφικό ενδιαφέρον (λαογραφικά μουσεία, πολιτιστικά πάρκα, εργαστήρια κεραμικής και πολλά άλλα). Άρα, ακόμη κι αν η Λαογραφία δεν υφίσταται ως ειδικό μάθημα, υπάρχει διάχυτη στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση και, συχνά, συνδέεται με καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα διδασκαλίας του λαϊκού πολιτισμού.

² Βιβλίο μαθητή, γ΄ τεύχος, ενότητα 13, σελ. 7-9.

³ Βιβλίο μαθητή, γ΄ τεύχος, σελ. 28-48.

⁴ Βιβλίο γλώσσας, β΄ τεύχος, ενότητα 7, σελ. 27-46.

Ένα από τα πιο σημαντικά από τα παραπάνω, υπήρξε το πρόγραμμα «Μελίνα»⁵, το οποίο ξεκίνησε το 1994 με κοινή πρωτοβουλία των Υπουργείων Παιδείας και Πολιτισμού και της Γενικής Γραμματείας Εκπαίδευσης Ενηλίκων και είχε ως στόχο την αναβάθμιση του ρόλου των Τεχνών και του Πολιτισμού –και του υλικού λαϊκού πολιτισμού με καινοτόμα προγράμματα λαογραφικών μουσείων- στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ήταν ιδέα της Μελίνας Μερκούρη και αρχικά εφαρμόστηκε πιλοτικά σε 100 σχολεία της Ελλάδας και της Κύπρου. Λειτουργήσε αποκλειστικά με χρηματοδότηση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2004, όπου σταμάτησε η χρηματοδότηση και μέχρι σήμερα δεν έχει υπάρξει κάποια νεότερη ενημέρωση για την εφαρμογή του.

Πιο συγκεκριμένα, το πρόγραμμα κινούνταν σε τέσσερις άξονες: α) το μάθημα των εικαστικών, β) το μάθημα της μουσικής, γ) τα θεωρητικά και θετικά μαθήματα (γλώσσα, φυσική και μαθηματικά) και δ) τον χορό και την κίνηση. Υπήρχαν δράσεις που σχετίζονταν με τις τέχνες, όπως χορό, θέατρο και τραγούδι και όλες έδιναν έμφαση στον πολιτισμό (Αναγνωστόπουλος, 1999: 69-70).

Στο πλαίσιο του ίδιου προγράμματος, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «ΟΛΥΜΠΙΑ: Αρχαιολογικός Χώρος – Μουσείο»⁶ πραγματοποιήθηκε το 1998 και απευθυνόταν στους μαθητές της Γ' και Δ' τάξης του δημοτικού σχολείου, καθώς και στους εκπαιδευτικούς των τάξεων. Στόχοι του προγράμματος ήταν η γνωριμία των μαθητών με το αρχαίο Πανελλήνιο Ιερό, τον χώρο και το μουσείο και η ανάπτυξη της παρατηρητικότητας και της φαντασίας τους. Για την καλύτερη λειτουργία του προγράμματος και την εξυπηρέτηση των παραπάνω στόχων, υπήρχαν δύο υποστηρικτικά φυλλάδια (του μαθητή και του δασκάλου) που βοηθούσαν και καθοδηγούσαν την όλη διαδικασία με ιστορικές και τοπογραφικές πληροφορίες για το εν λόγω Μνημείο, καθώς και δραστηριότητες, όπως παιχνίδι ρόλων, συλλογή στοιχείων, ζωγραφική κ.α.

⁵ <http://www.iema.gr/melina> (6/7/2016)

⁶ http://www.yppo.gr/4/g40.jsp?obj_id=139.

1.2.2 Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Διδασκαλίας του Λαϊκού Πολιτισμού στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Ένα από τα πρώτα πιλοτικά προγράμματα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου που εισήγαγε το λαϊκό πολιτισμό στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση επιχειρώντας και μια πρώτη σύνδεση του αντικειμένου με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση ήταν το Πρόγραμμα διδασκαλίας του Λαϊκού Πολιτισμού στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το οποίο εφαρμόστηκε κατά το σχολικό έτος 1997-8, με επιστημονικό υπεύθυνο τον καθηγητή Λαογραφίας Μ.Γ. Μερακλή και αναπληρώτρια επιστημονική υπεύθυνη τη νυν επίκουρη καθηγήτρια Λαογραφίας Ρέα Κακάμπουρα, η οποία σχεδίασε και ένα Αναλυτικό Πρόγραμμα με τη μορφή του Curriculum, που λειτουργεί ως οδηγός στα χέρια του κάθε εκπαιδευτικού, χωρίς να είναι απαραίτητη η πιστή εφαρμογή του. Αυτό το Αναλυτικό Πρόγραμμα περιλαμβάνει στόχους, περιεχόμενα, διδακτικές προτάσεις, εκπαιδευτικό υλικό (ενδεικτική βιβλιογραφία, βιντεοταινίες και διαφάνειες), μεθοδολογικές υποδείξεις και τρόπους αξιολόγησης. Το συγκεκριμένο Αναλυτικό Πρόγραμμα χωρίζεται σε έξι ενότητες και καλύπτει το χρονικό διάστημα του πρώτου τριμήνου της σχολικής χρονιάς (Κακάμπουρα, 2001: 7-8).

Το πρόγραμμα έχει στόχους γνωστικού επιπέδου, στόχους με τη μορφή δεξιοτήτων και μορφών συμπεριφοράς και έναν μακροπρόθεσμο στόχο. Οι στόχοι γνωστικού επιπέδου είναι δύο και αφορούν στη γνωριμία των μαθητών με τον παραδοσιακό και τον σύγχρονο λαϊκό πολιτισμό και τη συνειδητοποίηση από τις/τους μαθήτριες/ές της διαδικασίας εξέλιξης του σύγχρονου λαϊκού πολιτισμού. Οι στόχοι με τη μορφή δεξιοτήτων και μορφών συμπεριφοράς για τους μαθητές είναι οι πιο σημαντικοί και επιδιώκουν στο μέτρο του δυνατού:

- Να συνειδητοποιήσουν την εθνική και τοπική ταυτότητά τους στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης.
- Να καλλιεργηθούν πολιτισμικές αξίες του παρελθόντος, όπως η συνεργασία και η συλλογικότητα και να αποκτήσουν λόγο ύπαρξης στη σημερινή πραγματικότητα.
- Να κατανοήσουν όρους, όπως πολιτισμός, λαϊκός πολιτισμός, έθιμα και παραδόσεις.

- Να συνειδητοποιήσουν τη δυναμικότητα του πολιτισμού μέσα στον χρόνο.
- Και τέλος, να αναγνωρίσουν τις τυχόν ομοιότητες και διαφορές που έχουν τα έθιμα από την μια περιοχή στην άλλη και από τη μία γενιά στην άλλη.

Ο μακροπρόθεσμος στόχος του προγράμματος είναι οι μαθητές να κατανοήσουν ότι παρά τις σημαντικές αποκλίσεις που μπορεί να υπάρχουν ανάμεσα τους λαούς, λόγω σημαντικών ιστορικών και κοινωνικών συνθηκών, υπάρχουν κοινές πολιτισμικές βάσεις και ως Ευρωπαίοι πολίτες να αποκτήσουν μια κουλτούρα που θα δρα ενοποιητικά (Κακάμπουρα, 2001: 9-10).

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το παρόν πρόγραμμα υπήρξε ένα από τα πρώτα προγράμματα που αφορούσαν στον λαϊκό πολιτισμό. Ως μέθοδος διδασκαλίας προτάθηκε η εφαρμογή ενός συνδυασμού της δασκαλοκεντρικής μεθόδου με την ομαδοσυνεργατική- μαθητοκεντρική μέθοδο. Αρχικά, δηλαδή, γίνεται μια εισαγωγή του θέματος από τον/την εκπαιδευτικό, ο οποίος επιχειρεί να παρουσιάσει τα πολιτισμικά φαινόμενα μέσα στο ιστορικό πλαίσιο τους και, παράλληλα, να συνδέσει το παρελθόν του παραδοσιακού πολιτισμού με το παρόν του σύγχρονου λαϊκού πολιτισμού. Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιεί πάντα τα ποικίλα παραδείγματα που υπάρχουν στην προτεινόμενη βιβλιογραφία και, γενικά, σε όλο το διδακτικό υλικό του προγράμματος (βιντεοταινίες κ.λ.π.). Αφού ολοκληρωθεί αυτή η διαδικασία, οι μαθητές οι οποίοι δουλεύουν σε ομάδες, αναλαμβάνουν να εκπονήσουν εργασίες που προωθούν τους στόχους του προγράμματος. Υπάρχουν μεθοδολογικές υποδείξεις στο Αναλυτικό Πρόγραμμα που δίνουν ιδέες υλοποίησης της κάθε διδασκαλίας στους εκπαιδευτικούς, χωρίς να τους περιορίζουν. Τέλος, υπάρχουν έξι σχέδια διδασκαλίας που καθοδηγούν βήμα-βήμα τον εκάστοτε εκπαιδευτικό για να φέρει εις πέρας το παρόν εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Φυσικά, ο/η δάσκαλος/α είναι ελεύθερος/η να εμπλουτίσει τη κάθε διδασκαλία του/της ανάλογα με το μαθητικό δυναμικό που έχει κάθε φορά (Κακάμπουρα, 2001: 10-38).

Με το παραπάνω πρόγραμμα, θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι «ανοίγει» ο δρόμος για ποικίλα προγράμματα εισαγωγής του λαϊκού πολιτισμού στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ανεξάρτητα από τις οργανωμένες δράσεις που υποστηρίχτηκαν από τον κρατικό μηχανισμό, οι

εκπαιδευτικοί λειτουργούσαν ανέκαθεν με μεράκι και με κάθε ευκαιρία εισήγαγαν στοιχεία της παράδοσης στη σχολική τάξη.

1.3 Εκπαιδευτικές δράσεις για το λαϊκό πολιτισμό στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

1.3.1 Το παραμύθι

Στο πλαίσιο διδασκαλίας του λαϊκού πολιτισμού, το παραμύθι και τα υπόλοιπα αφηγηματικά είδη χρησιμοποιούνται τόσο στην προσχολική όσο και στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς δημιουργούν μια ζεστή ατμόσφαιρα παρασύροντας τους μαθητές σε φανταστικούς κόσμους, ενώ παράλληλα λειτουργούν εκπαιδευτικά. Ταυτόχρονα, το λαϊκό παραμύθι συμβάλλει στη μεταφορά πολιτισμικών στοιχείων της παραδοσιακής κοινωνίας (Αυδίκος, 1999: 11- 13).

Στην παραπάνω θεώρηση, στηρίζεται το ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα *Μια φορά και έναν καιρό... αλλά μπορεί να γίνει και τώρα. Η εκπαίδευση ως χώρος διαμόρφωσης νέων παραμυθάδων*, μια πρόταση που αναλύεται στο βιβλίο του καθηγητή Λαογραφίας Ευάγγελου Αυδίκου με τον αντίστοιχο τίτλο. Στόχος του προγράμματος υπήρξε η παρατήρηση και διεξαγωγή συμπερασμάτων για τη σχέση που δημιουργείται μεταξύ του παραμυθιού, του εκπαιδευτικού-αφηγητή και των μαθητών του, οι οποίοι αλληλεπιδρούν σε μια οργανωμένη αφηγηματική διαδικασία. Εξίσου σημαντικός είναι και ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιούν όλο αυτό το αφηγηματικό υλικό οι μαθητές στη διαδικασία δημιουργίας δικών τους παραμυθιών (Αυδίκος, 1999: 14).

Για την επίτευξη αυτού του στόχου, το πρόγραμμα χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει μια επιλογή δεκαπέντε λαϊκών παραμυθιών από τους δύο τόμους που επιμελήθηκε ο πανεπιστημιακός λαογράφος Γεώργιος Μέγας, τα οποία ανέλαβαν να αφηγηθούν οι εκπαιδευτικοί σε τμήματα συγκεκριμένων τάξεων. Με αυτόν τον τρόπο, δημιουργήθηκε μια «τάξη-αφηγηματική κοινότητα» με τους μαθητές να έρχονται σε επαφή με το λαϊκό παραμύθι,

τα γνωρίσματά του και, γενικότερα, τη δομή του, χωρίς να αισθάνονται ότι αυτή η αφηγηματική δράση ανήκει στη μαθησιακή διαδικασία. Στο δεύτερο μέρος του προγράμματος, οι μαθητές καλούνται, αρχικά όλοι μαζί, να δημιουργήσουν τα δικά τους παραμύθια και, στη συνέχεια, σε μικρότερες ομάδες. Συγκεντρώνουν και αναλύουν τις δημιουργίες τους, για να διαπιστώσουν με ποιο τρόπο χρησιμοποίησαν το παραδοσιακό υλικό (Αυδίκος, 1999: 15).

Επίσης, η εικονογράφηση λαϊκών παραμυθιών αποτελεί μια ενδιαφέρουσα διδακτική προσέγγιση του λαϊκού πολιτισμού, η οποία ερευνάται και υπήρξε το έναυσμα για ένα ακόμη ερευνητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα που πραγματοποιήθηκε σε δημοτικά σχολεία του νομού Μαγνησίας σε μαθητές των τεσσάρων πρώτων τάξεων του δημοτικού. Ο στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθούν οι αισθητικοί, γνωστικοί και συναισθηματικοί παράγοντες που επηρεάζουν τα παιδιά στις ζωγραφιές τους, καθώς και η σχεδιαστική τους ικανότητα. Εντέλει, οι ζωγραφιές των μαθητών επηρεάστηκαν από την ηλικία τους και τη γνωστική τους ικανότητα, από τη συναισθηματική φόρτιση που δημιουργήθηκε στον καθένα από την πλοκή του παραμυθιού και, τέλος, από την εικαστική εκπαίδευση που είχαν και πόση επαφή είχαν στο παρελθόν με τα λαϊκά παραμύθια (Μπονώτη, 1999: 49- 50, 55- 56) .

Τα παραμύθια, οι μύθοι και οι ιστορίες ανήκουν σε ένα ευρύτερο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο και μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην εκπαίδευση των παιδιών καθώς προωθούν την απόκτηση ταυτότητας μέλους μέσα σε μια κοινωνική ομάδα (Bell, 2003: 5). Παράλληλα, η αφήγηση παραμυθιών και ιστοριών μπορεί να λειτουργήσει διπλά και ως «παράθυρο» σε διαφορετικούς πολιτισμούς και ως «καθρέφτης» που επιτρέπει την καλύτερη κατανόηση της πολιτισμικής ταυτότητας του αφηγητή μιας ιστορίας (Mendoza, & Reese, 2001). Έχουν πραγματοποιηθεί διεθνώς πολλά εκπαιδευτικά project που χρησιμοποιούν αφηγήσεις παραμυθιών και ιστοριών από διαφορετικές χώρες με στόχο την προώθηση και ανάπτυξη της πολιτισμικής αλληλεπίδρασης. Ένα από αυτά είναι το project με τίτλο «European Mobility Folktales» (EUMOF, 2011), πρόγραμμα στο οποίο συμμετείχαν πέντε ευρωπαϊκές χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, και είχε ως απώτερο σκοπό να δημιουργήσει, μέσα από τη συγκέντρωση παραμυθιών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό για την προώθηση της διαπολιτισμικής αλληλεπίδρασης (Μάγος, 2013: 5).

Το εκπαιδευτικό project με τίτλο: «We Speak the Same Culture. A Comparative Alalysis of Folktales. A Multicultural Perspective» (CAFT, 2008) χρησιμοποίησε τα λαϊκά παραμύθια με σκοπό τη γνωριμία της διαφορετικής εθνοπολιτισμικής κουλτούρας και εν συνεχεία τη διαπολιτισμική επικοινωνία. Απώτερος στόχος υπήρξε η ανάπτυξη του σεβασμού απέναντι στην πολιτισμική διαφορετικότητα καθώς και η κατανόησή της. Επίσης, τα παραμύθια διαφόρων χωρών λειτούργησαν ως η απαρχή προβληματισμού για τις ομοιότητες και διαφορές, που υπάρχουν στο περιεχόμενό τους, ως προς τις ηθικές αξίες, τις στάσεις και τις αντιλήψεις (Μάγος, 2013: 5).

1.3.2 Το παιχνίδι

«Ελάτε να φτιάξουμε και να παίζουμε μαζί τα παιχνίδια των γονιών και των παππούδων μας» ήταν ο τίτλος του προγράμματος που εφαρμόστηκε από την εκπαιδευτικό Ελένη Μάτη-Ζήση σε ένα δημοτικό σχολείο του Βόλου, τη σχολική χρονιά 1993-94, στο πλαίσιο των προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Π.Ε.) και της γενικότερης προσπάθειας εκείνης της χρονιάς να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με την τοπική ιστορία τους. Η επιλογή του θέματος έγινε με κριτήριο τρεις παράγοντες. Πρώτον, το θέμα προσέγγιζε τα ενδιαφέροντα των μαθητών, εφόσον το παιχνίδι αποτελεί μέρος της καθημερινότητάς τους. Δεύτερον, η ιδέα της ανακύκλωσης υπήρξε σημαντική, καθώς αποτελεί την κεντρική ιδέα στην περιβαλλοντική εκπαίδευση, δηλαδή, πώς μια παλιά εμπειρία μπορεί να ξαναγεννηθεί και να χρησιμοποιηθεί στο παρόν. Και τρίτο κριτήριο υπήρξε η επιθυμία επαφής και ένωσης τριών γενεών μέσα από την ανταλλαγή των αναμνήσεων και των εμπειριών τους (Ζήση, 1999: 57-59).

Οι στόχοι ήταν, όπως σε κάθε περιβαλλοντικό πρόγραμμα, γνωστικού, συναισθηματικού και ψυχοκινητικού τομέα. Στον γνωστικό τομέα, περιλαμβάνονταν οι γνώσεις των μαθητών για τη δομή και τη λειτουργία των μικρότερων κοινωνικών ομάδων στα παλαιότερα χρόνια. Παραδείγματος χάριν, άλλα ήταν τα παιχνίδια των παιδιών από φτωχότερες οικογένειες και άλλα των παιδιών των πλούσιων οικογενειών, άλλα τα παιχνίδια των αγοριών, άλλα των κοριτσιών. Οι συναισθηματικοί στόχοι αφορούσαν στον συναισθηματικό κόσμο των παιδιών. Στηρίζονται στην έμφυτη περιέργεια των μαθητών να ρωτήσουν και να γνωρίσουν τι σήμαινε «παιχνίδι» για τους γονείς τους και τους παππούδες τους. Τέλος, οι ψυχοκινητικοί στόχοι,

αφορούσαν στο πρακτικό κομμάτι της έρευνας, δηλαδή στη δραστηριοποίηση των παιδιών, στη συνεργασία μεταξύ τους, στην κατασκευή παιχνιδιών και, φυσικά, στο παίξιμο των παιχνιδιών που έμαθαν (Ζήση, 1999: 59- 61).

Όλο το πρόγραμμα, εκτός από την επαφή των μαθητών με το λαογραφικό υλικό και με ένα μέρος της παράδοσής τους, ήταν μια ερευνητική εργασία μαθητών, οι οποίοι χρησιμοποίησαν πρώτη φορά για την έρευνά τους μεθόδους καταγραφής και επαλήθευσαν τις πληροφορίες από διαφορετικές πηγές, τόσο από τους συγγενείς τους, όσο και από βιβλία και από την ίδια τους την εμπειρία, παίζοντας και κατασκευάζοντας τα παιχνίδια (Ζήση, 1999: 65).

1.3.3 Στο λαογραφικό μουσείο

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των λαογραφικών μουσείων αποτελούν μια ακόμη ευκαιρία επαφής των παιδιών με τη λαϊκή παράδοση. Αυτά τα προγράμματα έχουν ως γενικό στόχο να καλλιεργήσουν το αίσθημα της αγάπης των παιδιών για την υλική πολιτιστική κληρονομιά, την παρατηρητικότητά τους, τη φαντασία τους, την κρίση τους, τη συγκριτική και αφαιρετική τους ικανότητα και, φυσικά, να αποκτήσουν μια θετική προδιάθεση για το χώρο του μουσείου. Εν συνεχεία, ανάλογα με το κάθε πρόγραμμα που υλοποιεί το κάθε μουσείο, υπάρχουν πιο εξειδικευμένοι στόχοι. Για παράδειγμα το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Η τέχνη του πηλού» του Κέντρου Νεότερης Κεραμικής έχει ως στόχους, σύμφωνα με το φυλλάδιο του μουσείου:

1. Να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με τον πηλό, υλικό γήινο, το οποίο χρησιμοποιούσε ο άνθρωπος μέχρι το πολύ πρόσφατο παρελθόν για να κατασκευάσει όλα τα αντικείμενα της καθημερινής του χρήσης. 2. Να γνωρίσουν τον τρόπο κατασκευής των κεραμικών, διαδικασία που ως κύριο εργαλείο απαιτεί ανθρώπινα χέρια. Να ανακαλύψουν δραστηριότητες μιας διαφορετικής καθημερινότητας, αυτής του λαϊκού βίου του χθες. 3. Να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες του πηλού ως μέσου έκφρασης και ανάπτυξης αισθητικής καλλιέργειας. Να συνειδητοποιήσουν την πλαστικότητα και ομορφιά του πηλού, υλικού φιλικού προς το περιβάλλον, σε αντίθεση με το πλαστικό που κυριαρχεί σήμερα στη ζωή μας. 4. Να παρατηρήσουν αντικείμενα από πηλό, να τα

συγκρίνουν με σύγχρονα αντικείμενα, να διατυπώσουν υποθέσεις για τις χρήσεις τους, να αναλύσουν, να συνθέσουν, να εκφραστούν δημιουργώντας (Τσιλιμένη, 1999: 164- 165).

Το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης και Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων-Συλλογή Φοίβου Ανωγειανάκη υλοποιεί για το σχολικό έτος 2017-18 εκπαιδευτικά προγράμματα στους εξής εκθεσιακούς του χώρους: στο κτήριο του στην οδό Πανός 22 στην Πλάκα, όπου εκεί φιλοξενείται η μόνιμη έκθεση του Μουσείου «Άνθρωποι και Εργαλεία: Όψεις της Εργασίας στην Προβιομηχανική Κοινωνία» και στο «Λουτρό των Αέρηδων», το οποίο αποτελεί και το μοναδικό από τα δημόσια λουτρά της Αθήνας που σώζεται μέχρι σήμερα⁷. Όσον αφορά τα εκπαιδευτικά προγράμματα, στο Μουσείο «Άνθρωποι και Εργαλεία: Όψεις της Εργασίας στην Προβιομηχανική Κοινωνία», εκπονείται για τις τάξεις Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' του Δημοτικού σχολείου, καθώς και για τα Γυμνάσια και Λύκεια, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Τα εργαλεία και η εργασία πριν τη βιομηχανία», όπου οι μαθητές έχουν την ευκαιρία μέσα από παιχνίδια να ανακαλύψουν τα προβιομηχανικά εργαλεία και την εργασία πριν τη δεκαετία του 1950 και να προβούν σε συγκρίσεις με το παρόν⁸. «Στο Λουτρό των Αέρηδων» πραγματοποιούνται τρία εκπαιδευτικά προγράμματα. Το πρώτο πρόγραμμα απευθύνεται στις τάξεις του Νηπιαγωγείου και στις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου και έχει τον τίτλο «ο κύριος Λουόμενος», ο οποίος είναι μια αυτοσχέδια κούκλα που ξεναγεί τους μικρούς μαθητές μέσα από παιχνίδια στον χώρο ανοίγοντάς τους μια πόρτα στον μαγικό κόσμο των παλιών λουτρών και συγχρόνως σε μια συζήτηση για τις προσωπικές τους εμπειρίες καθαριότητας. Το δεύτερο πρόγραμμα με τίτλο «Ξετυλίγοντας τα μυστικά μιας πετσέτας...» αφορά τους μαθητές των τεσσάρων τελευταίων τάξεων του Δημοτικού σχολείου όπου μια παλιά πετσέτα του Μουσείου έρχεται να «ξετυλίξει» την εμπειρία του λουτρού σε ένα δημόσιο Λουτρό. Τέλος, για τις τάξεις του Γυμνασίου και του Λυκείου, υλοποιείται το πρόγραμμα «...με πάστρα και σαπούνι». Ένα ταξίδι στο σώμα και την ψυχή μέσα από την εμπειρία του χώρου του Λουτρού των Αέρηδων. Ιστορίες συνύπαρξης, έκθεσης, αποδοχής και απόλαυσης⁹.

⁷ [http://www.melt.gr/gr/to-mouseio/to-mouseio-simera/\(5/1/21018\)](http://www.melt.gr/gr/to-mouseio/to-mouseio-simera/(5/1/21018))

⁸ [http://www.melt.gr/gr/ekpaideysi/gia-sholikes-omades/\(5/1/21018\)](http://www.melt.gr/gr/ekpaideysi/gia-sholikes-omades/(5/1/21018))

⁹ [http://www.melt.gr/gr/ekpaideysi/gia-sholikes-omades/\(5/1/21018\)](http://www.melt.gr/gr/ekpaideysi/gia-sholikes-omades/(5/1/21018))

Αντίστοιχα εκπαιδευτικά προγράμματα πραγματοποιούνται σε πολλά λαογραφικά μουσεία σε όλη την Ελλάδα. Το Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας- Θράκης στη Θεσσαλονίκη, εκπονεί μία σειρά εκπαιδευτικών προγραμμάτων λαογραφικού ενδιαφέροντος κυρίως για μαθητές του Δημοτικού σχολείου το σχολικό έτος 2017-18. Ένα από αυτά είναι το πρόγραμμα «Μύλος είναι και μιλάει, φορεσιά και τραγουδάει». Πρόκειται για ένα διαδραστικό θεατρικό δρώμενο που ταξιδεύει αρχικά τα παιδιά, μέσα από διάφορους ήρωες, στη λειτουργία των παλαιότερων μηχανών, που ήταν άμεσα συνδεδεμένες με την καθημερινότητα των ανθρώπων και εν συνεχεία οι μαθητές ξεναγούνται στην έκθεση παραδοσιακών ενδυμάτων, όπου παίζουν παιχνίδια παρατηρητικότητας και ένα κόσμημα, ένα κεφαλομάντηλο, ένας τόπος, γίνονται η αφορμή για αφηγήσεις ιστοριών¹⁰.

Στη Σάμο, το λαογραφικό μουσείο του πνευματικού ιδρύματος «Ν. Δημητρίου»¹¹ διοργανώνει κάθε χρόνο εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία σχεδιάζονται με γνώμονα τις συλλογές του μουσείου για μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και έχουν ως πρωταρχικό στόχο τη γνωριμία των μαθητών με το παρελθόν του νησιού και τα παραδοσιακά επαγγέλματα. Το σχολικό έτος 2015-2016 πραγματοποιήθηκε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Μικροί θησαυροί... στην αναζήτηση ναυτικών θησαυρών». Το συγκεκριμένο πρόγραμμα απευθυνόταν σε μαθητές της Δ΄, Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης του δημοτικού σχολείου και είχε τρεις στόχους: την επαφή των μαθητών με τη ναυπηγική παράδοση του νησιού και τον λαϊκό πολιτισμό των ναυτικών, καθώς και τη γνωριμία των μαθητών με τα διαφορετικά είδη σκαφών που υπήρχαν στο νησί.

Το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου Βάσου Πετρόπουλου, Παν. Γαρταγάνη¹², για το σχολικό έτος 2015-2016, υλοποίησε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Αργαλειοί και υφάντρες: η οικιακή τέχνη της υφαντικής». Απευθυνόταν σε μαθητές νηπιαγωγείου, δημοτικού και γυμνασίου. Μέσα από μια εισαγωγή στην τέχνη της ύφανσης και

¹⁰ [http://www.lemmth.gr/gia-scholeia \(6/1/2018\)](http://www.lemmth.gr/gia-scholeia (6/1/2018))

¹¹ [http://pnedim.gr/εκπαιδευτικά-προγράμματα/ \(11/8/2016\)](http://pnedim.gr/εκπαιδευτικά-προγράμματα/ (11/8/2016))

¹² [http://www.laografikokorinthou.gr/index.php/el/ekpaideush/trexonta-ekpaideftika-programmata-gia-sxolikes-omades/112-ekpaideftika-programmata-201516\(11/8/2016\)](http://www.laografikokorinthou.gr/index.php/el/ekpaideush/trexonta-ekpaideftika-programmata-gia-sxolikes-omades/112-ekpaideftika-programmata-201516(11/8/2016))

την επεξεργασία της πρώτης ύλης, γινόταν μια βιωματική προσέγγιση στην παραδοσιακή τέχνη της υφαντικής, καθώς και μια πρώτη γνωριμία με τα υφαντά της περιοχής.

1.3.4 Τα κάλαντα

Τα κάλαντα, τραγούδια που λέγονται τις παραμονές θρησκευτικών εορτών και τα εθιμικά τραγούδια, τα οποία συνδέονται με διάφορα έθιμα του χρόνου αποτελούν επίσης μια ευκαιρία γνωριμίας των μαθητών με τον παραδοσιακό πολιτισμό μας και έχουν καταφέρει να επιζήσουν σχεδόν αναλλοίωτα στο χρόνο μέχρι σήμερα, έχοντας τις ρίζες τους στην αρχαιότητα. Στη μορφή, λοιπόν, στην οποία διατηρούνται σήμερα, μπορούν να βρουν εφαρμογή στην εκπαιδευτική διαδικασία με ποικίλους τρόπους, όπως εκμάθηση των τραγουδιών από την/τον μουσικό του σχολείου, κατασκευή της χελιδόνας¹³ στο μάθημα των εικαστικών, ανταλλαγή εμπειριών σε μορφή συνέντευξης από τους παππούδες στο μάθημα της γλώσσας (Τζέλλα, 2014: 185-187).

1.3.5 Ο χορός

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, ο ελληνικός παραδοσιακός χορός αποτελεί μια θεματική ενότητα στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής. Ο χορός θεωρείται ότι συντελεί στην αυτοέκφραση των μαθητών και συνδυάζει το τρίπτυχο μουσική – λόγο – κίνηση (Γκαρτζονίκα, 2014: 288). Ιδιαίτερα, μέσα από την εκμάθηση χορών από κάθε περιοχή καλλιεργείται η τοπική πολιτισμική ταυτότητα. Ο χορός μπορεί να εμπλακεί εύκολα και ευχάριστα στην εκπαιδευτική διαδικασία ως αναπόσπαστο μέρος των λαϊκών δρώμενων – τελετουργιών, καθώς υπάρχει το στοιχείο της μεταμπίεσης και του θεατρικού αυτοσχεδιασμού (Γκαρτζονίκα, 2014: 290).

Η διδασκαλία του χορού δεν εξυπηρετεί μόνο κινητικούς στόχους, αλλά παράλληλα κοινωνικές, συναισθηματικές και γνωστικές δεξιότητες και βοηθάει την επιτυχή έκβαση όλων των σχολικών στόχων, εφόσον μπορεί να λειτουργήσει διαθεματικά με όλα τα υπόλοιπα

¹³ Βλ. Μέγας, 2007: 165-168. Πρόκειται για εθιμικό τραγούδι της 1^η του Μάρτη, τα γνωστά χελιδονίσματα.

διδασκτικά πεδία του σημερινού σχολείου (μαθηματικά, φυσική, ιστορία, γλώσσα κ.ο.κ.) (Γκαρτζονίκα, 2016: 253-254).

Μία πρόταση διδασκαλίας παραδοσιακών χορών είναι εκείνη της Μάνθας Ζήβα, η οποία θέλησε να προάγει τη διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Προτείνει λοιπόν δεκαοχτώ σχέδια διδασκαλίας του παραδοσιακού χορού, χρησιμοποιώντας τη μέθοδο project, που προσεγγίζουν διαθεματικά τη διδασκαλία του και αγγίζουν τα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών, οι οποίοι/ες συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία, χωρίς να γίνονται παθητικοί/ές δέκτες της γνώσης (Ζήβα, 2016:105).

Ο στόχος της παραπάνω πρότασης είναι να δείξει ότι ο παραδοσιακός χορός μπορεί να κινητοποιήσει τον μαθητή τόσο στο μαθησιακό και γνωστικό επίπεδο, όσο και στο αισθητικό και καλλιτεχνικό επίπεδο αντίστοιχα. Είναι μια αξιόλογη πρόταση που επιδιώκει να έρθει ο μαθητής σε επαφή με το πιο ζωντανό κομμάτι του παραδοσιακού πολιτισμού, τον χορό, με έναν ελκυστικό τρόπο (Ζήβα, 2016:105-106).

Το κάθε σχέδιο περιλαμβάνει ένα θεωρητικό πλαίσιο, για να μπορεί ο εκπαιδευτικός να ανταπεξέλθει στις διδασκτικές ανάγκες, καθώς και στη στοχοθεσία και στη μεθοδολογία της κάθε πρότασης. Επίσης, όλη η διδασκτική πράξη πλαισιώνεται από οπτικοακουστικές, καλλιτεχνικές και ποικίλες άλλες δράσεις (επίσκεψη σε μουσεία, εξάσκηση γραπτού και προφορικού λόγου, κατασκευή οργάνων κ.ά.) με διδασκτικές προεκτάσεις που εξυπηρετούν τους στόχους των εκάστοτε σχεδίων διδασκαλίας (Ζήβα, 2016:105).

2. ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

2.1 Πειραματικά Προγράμματα Εκπαίδευσης

Στα Πειραματικά Προγράμματα Εκπαίδευσης (Π.Π.Ε.)¹⁴ εντάσσονται τα προγράμματα του «Ολοήμερου σχολείου» και η «Ευέλικτη Ζώνη». Ο στόχος τους είναι να ανανεώσουν τις διδακτικές πρακτικές, να επαναπροσδιορίσουν το ρόλο του δασκάλου και να εμπλουτίσουν τον κοινωνικό, επιστημονικό και πολιτιστικό ρόλο του σχολείου, τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Σπυροπούλου, Βαβουράκη, Κούτρα κ.ά. 2001: 75).

2.1.2 Ολοήμερο σχολείο

Το Ολοήμερο σχολείο αποτελεί έναν ευέλικτο, καινοτόμο, βιωματικό θεσμό που δημιουργήθηκε με σκοπό να ανταποκριθεί στις σημερινές εκπαιδευτικές και κοινωνικές απαιτήσεις, καθώς δίνει στους/τις μαθητές/τριες πρόσβαση σε ποικίλα γνωστικά αντικείμενα και νέες εκπαιδευτικές μεθόδους (Λαχανάς, 2006: 59).

Ο σκοπός του Ολοήμερου σχολείου, το οποίο ιδρύθηκε και λειτούργησε στη χώρα μας με το άρθρο 4, του Ν.2525/97, έχει δύο σκέλη, το υποχρεωτικό πρόγραμμα και το προαιρετικό. Υπάρχει από τη μία η πρωινή υποχρεωτική παρακολούθηση του προγράμματος διδασκαλίας και από την άλλη η απογευματινή (μέχρι τις 16.00) προαιρετική προετοιμασία των μαθητών για τα μαθήματα της επόμενης ημέρας, καθώς και η παρακολούθηση διαφόρων προγραμμάτων δημιουργικής απασχόλησης. Επίσης, στο προαιρετικό κομμάτι ανήκει και η ενισχυτική διδασκαλία μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες. Τα προαιρετικά προγράμματα τα παρακολουθούν κατά προτεραιότητα οι μαθητές των οποίων οι γονείς εργάζονται και αδυνατούν να τους παραλάβουν την ώρα που λήγει το πρωινό υποχρεωτικό πρόγραμμα (Λαχανάς, 2006: 59).

¹⁴ ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Π.Ι., 2001

Σύμφωνα με τον Λαχανά (2006: 60): οι βασικές λειτουργίες του Ολοήμερου σχολείου είναι:

- *Προετοιμασία των μαθητών για την επόμενη μέρα και αντισταθμιστική αγωγή στο Ολοήμερο Δημοτικό σχολείο.*
- *Καταβάλλεται προσπάθεια ώστε ο μαθητής επιστρέφοντας στο σπίτι του να έχει προετοιμαστεί κατά το δυνατόν περισσότερο για την επόμενη ημέρα.*
- *Εισαγωγή νέων γνωστικών αντικειμένων όπως: Εικαστική Αγωγή- Μουσική Αγωγή- Θεατρική Αγωγή- Αθλητισμός- Χορός- Αγγλικά- Νέες Τεχνολογίες (H/Y).*
- *Προστασία- επίβλεψη μαθητών.*
- *Κοινωνικοποίηση των παιδιών.*

Δυστυχώς, ο θεσμός των Ολοήμερων σχολείων δεν μπόρεσε να εφαρμοστεί επαρκώς σε όλα τα σχολεία της χώρας μας, εφόσον δε διατέθηκε το απαραίτητο εξειδικευμένο εκπαιδευτικό δυναμικό για να μπορέσουν να καλυφθούν όλα τα δημοτικά σχολεία της Ελλάδας σε όλα τα νέα γνωστικά αντικείμενα. Το σχολικό έτος 2016-2017, σε μια προσπάθεια εξισορρόπησης όλων των σχολείων της χώρας, έγινε μια τροποποίηση του διδακτικού ωραρίου των Ολοήμερων σχολείων με μείωση των ωρών των νέων διδακτικών αντικειμένων. Για παράδειγμα, καταργήθηκε η διδασκαλία της Θεατρικής Αγωγής στην Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη του δημοτικού σχολείου και έγινε μείωση των διδακτικών ωρών σε άλλα εκπαιδευτικά αντικείμενα. Όμως, μέχρι στιγμής δε φαίνεται αυτό να έχει το επιθυμητό αποτέλεσμα, εφόσον υπάρχουν σχολεία που δεν έχουν μέχρι σήμερα στο διδακτικό τους πρόγραμμα κανένα από τα νέα γνωστικά αντικείμενα.

2.1.3 Ευέλικτη Ζώνη

Η Ευέλικτη Ζώνη αποτέλεσε καινοτομία του ΥΠ.Ε.Π.Θ. μέσω του Π.Ι., ενταγμένη στο Σχολικό Ωρολόγιο Πρόγραμμα (Ω.Π.) της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και λειτούργησε πιλοτικά για τρία συνεχή σχολικά έτη –από το 2001-02 μέχρι το 2003-04 το πλαίσιο της Ενέργειας 2.2.1.γ «Πειραματικά Προγράμματα Εκπαίδευσης» του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. II (Γ' Κ.Π.Σ.). Η πιλοτική εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης πραγματοποιήθηκε σε 1.095 Νηπιαγωγεία, 1.695 Δημοτικά, 15 σχολεία Ειδικής Αγωγής και 229 Γυμνάσια (Αλαχιώτης, 2002: 5-13).

Η Ευέλικτη Ζώνη αποτελεί μια τεράστια μεταρρύθμιση στην εκπαίδευση, η οποία άλλαξε τον προσανατολισμό του Αναλυτικού Προγράμματος, εισάγοντας νέες ανατρεπτικές προσεγγίσεις στην εκάστοτε εκπαιδευτική διαδικασία. Οι θέσεις της αναφέρονται αναλυτικά στο βιβλίο «Ευέλικτη Ζώνη: Οδηγός για τον δάσκαλο» και επηρεάζουν πολλούς τομείς της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Κουλουμπαρίτση, 2002: 58). Καταρχάς, αλλάζει όλη η διαδικασία της «μάθησης». Τα προς έρευνα θέματα είναι αυτά που καθορίζουν τους στόχους του Αναλυτικού προγράμματος και προσεγγίζονται διαθεματικά και διεπιστημονικά. Δεύτερον, αλλάζει ο ρόλος του μαθητή, ο οποίος αποκτά μια πιο ενεργή στάση στην εκπαιδευτική διαδικασία και καλείται να πάρει αποφάσεις, ενώ από την άλλη ο εκπαιδευτικός παύει να είναι ένας απλός πομπός και αξιολογητής γνώσεων, αποκτώντας τον ρόλο του εμπνευστή και συνερευνητή (Κουλουμπαρίτση, 2002: 58).

Η Ευέλικτη Ζώνη αποτελεί μέρος του ωρολογίου προγράμματος για όλες τις τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και η διάρκεια εναλλάσσεται ανάλογα με την τάξη, ξεκινώντας από δύο ώρες εβδομαδιαίως τουλάχιστον. Τα θέματα που επιλέγονται ποικίλλουν και στόχος είναι η ενεργή συμμετοχή των μαθητών, η ανάπτυξη ερευνητικών και παράλληλα γλωσσικών δεξιοτήτων, τόσο στον προφορικό όσο και στον γραπτό λόγο, καθώς και η συνεργασία των μαθητών μεταξύ τους. Ο εκπαιδευτικός μαζί με τους μαθητές έχει τη δυνατότητα μέσα από αυτό το πρόγραμμα να προσεγγίσει πλευρές της κοινωνικής πραγματικότητας διαθεματικά. Τα οφέλη του προγράμματος της Ευέλικτης Ζώνης ποικίλλουν καθώς καταρρίπτεται το παραδοσιακό σχολείο με τις αυστηρότερες και μη ελαστικές μεθόδους και δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στη

μαθητοκεντρική διδασκαλία και στην ενεργή συμμετοχή των μαθητών στην μαθησιακή διαδικασία (Κακάμπουρα-Τίλη, 2006: 187).

Επίσης, το υλικό που επιλέγεται για διερεύνηση, καθώς και η μεθοδολογική προσέγγιση οφείλουν να χαρακτηρίζονται από ευελιξία, ώστε να μπορούν να προσαρμόζονται κάθε φορά στις διαφορετικές εκπαιδευτικές ανάγκες και στους εκάστοτε εκπαιδευτικούς στόχους. Τέλος, το ίδιο το σχολείο αλλάζει τον ρόλο του, τολμώντας ένα άνοιγμα προς την κοινωνία για να λειτουργήσει ως εφαλτήριο ανακάλυψης του κόσμου από τους μαθητές, καθώς γίνεται ένας χώρος ποικίλων ερεθισμάτων (Κουλουμπαρίτση, 2002:58).

Αξιολογώντας τα αποτελέσματα από την πιλοτική εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης στα σχολεία, αποφασίστηκε από το Υπουργείο Παιδείας η υποχρεωτική εφαρμογή της σε όλα τα σχολεία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και η εφαρμογή Σχολικών Δραστηριοτήτων στις ώρες της. Ωστόσο, η εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση έμεινε μετέωρη (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:76). Παρ' όλα αυτά, κατά το σχολικό έτος 2016- 2017 με νέα ρύθμιση του ΥΠ.Ε.Π.Θ., ο θεσμός του Ολοήμερου σχολείου καταργείται και εν συνεχεία αφαιρούνται οι ώρες της Ευέλικτης Ζώνης από τις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου (Ε',ΣΤ'), απόφαση που δυσχεραίνει την εκπόνηση καινοτόμων προγραμμάτων, αφού η εφαρμογή τους πλέον «στριμώχνεται» μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα των υπόλοιπων μαθημάτων και έρχεται αντιμέτωπη με τον αγώνα δρόμου κάλυψης της υποχρεωτικής διδασκόμενης ύλης.

Σήμερα, τα περισσότερα από τα Προγράμματα διδασκαλίας του Λαϊκού Πολιτισμού εντάσσονται στην σχολική πραγματικότητα μέσα από το πρόγραμμα της Ευέλικτης Ζώνης Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων. Ως παράδειγμα, μπορούμε να αναφέρουμε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που εντάχθηκε στα πλαίσια της Ευέλικτης Ζώνης και είχε τίτλο «Όταν οι γονείς μου ήταν παιδιά: Βιογραφικές προσεγγίσεις της οικογενειακής ιστορίας των μαθητών», το οποίο εφαρμόστηκε στο σχολικό έτος 2010- 2011 στην Γ' τάξη του Α' εξαθέσιου Πειραματικού Δημοτικού Σχολείου (Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.) (Κακάμπουρα & Κέζα, 2014: 351-358).

Μέσω της τεχνικής της βιογραφικής συνέντευξης, ο στόχος του προγράμματος ήταν οι μαθητές να γνωρίσουν την ιστορικότητα της παιδικής ηλικίας, παίρνοντας συνεντεύξεις από συγγενικά τους πρόσωπα (γονείς, γιαγιάδες και παππούδες). Τα θέματα που διερεύνησαν αφορούσαν στην παιδική ηλικία των συνεντευξιζόμενων, στην καθημερινότητά τους, στις ενδοοικογενειακές σχέσεις τους, στο παιχνίδι και στην σχολική εμπειρία. Τα ερωτηματολόγια που χρησιμοποιήθηκαν, λόγω της έλλειψης εμπειρίας των μαθητών, ήταν καθοδηγημένα. Το πρόγραμμα διήρκεσε όλη τη σχολική χρονιά και ξεκίνησε σταδιακά από μικρές συνεντεύξεις που πήραν οι μαθητές μεταξύ τους για να εξοικειωθούν με τη διαδικασία και να δουν τις τυχόν αστοχίες. Στη συνέχεια, οι ίδιοι πήραν συνεντεύξεις από το οικογενειακό τους περιβάλλον, όπου οι ερωτήσεις γίνονταν ανά θεματική ενότητα (σχολική εμπειρία, παιχνίδι, διατροφή κ.ο.κ.) με ερωτηματολόγια που τους δίνονταν από το σχολείο. Ακολουθούσε συζήτηση σύγκρισης των ηθών του τότε και του σήμερα και γενικότερος σχολιασμός για το τι τους έκανε περισσότερη εντύπωση. Στο τέλος της χρονιάς, οι μαθητές είχαν αποκτήσει ερευνητικές δεξιότητες, βελτίωσαν τον προφορικό και τον γραπτό τους λόγο και γνώρισαν εις βάθος το οικογενειακό τους περιβάλλον, κατανοώντας την οικογενειακή τους ιστορία και βελτιώνοντας τη μεταξύ τους επικοινωνία (Κακάμπουρα & Κέζα, 2014: 351- 358).

2.2 Διεπιστημονικά Προγράμματα- Σχολικές Δραστηριότητες

Η καινοτομία στην εκπαιδευτική κοινότητα αφορά στην εισαγωγή νέων αντιλήψεων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Πιο συγκεκριμένα, στην αλλαγή των διδακτικών μέσων που χρησιμοποιούνται, νέες διδακτικές προσεγγίσεις και στη μεταβολή αρχών και πεποιθήσεων (Fullan, 1991).

Οι Σχολικές Δραστηριότητες (Φ.Ε.Κ. 629/23-10-1992) αφορούν σε μια υπουργική απόφαση του Υπουργείου Παιδείας που στηρίζει τα καινοτόμα διεπιστημονικά προγράμματα, τα οποία έχουν ως στόχο την ανανέωση τόσο της ύλης της σχολικής γνώσης, όσο και τη μαθησιακή διαδικασία. Τα προγράμματα αυτά είναι τα εξής: η Αγωγή Υγείας, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, τα Πολιτιστικά Θέματα, οι Πανελλήνιοι Μαθητικοί Καλλιτεχνικοί Αγώνες και η Αγωγή Σταδιοδρομίας (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007: 70).

2.2.1 Περιβαλλοντική εκπαίδευση

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση στην Ελλάδα θεσμοθετήθηκε πρώτη (Ν. 1892/90, άρθρο 111), μετά από την υποχρέωση που ανέλαβαν οι Υπουργοί Παιδείας των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) για την προώθησή της στη σχολική πραγματικότητα, με στόχο την ένταξή της στο ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου, ώστε όλοι οι μαθητές να έχουν πρόσβαση σε αυτή τη νέα εκπαιδευτική πρόταση. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι ένα προαιρετικό πρόγραμμα που υλοποιείται από ομάδα εκπαιδευτικών ενός σχολείου σε συνεργασία με 20-25 μαθητές της ίδιας ή διαφορετικής τάξης ενός δημοτικού, γυμνασίου ή λυκείου. *Βασικές αρχές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι η διεπιστημονική θεώρηση και η βιωματική προσέγγιση της γνώσης, η ομαδική συνεργασία, η ανάπτυξη δημοκρατικού διαλόγου και το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία* (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:71).

Στόχοι του προγράμματος είναι να αποκτήσουν οι μαθητές γνώσεις για το περιβάλλον, να αναπτύξουν θετική στάση όσον αφορά στην προστασία του περιβάλλοντος και τη φιλοσοφία της αειφορίας και, τέλος, να υιοθετήσουν μια γενικά καλύτερη ποιότητα ζωής (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:71). Σε κάθε Διεύθυνση της χώρας υπάρχει ένας Υπεύθυνος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ο οποίος έχει θεσμοθετηθεί από το ΥΠ.Ε.Π.Θ., για να ενημερώνει τους διευθυντές και τους εκπαιδευτικούς για τις δυνατότητες υλοποίησης ανάλογων προγραμμάτων, να τους ενισχύει σε ό,τι χρειάζονται και να οργανώνει εκδηλώσεις στο τέλος της χρονιάς για να γίνεται παρουσίαση των προγραμμάτων που υλοποιήθηκαν στη διάρκεια του σχολικού έτους. Επίσης, δημιουργήθηκαν Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Κ.Π.Ε.) σε διάφορους νομούς της χώρας που στηρίζουν περιβαλλοντικά προγράμματα. Αυτά τα κέντρα υλοποιούν αντίστοιχα εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές και διοργανώνουν σεμινάρια για εκπαιδευτικούς, παρέχοντας χρήσιμο εκπαιδευτικό υλικό (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:71).

2.2.2 Αγωγή Υγείας

Η Αγωγή Υγείας είναι μια προαιρετική Σχολική Δραστηριότητα (Φ.Ε.Κ. 629/23-10-1992), η οποία εφαρμόζεται στα ελληνικά σχολεία και έχει ως στόχο *την αλλαγή στάσης και συμπεριφοράς των μαθητών, με σκοπό την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, της αυτοπεποίθησης, της*

προσωπικότητας, της υπευθυνότητας και της ικανότητάς τους να υιοθετούν θετικούς τρόπους και στάσεις ζωής (ΚΕ.ΜΕ.ΤΕ.,1998: 157-158). Και γι αυτό το πρόγραμμα, υπάρχει υποστήριξη από τους Υπευθύνους των Γραφείων Αγωγής Υγείας και τα αντίστοιχα στελέχη των Συμβουλευτικών Σταθμών Νέων. Έχει επιμορφωθεί μεγάλος αριθμός εκπαιδευτικών και στελεχών στο χρονικό διάστημα 1996-2000, προκειμένου να υποστηριχθεί το αντίστοιχο καινοτόμο πρόγραμμα. Παράλληλα, έχουν υλοποιηθεί, μέχρι το 2005, 2.778 προγράμματα Αγωγής Υγείας στη Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007: 72).

2.2.3 Πολιτιστικά Θέματα

Τα Πολιτιστικά Θέματα ανήκουν στις προαιρετικές Σχολικές Δραστηριότητες. Θεσμοθετήθηκαν με τον Νόμο 2817/2000 και έχουν ως σκοπό την ανάδειξη και προώθηση των στοιχείων του πολιτισμού μας, την καλλιέργεια της αισθητικής αγωγής των μαθητών και τη σύνδεση της Παιδείας με τις Τέχνες (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:72). Τα Πολιτιστικά Θέματα δίνουν την ευκαιρία τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές να ασχοληθούν, μέσω διάφορων δραστηριοτήτων, με θέματα λαογραφικά, πολιτιστικής κληρονομιάς, τοπικής ιστορίας και μυθολογίας (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:72).

2.2.4 Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Αγώνες

Οι Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες συσχετίζονται άμεσα με τα Πολιτιστικά Θέματα, εφόσον η θεματική τους χωρίζεται σε τέσσερις καλλιτεχνικές κατηγορίες: τη μουσική, τον χορό, το αρχαίο δράμα/σύγχρονο θέατρο και τη ζωγραφική και μετατρέπουν το σχολείο σε ένα μεγάλο καλλιτεχνικό εργαστήριο, που προσεγγίζει την τοπική κοινωνία μέσα από πολιτιστικές δράσεις (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:72).

2.2.5 Αγωγή Σταδιοδρομίας

Η Αγωγή Σταδιοδρομίας ασχολείται με θέματα διαχείρισης της εργασιακής σταδιοδρομίας των μαθητών, προσεγγίζοντας θεματικές που έχουν σχέση με την τοπική οικονομία, το εργασιακό περιβάλλον και τις εργασιακές σχέσεις, καθώς και την ευρωπαϊκή αντίληψη εκπαίδευσης- απασχόλησης (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:73).

2.3 Ευρωπαϊκά Εκπαιδευτικά Προγράμματα

Στο πλαίσιο της συνεργασίας των ευρωπαϊκών χωρών, καθώς και της ανταλλαγής επιτυχημένων πρακτικών, σχεδιάστηκαν τα Ευρωπαϊκά Εκπαιδευτικά Προγράμματα, τα οποία έρχονται να ενισχύσουν την ευρωπαϊκή διάσταση στην Εκπαίδευση, να εμπλουτίσουν τα Αναλυτικά Προγράμματα και, γενικά, να βελτιώσουν την ποιότητα της Εκπαίδευσης (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007: 73).

Το πρόγραμμα «Σωκράτης» (1995-2006) είναι το πρώτο που θεσπίζεται για να ικανοποιήσει τους παραπάνω στόχους και χωρίζεται σε τέσσερα επιμέρους προγράμματα, Comenius, Erasmus, Leonardo και Grundtvig, τα οποία απευθύνονται σε διάφορες βαθμίδες εκπαίδευσης (Σπυροπούλου, Βαβουράκη, Κούτρα κ.ά., 2007: 73). Ένα άλλο Ευρωπαϊκό Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα είναι το «Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης» που υλοποιείται μετά το πρόγραμμα «Σωκράτης» και έχει ως στόχο να παράσχει τυπικά προσόντα και αναγνωρισμένες δεξιότητες (Σπυροπούλου, Βαβουράκη, Κούτρα κ.ά., 2007: 73).

2.4 Νέες Τεχνολογίες

Η εισαγωγή των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.) στην εκπαίδευση θεωρείται μείζονος σημασίας για να μπορέσει το εκπαιδευτικό σύστημα να συμβαδίσει με τα νέα δεδομένα διαμόρφωσης και ζήτησης της αγοράς εργασίας. Προς αυτήν την κατεύθυνση κινήθηκε το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Π.Ι.) το 1997, όταν διαμόρφωσε το «Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών Πληροφορικής» (Ε.Π.Π.Σ.Π.) για να εισάγει και να εντάξει τις Τ.Π.Ε. σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης¹⁵. Το «Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών

¹⁵ <https://www.epe.org.gr/meleth/final/MEP2006-3.pdf> (12/8/2017).

Πληροφορικής» (Δ.Ε.Π.Π.Σ.Π.) είναι ουσιαστικά μια τροποποίηση και διεύρυνση του Ε.Π.Π.Σ.Π. που παρουσιάζει τον Νοέμβριο του 2003 το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σύμφωνα με το οποίο «σκοπός της εισαγωγής της Πληροφορικής στο Νηπιαγωγείο και στο Δημοτικό Σχολείο είναι να εξοικειωθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες με τις βασικές λειτουργίες του υπολογιστή και να έλθουν σε μια πρώτη επαφή με διάφορες χρήσεις του ως εποπτικού μέσου διδασκαλίας, ως γνωστικού – διερευνητικού εργαλείου και ως εργαλείου επικοινωνίας και αναζήτησης πληροφοριών στο πλαίσιο των καθημερινών σχολικών τους δραστηριοτήτων με τη χρήση κατάλληλου λογισμικού και ιδιαίτερα ανοικτού λογισμικού διερευνητικής μάθησης».

3. Προϋποθέσεις υλοποίησης των πολιτιστικών προγραμμάτων

Για την υλοποίηση και την επιτυχία όλων των εκπαιδευτικών προγραμμάτων με αντικείμενο διάφορα λαογραφικά θέματα είναι πολύ σημαντικό να γίνει ένα «άνοιγμα» των δημοτικών σχολείων στην ευρύτερη κοινότητα με όχημα τον λαϊκό πολιτισμό, εφόσον μας ενδιαφέρει η διαχρονικότητα του παραδοσιακού λαϊκού πολιτισμού, η εξέλιξη και η σύνδεσή του με τον σύγχρονο λαϊκό πολιτισμό. Προς αυτή την κατεύθυνση δραστηριοποιείται το Ελληνικό Κέντρο Τέχνης και Πολιτισμού, το οποίο είναι μια Μη Κυβερνητική Οργάνωση και Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία που ασχολείται με την έρευνα και την καταγραφή της πολιτισμικής κληρονομιάς των Μεσογείων και της Λαυρεωτικής, τον άνθρωπο και το περιβάλλον, την πολυπολιτισμικότητα και τις τέχνες. Στόχος του είναι να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ παρελθόντος και παρόντος και σε αυτό τον σκοπό βοηθούν λαογράφοι, εικαστικοί, καλλιτέχνες, μουσικοί και άλλοι. Το Κέντρο διοργανώνει ποικίλες δράσεις για να επιτύχει τους σκοπούς του, όπως ημερίδες, θεατρικά δρώμενα, εκδηλώσεις, εκδόσεις βιβλίων και εκπαιδευτικά προγράμματα. Σε μια από τις πρωτοβουλίες που οργανώθηκαν το κέντρο έδωσε στα δημοτικά σχολεία της περιοχής cd με παραδοσιακά τραγούδια και ποιήματα, νανουρίσματα – ταχαρίσματα και παραμύθια της περιοχής, ώστε να τα αξιοποιήσουν οι δάσκαλοι στην εκπαιδευτική διαδικασία (Γύπαρη, 2014: 209, 213).

Λόγω των ιστορικών και κοινωνικών συνθηκών η μορφή των σχολικών τάξεων μεταβάλλεται και μετατρέπεται σε πολυπολιτισμική. Αυτή είναι μια αλλαγή που οι εκπαιδευτικοί καλούνται να την αντιμετωπίσουν, ώστε να προλάβουν τυχόν εντάσεις στη σχολική ατμόσφαιρα. Ο λαϊκός πολιτισμός είναι ένα πεδίο μέσα από το οποίο μπορούν να αναδειχθούν κοινά πολιτισμικά στοιχεία μεταξύ των λαών, αλλά παράλληλα να αναγνωρίζονται οι ιδιαιτερότητες του καθενός. Μια ανταλλαγή ηθών, αξιών και ιδεών που μπορεί να ξεκινήσει από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ώστε να ωφεληθεί η επικοινωνία των μαθητών διαφορετικού πολιτισμικού υπόβαθρου (Ντούλια, 2014: 113).

Θα μπορούσε επίσης να παρατηρήσει κάποιος ένα «πολιτισμικό κενό» στα διδακτικά αντικείμενα, διότι ενώ υπάρχουν οι αναφορές στον λαϊκό πολιτισμό, δεν υπάρχει μια σύνδεση με τον σύγχρονο πολιτισμό. Θα ήταν σκόπιμο να χρησιμοποιηθούν και να αξιοποιηθούν οι σύγχρονοι αστικοί θρύλοι, τα μηνύματα μέσω κινητών, τα γκράφιτι, η σύγχρονη μουσική, οι ηλεκτρονικές ευχετήριες κάρτες και όλα αυτά που αντιπροσωπεύουν τον σύγχρονο πολιτισμό, όπως έχει διαμορφωθεί μέσα από την παγκοσμιοποίηση, τις Νέες τεχνολογίες, το μεταναστευτικό κίνημα και την ένταξη της χώρα μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και είναι πολύ γνώριμα στους σημερινούς μαθητές (Μπενέκος, 2013: 670-671).

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε με βάση όλα τα παραπάνω ότι ο λαϊκός πολιτισμός και η εκπαίδευση βρίσκονται σε μια διαρκή αλληλεπίδραση και συντελούν σε μια ολοκληρωμένη και ισορροπημένη ανάπτυξη του παιδιού. Εξάλλου, μια ανάλυση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών μπορεί να αποδείξει τη βαρύτητα που δίνει η πολιτεία στην ανάπτυξη της πολιτισμικής ταυτότητας του μαθητή σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Πρόκειται για έναν στόχο που μπορεί να επιτευχθεί με την ενασχόληση των παιδιών με πολιτισμικά προγράμματα (Ντούλια, 2014: 114).

Β΄ ΜΕΡΟΣ

4. Ο λαϊκός πολιτισμός στην Ευέλικτη Ζώνη: Πολιτιστικό πρόγραμμα «Λαογραφία των μηνών» για την Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείου

4.1 Σκοπός και στόχοι

Η υλοποίηση του πολιτιστικού εκπαιδευτικού προγράμματος «Ο λαϊκός πολιτισμός στην Ευέλικτη Ζώνη. Λαογραφία των μηνών. Πολιτιστικό πρόγραμμα στην Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείου» είχε ως κύριο σκοπό την επαφή και τη γνωριμία των μαθητών με την παραδοσιακή κοινωνία μέσα από τη λαογραφία των μηνών και τις γιορτές του χρόνου.

Στόχοι του προγράμματος ήταν:

A. ΓΝΩΣΤΙΚΟΙ

- Η βελτίωση του προφορικού και γραπτού λόγου των μαθητών
- Η γνωριμία με την έννοια του εθίμου και διαφόρων εθίμων του ελληνικού εορτολογίου (Χριστούγεννα, Απόκριες, Πάσχα)
- Η γνωριμία και η εξοικείωση με μερικά από τα είδη της λαϊκής λογοτεχνίας
- Η κατανόηση της δυναμικότητας της παραδοσιακής κοινωνίας και των εθίμων που, παρόλο που μετασχηματίζονται μέσα στον χρόνο, επιβιώνουν

B. ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΙ

- Η ψυχαγωγία των μαθητών

Γ. ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΟΙ

- Η βελτίωση δεξιοτήτων των μαθητών μέσα από εικαστικές και θεατρικές δραστηριότητες
- Η συνεργατικότητά τους

4.2 Σχεδιασμός και υλοποίηση του προγράμματος

Το πολιτιστικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα «Ο λαϊκός πολιτισμός στην Ευέλικτη Ζώνη. Λαογραφία των μηνών. Πολιτιστικό πρόγραμμα στην Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείου» σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από τη γράφουσα στην Α΄ τάξη του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Μελισσίων κατά το σχολικό έτος 2014-2015.

Το δυναμικό της τάξης ήταν δεκαεννέα (19) μαθητές, έντεκα (11) αγόρια και οχτώ (8) κορίτσια. Υπήρχε εθνική ομοιογένεια, εφόσον μόνο δύο από τους μαθητές δεν είχαν ελληνική καταγωγή και από τους δύο γονείς (ένας μαθητής με μητέρα από την Αργεντινή και μια μαθήτρια με μητέρα από την Αλβανία). Η πολιτισμική ταυτότητα των μαθητών διερευνήθηκε ως έναν βαθμό μέσα από τις δραστηριότητες των σχεδίων εργασίας, όπως π.χ. τις χριστουγεννιάτικες συνταγές από τον τόπο μου.

Η εφαρμογή του προγράμματος διήρκεσε πέντε μήνες, από τον Δεκέμβριο έως τον Απρίλιο, ώστε οι μαθητές να έχουν αποκτήσει μια στοιχειώδη δεξιότητα στον γραπτό λόγο και να έχει ολοκληρωθεί η ομαλή μετάβαση από το νηπιαγωγείο στο νέο σχολικό περιβάλλον.

Στην αρχή της σχολικής χρονιάς, στο πλαίσιο του σχεδιασμού και της υλοποίησης προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων προτάθηκε από τη γράφουσα στον τομέα των πολιτιστικών θεμάτων το πολιτιστικό πρόγραμμα με θέμα «Λαογραφικές προσεγγίσεις στην Α΄ τάξη. Σύνδεση με γιορτές του χρόνου», το οποίο σημειώθηκε στο πρακτικό του σχολείου¹⁶ και δεσμεύτηκαν να το υλοποιήσουν όλα τα τμήματα της Α΄ τάξης.

4.2.1 Συμμετέχοντες

Ο/η κάθε εκπαιδευτικός ακολούθησε τον δικό του διδακτικό σχεδιασμό, αλλά υπήρξε συνεργασία στην οργάνωση διαφόρων δραστηριοτήτων που είχαν άμεση σχέση με το πολιτιστικό πρόγραμμα του σχολείου. Η διοργάνωση της γιορτής των Χριστουγέννων ήταν κοινή προσπάθεια όλων των τμημάτων και στον εορτασμό της Αποκριάς στον αποκριάτικο χορό «Γαϊτανάκι» συμμετείχαν όλοι οι μαθητές της Α΄ τάξης, καθώς και οι υπεύθυνοι εκπαιδευτικοί

¹⁶ Βλ. παράρτημα

των τμημάτων. Επιπρόσθετα, μια από τις εκπαιδευτικές επισκέψεις της σχολικής χρονιάς οργανώθηκε με σκοπό να εξυπηρετήσει τους επιμέρους στόχους του εκπαιδευτικού προγράμματος. Τέλος, το εποπτικό υλικό που χρησιμοποιούσε ο καθένας, ήταν διαθέσιμο σε όποιον από τους συμμετέχοντες το επιθυμούσε.

Υπήρξε στενή συνεργασία με τη μουσικό του σχολείου σε όλη τη διάρκεια αυτών των πέντε μηνών. Συμμετείχε στην προσπάθεια, που έγινε τα Χριστούγεννα για τη διάχυση του προγράμματος στην υπόλοιπη σχολική μονάδα, προετοιμάζοντας με τους μαθητές κάλαντα από όλη την Ελλάδα. Η ίδια βοήθησε στην οργάνωση του αποκριάτικου χορού «Γαϊτανάκι» και ήταν συνεργάτης μας σε όλη τη διάρκεια που δουλεύαμε το πολιτιστικό πρόγραμμα, καθώς επέλεγε συχνά διάφορα παράλληλα θέματα με εκείνα που δουλεύαμε για το μάθημά της, ενισχύοντας την προσπάθειά μας. Επίσης, αρωγός στην προσπάθεια μας στάθηκε και η θεατρολόγος του σχολείου, η οποία μας έδωσε χρήσιμες συμβουλές και μας βοήθησε στην προετοιμασία των μαθητών για τη γιορτή των Χριστουγέννων.

Οι γονείς του τμήματος ενημερώθηκαν για το πολιτιστικό πρόγραμμα στην καθιερωμένη συνάντηση γνωριμίας που κάναμε στην αρχή της σχολικής χρονιάς. Τους ενημέρωσα καταρχάς για το τι είναι η «Ευέλικτη Ζώνη», καθώς σε πολλούς από αυτούς ο όρος ήταν άγνωστος και είχαν την απορία τι θέματα θα πραγματευτούμε αυτές τις ώρες. Τους μίλησα για τον σκοπό και τους στόχους του προγράμματος, τη διάρκεια και τους ζήτησα, όταν θα χρειαζόταν, τη βοήθειά τους.

4.2.2 Οργάνωση της τάξης

Η τάξη στην αρχή της χρονιάς ήταν οργανωμένη «σε σχήμα Π» και τον Νοέμβρη αλλάξαμε την οργάνωση σε ομάδες, οι οποίες άλλαζαν σύσταση κάθε μήνα. Κάθε ένας μαθητής από την ομάδα αναλάμβανε καθημερινά και με τη φορά του κύκλου τον ρόλο του «υπευθύνου» της ομάδας. Αρμοδιότητά του ήταν να μαζεύει τα τετράδια της ομάδας, ή να μας λέει κάποια απόφασή της σε κάποιο παιχνίδι ή να διευθετεί διάφορες εκκρεμότητες που μπορεί να προέκυπταν στην καθημερινότητα.

Τα παιδιά στην ομάδα μπορούσαν να βοηθάνε τα υπόλοιπα μέλη στα μαθήματα, να συζητούν και να παίζουν τις στιγμές των πιο χαλαρών δραστηριοτήτων. Με τις αλλαγές που γίνονταν κάθε πρώτη του μήνα όλοι οι μαθητές συνεργάστηκαν μεταξύ τους και πέρασαν από όλες τις ομάδες, αλλάζοντας θέση μέσα στην τάξη. Οι περισσότερες δραστηριότητες του προγράμματος ήταν ατομικές, όπως και οι έπαινοι, αλλά μέσα από τις ομάδες οι μαθητές γνωρίστηκαν και αποδέχτηκαν όλους τους υπόλοιπους συμμαθητές τους, συνήθισαν να συζητούν και να ακούν καθέναν από αυτούς και, όσες φορές χρειάστηκε, συνεργάστηκαν σε ένα πολύ καλό επίπεδο. Αυτό το κλίμα μεταφέρθηκε και εκτός τάξης, όταν στα διαλείμματα τις περισσότερες φορές, συνήθιζαν να παίζουν ή να κάθονται όλοι μαζί.

4.2.3 Ο σχεδιασμός του εκπαιδευτικού προγράμματος

Τα παρακάτω σχέδια εργασίας δημιουργήθηκαν με σκοπό να ενεργοποιήσουν τους μαθητές και να τους κεντρίσουν το ενδιαφέρον. Αποτελούνται από ποικίλες δημιουργικές δραστηριότητες που ενθαρρύνουν την ενεργή συμμετοχή των μαθητών και εξυπηρετούν τον σκοπό και τους στόχους του προγράμματος.

Για την επιτυχία των στόχων που τίθενται στα παρακάτω σχέδια διδασκαλίας δεν απαιτούνται προηγούμενες γνώσεις από τους μαθητές. Τα βιώματα και τα ενδιαφέροντά τους είναι αυτά που θέλουμε να εκμεταλλευτούμε και να ανασύρουμε. Παρόλο που οι περισσότεροι από τους μαθητές δεν έχουν μεγαλώσει και ζήσει σε ένα παραδοσιακό περιβάλλον, έχουν αισθανθεί τη δυναμική διάσταση του λαϊκού πολιτισμού στον χρόνο, ακόμη και αν δεν μπορούν να το εντοπίσουν. Τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις που έχουν επιβιώσει, οι ιστορίες των παππούδων και τα λαϊκά παραμύθια είναι μέρος της καταγωγής τους και ο απώτερος σκοπός είναι να τους φέρουμε σε επαφή με όλα αυτά μέσα από το παρόν εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν το εποπτικό υλικό που αναφέρεται και το ημερολόγιο. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος και στο τέλος κάθε διδασκαλίας, κρατούσα αναλυτικές σημειώσεις πεδίου και ημερολόγιο της μαθησιακής διαδικασίας, που περιλάμβανε την πορεία του προγράμματος, τις απαντήσεις των μαθητών και τις αντιδράσεις τους, καθώς και την αξιολόγηση κάθε διδασκαλίας.

4.2.4 Εκπαιδευτικό υλικό

Για τις ανάγκες της κάθε διδασκαλίας χρησιμοποίησα ένα συγκεκριμένο εκπαιδευτικό υλικό που κάθε φορά εξυπηρετούσε τους επιμέρους στόχους του κάθε σχεδίου. Πολλές φορές το εποπτικό υλικό αφορούσε φωτοτυπίες διαμορφωμένες από εμένα ή χαρτόνια σε διάφορα χρώματα για εικαστικές δραστηριότητες. Επίσης, χρησιμοποίησα τα βιβλία του Οργανισμού του δημοτικού σχολείου, ένα βιβλίο με αινίγματα, καθώς και κάποια τεύχη από λαογραφικά περιοδικά. Πιο συγκεκριμένα τα βιβλία που χρησιμοποίησα, ως εκπαιδευτικό υλικό, είναι τα εξής:

- Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Α΄ & Β΄ Δημοτικού. Το δελφίνι. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευτικών Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων Αθήνα, 145.
- Αργυριάδη, Μ. (2001). *Πήλινα και γύψινα παιχνίδια*, Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη.
- Γιαλουράκη, Σ. (2004). *Τα κυκλαδικά ειδώλια ζωντανεύουν*. Αθήνα: Ακρίτας.
- Γλώσσα Α΄ Δημοτικού. Γράμματα Λέξεις Ιστορίες. Δεύτερο τεύχος. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων Αθήνα, 56.
- Καρακώτσογλου, Τ. (2003). *Τα πρώτα μου αινίγματα*. Αθήνα: Καρακώτσογλου.
- Καραντινού Ε. (2008). *Χαρούμενο Πάσχα. Ήθη- Έθιμα- Δραστηριότητες*. Αθήνα: Άγκυρα.
- Ξενικάκης, Κ. (1999). *Με αφορμή μια στάμνα*. Αθήνα: Κέντρο Μελέτης Νεότερης Κεραμεικής.
- Καρναβαλο...κατασκευές! (2011), *Σύγχρονο νηπιαγωγείο*, 79, Αθήνα: Δίπτυχο.
- Πολίτης, Ν.Γ, (1904). *Παραδόσεις*, Μέρος Α΄, Εν Αθήναις, 349-350.
- Τις μάσκες ας φορέσουμε κι ελάτε να χορέψουμε. Έθιμα μεταμφιέσεων στην Ελλάδα (1993). *Οι μικροί λαογράφοι*, τεύχος 12., σ. 5-10, 18.
- Παπαλουκά, Φ. (1974). *Ιστορίες σαν παραμύθια*. Αθήνα: Αστήρ, 118-120.
- Ραγιάς, Γ. (1995). *Τα κεραμικά του ελληνικού χώρου*, Αθήνα: Μέλισσα.

5. Μεθοδολογία

5.1 Βιωματική- Επικοινωνιακή Διδασκαλία

Η Βιωματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία στοχεύει να χρησιμοποιήσει ως έναυσμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας τις βιωματικές εμπειρίες του κάθε μαθητή, δηλαδή τις καθημερινές ανάγκες, τις απορίες και τα προβλήματά του, όπως αυτά απορρέουν από το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο αλληλεπιδρά (Χρυσυφίδης, 1996: 17). Η διδακτική διαδικασία της βιωματικής-επικοινωνιακής διδασκαλίας χωρίζεται σε τρεις φάσεις. Αρχικά, από τις πρώτες βαθμίδες της εκπαίδευσης (νηπιαγωγείο, δημοτικό), γίνεται προσπάθεια μεταφοράς των βιωμάτων και των προβληματισμών των μαθητών στην τάξη, μέσα από την ελεύθερη συζήτηση με στόχο τη συγκέντρωση υλικού, το οποίο θα χρησιμοποιηθεί ως αφετηρία διδακτικών διαδικασιών. Στη δεύτερη φάση, πρέπει να γίνει η επιλογή των στοιχείων των βιωμάτων που θα ανταποκρίνονται στους στόχους των αναλυτικών προγραμμάτων και θα μετατραπούν σε διδακτικές ενέργειες. Στην τρίτη φάση, καθώς υπάρχει ο κίνδυνος να αλλοιωθούν οι προθέσεις του, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να εναρμονίσει, μέσα από τη λεπτομερή καταγραφή των διδακτικών ενεργειών του, τις βιωματικές καταστάσεις με το εκάστοτε αναλυτικό πρόγραμμα που διατυπώνεται, προκειμένου να μην περιοριστεί το εύρος της δράσης του (Χρυσυφίδης, 1996: 18-20).

Οφείλουμε όμως να επαναπροσδιορίσουμε τις παιδαγωγικές μας αντιλήψεις, αν λάβουμε υπόψη μας ότι η μάθηση δεν μπορεί απλά να λειτουργεί ως μετάδοση γνώσεων, εφόσον η ίδια η κοινωνία δεν αποτελεί ένα στατικό σύστημα που μπορεί να μεταβιβαστεί αναλλοίωτο από τη μια γενιά στην άλλη. Η κοινωνία είναι ένας ζωντανός οργανισμός που μετασχηματίζεται και ένα συντηρητικό σχολείο ενέχει τον κίνδυνο να πάψει να συμβαδίζει με τις ευρύτερες κοινωνικές αλλαγές και να μην μπορεί να προσφέρει, όπως οφείλει, ευκαιρία στους μαθητές να αλληλεπιδράσουν με το φυσικό περιβάλλον και τον κοινωνικό περίγυρο. Ο σκοπός του σχολείου δεν πρέπει να περιορίζεται στη μετάδοση χρήσιμων γνώσεων για το μέλλον, αλλά να προωθεί τον τρόπο κατάκτησης της γνώσης, ώστε να μπορεί ο μαθητής ως ενήλικας να οδηγηθεί αυτόνομος στην επιστημονική αλήθεια (Χρυσυφίδης, 1996: 24-27).

5.2 Σχέδια εργασίας – Μέθοδος Project

Η εισαγωγή της Ευέλικτης Ζώνης στο δημοτικό σχολείο φαίνεται να απαντά στις σύγχρονες απαιτήσεις και να λειτουργεί ως ένα εργαλείο των εκπαιδευτικών για την εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων (Δάλκος, 2002:129). Οι νέες θεματικές ενότητες που επιλέγονται να αναλυθούν έχουν άμεση σχέση με την καθημερινότητα και προσεγγίζονται διαθεματικά από τους εκπαιδευτικούς. Εξάλλου, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο ρόλος του εκπαιδευτικού αλλάζει, καθώς εκπληρώνει πλέον μια διπλή αποστολή. Από τη μία πλευρά, συνεργάζεται και καθοδηγεί τους μαθητές, ενθαρρύνοντάς τους να αναλάβουν ερευνητική δράση. Από την άλλη πλευρά, συνεργάζεται με άλλους εκπαιδευτικούς του σχολείου για να μπορέσει να αναπτύξει τη διαθεματικότητα των σχεδίων εργασίας. Η ίδια η εκπαιδευτική διαδικασία αλλάζει με την μέθοδο της ανάπτυξης σχεδίων εργασίας (project), εγκαταλείποντας την παραδοσιακή διδασκαλία. Δίνεται έμφαση σε δημιουργικές δραστηριότητες που κινητοποιούν τη συμμετοχή των μαθητών, προάγουν τη συνεργασία μεταξύ τους και ενθαρρύνουν την ανάληψη πρωτοβουλιών από μέρους τους (Δάλκος, 2002:129-130).

Τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα (Α.Π.) που συντάσσονται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο αφορούν στα μαθήματα όλων των ειδικοτήτων και φροντίζουν, ώστε η γνώση να προσεγγίζεται από διαφορετικές οπτικές γωνίες, προκειμένου η ύλη να αναπτυχθεί σε όλα τα διδακτικά αντικείμενα. Είναι η πρώτη φορά που συντάσσεται Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Ε.Π.Σ.) για τις βασικές δραστηριότητες του Νηπιαγωγείου και για τα μαθήματα του Δημοτικού, καθώς και του Γυμνασίου, με μια νέα φιλοσοφία. Περιέχουν πολλές καινοτομίες και μια πλέον διαθεματική σκοπιά της γνώσης, χωρίς, ωστόσο, να μηδενίζεται η αυτονομία του κάθε μαθήματος (Αλαχιώτης, 2002:10).

Ο εκπαιδευτικός επιλέγει μια διαθεματική δραστηριότητα, η οποία υποστηρίζεται από σχέδια εργασίας (projects) και δραστηριότητες που προτείνονται από τα Α.Π.Σ και, φυσικά, όπου αυτό είναι δυνατόν, από τα σχολικά εγχειρίδια. Σε αυτή τη χρονική περίοδο, οι ώρες της Ευέλικτης Ζώνης είναι κυρίως αυτές που δίνουν στον εκπαιδευτικό το κατάλληλο υπόβαθρο και τον χρόνο για την πραγματοποίηση τέτοιων διαθεματικών και καινοτόμων δραστηριοτήτων (Αλαχιώτης, 2002:11).

Με την παραπάνω πολυπρισματική και διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, επιτυγχάνεται μια πιο ποιοτική εκπαίδευση που αγγίζει τα ενδιαφέροντα και τις εμπειρίες των μαθητών. Μέσα από την αυτενέργεια και την ανακάλυψη, η διερευνητική διδασκαλία επιτρέπει στους μαθητές να αποκτήσουν δεξιότητες, στάσεις και αξίες που θα τους βοηθήσουν να λειτουργήσουν στη σημερινή πολυδιάστατη κοινωνική πραγματικότητα (Αλαχιώτης, 2002:10).

5.3 Οργάνωση της τάξης σε ομάδες

Η οργάνωση της σχολικής τάξης σε ομάδες καταρρίπτει το παραδοσιακό παιδαγωγικό μοντέλο, που υποστηρίζει τη δυαδική σχέση δασκάλου-μαθητή, και στηρίζεται στην προσωπικότητα του εκπαιδευτικού. Αυτό το νέο μοντέλο στοχεύει στη βελτίωση της μαθησιακής διαδικασίας και των αποτελεσμάτων της μέσα από τη δυναμική της μαθητικής ομάδας (Ματσαγγούρας, 1987:11).

Οι σημαντικότεροι λόγοι αυτής της εκπαιδευτικής αλλαγής είναι οι εξής:

1. Τα παιδιά φαίνεται από τις παρατηρήσεις των ψυχοπαιδαγωγών ότι έχουν την τάση, μέσα από την επίτευξη κοινών στόχων και τη διερεύνηση του κοινωνικού και του φυσικού περιβάλλοντος, να δημιουργούν ομάδες, μέσα στις οποίες αισθάνονται άνετα να χρησιμοποιούν και να τελειοποιούν τεχνικές και γνώσεις (Ματσαγγούρας, 1987:11).
2. Εκτός από την καθοριστική επίδραση που έχουν οι ενήλικοι με τις παρατηρήσεις και τις αντιδράσεις τους στην αυτοεκτίμηση των παιδιών και στην παγίωση κοινωνικών ρόλων μέσα τους, υπάρχει η ψυχολογική άποψη ότι η γνώμη των συνομήλικων τους είναι πολύ σημαντική (Ματσαγγούρας, 1987:12).
3. Η αυτενέργεια και η διερεύνηση είναι οι διδακτικές αρχές που καθορίζουν τη νέα εκπαιδευτική αντίληψη της παιδοκεντρικής αγωγής και αυτές οι αρχές λειτουργούν καλύτερα στο πλαίσιο της μικρής ομάδας, όπου οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να αλληλεπιδρούν, να διαφωνούν και να επιλύουν με συνεργασία τα προβλήματά τους (Ματσαγγούρας, 1987:12).

4. Το σχολείο έχει επίσης κοινωνικούς στόχους, στο οποίο έστρεψαν το ενδιαφέρον τους πολλοί παιδαγωγοί, αναγνωρίζοντας τη σημασία τους. Η σχολική κοινότητα οφείλει να προετοιμάσει τους μαθητές για να μπορούν να λειτουργήσουν σε ένα δημοκρατικό περιβάλλον και να γίνουν ενεργοί και χρήσιμοι πολίτες. Η μαθητική τάξη δεν χρειάζεται να λειτουργεί ως μια αναγκαστική συγκέντρωση ατόμων, αλλά μπορεί να είναι μια μικρή δημοκρατική κοινότητα που έχει τη θέληση, αλλά και την ικανότητα να συνεργαστεί (Ματσαγγούρας, 1987:12).
5. Τέλος, έχει διαπιστωθεί ότι η συνεργασία των μελών μιας σχολικής ομάδας βοηθάει πέρα από την κοινωνική μάθηση και στα καλύτερα ακαδημαϊκά-γνωστικά αποτελέσματα (Ματσαγγούρας, 1987:12).

Για να λειτουργήσει μια μαθητική ομάδα, πρέπει να υπάρχει ομαδική συνείδηση και συγκεκριμένες κοινωνικές δεξιότητες, στοιχεία που σύμφωνα με αναγνωρισμένους παιδαγωγούς και ψυχολόγους, όπως ο Piaget και ο Cousinet, αποκτούν οι μαθητές μετά την ηλικία των οχτώ και εννιά ετών. Πιο πριν μπορούμε να αναφερθούμε μόνο σε προσυνεργατικές δραστηριότητες, δηλαδή συνεργασία ανά δύο άτομα και σε μαθητές προσχολικής ηλικίας σε προσωπικές αμοιβές (Ματσαγγούρας, 1987:29).

6. Σχέδια διδασκαλίας

1^η διδασκαλία: «Ο Δεκέμβρης»

(μία διδακτική ώρα, 45΄)

Εκπαιδευτικό υλικό

- Σελίδα Α4, ειδικά διαμορφωμένη, με το όνομα του μήνα Δεκεμβρίου πάνω και χώρο από κάτω για εικαστική δραστηριότητα.

Διδακτικοί Στόχοι

- Να συνδέσουν οι μαθητές τη γιορτή των Χριστουγέννων με τον αντίστοιχο μήνα
- Να μάθουν κάποιες ονομαστικές εορτές του μήνα Δεκεμβρίου
- Να ψυχαγωγηθούν

Δραστηριότητες κατά τη διδασκαλία

Καθώς διανύουμε τον Δεκέμβριο, οι προετοιμασίες για τη γιορτή των Χριστουγέννων, η αγαπημένη γιορτή των περισσότερων μαθητών, έχουν πλέον ξεκινήσει. Το ίδιο συμβαίνει και στην μικροκοινωνία του σχολείου, οπότε η διδακτική ώρα ξεκινάει με μια διασκεδαστική διάθεση, με τις ερωτήσεις:

-Ποιος μήνας ξεκινάει σήμερα;

-Τι γιορτάζουμε αυτόν τον μήνα;

Οι ενθουσιώδεις απαντήσεις έρχονται σχεδόν από όλους τους μαθητές:

«Ο Δεκέμβριος!», «Τα Χριστούγεννα!».

Συνεχίζοντας με παιγνιώδη διάθεση, εφόσον ήδη έχει αρχίσει να δημιουργείται μια χαλαρή ατμόσφαιρα μέσα στη σχολική αίθουσα, γίνεται μια προσπάθεια μεγαλύτερης ενεργοποίησης των μαθητών.

-Και για πείτε μου. Ξέρετε μήπως πώς μοιάζουν οι καλικάντζαροι σύμφωνα με τη λαϊκή παράδοση; Δηλαδή σύμφωνα με αυτά που λένε οι ιστορίες και οι διηγήσεις;

Τέσσερις μαθητές υποστήριξαν ότι έχουν δει καλικάντζαρους και άλλοι τέσσερις ότι έχουν δει τον Άγιο- Βασίλη. Η μορφή του Αϊ Βασίλη είναι η κλασική εικόνα που κυριαρχεί σήμερα στα ΜΜΕ, αλλά και σε διάφορους πολυχώρους τις ημέρες των εορτών. Η μορφή του καλικάντζαρου επίσης για τους μαθητές είναι επηρεασμένη από τις κινηματογραφικές ταινίες και τις διηγήσεις παραμυθιών. Οι καλικάντζαροι περιγράφονται ως κοντοί, με μεγάλες μύτες και αυτιά και φορούν σκούφους. Επίσης, κάποιοι από τους μαθητές αναφέρουν ότι είναι οι βοηθοί του Αϊ Βασίλη.

Δεν αφήνω τη συζήτηση να επεκταθεί περισσότερο, εφόσον στην επόμενη προγραμματισμένη διδασκαλία, θα ασχοληθούμε εκτενέστερα με το συγκεκριμένο θέμα και καθοδηγώ πάλι τη συζήτηση στον μήνα που μπήκε, τον Δεκέμβριο, ο οποίος είναι ο πρώτος μήνας του χειμώνα.

Προσπαθούμε να βρούμε ονομαστικές γιορτές που υπάρχουν αυτό τον μήνα. Αυτή είναι και μια ερώτηση που τους δυσκόλεψε αρκετά. Αναφέρουν μόνο δύο γιορτές, του Χρήστου και της Νίκης, οι οποίοι είναι μαθητές της τάξης και τις γνώριζαν οι ίδιοι.

Φαίνεται πως η συζήτηση αρχίζει να χάνει τον παλμό της και γι' αυτό περνάμε σε μια πιο ενεργητική δραστηριότητα. Ζητείται από τα παιδιά, με την τεχνική του «καταιγισμού των ιδεών» (brainstorming), να πουν όποια λέξη τους έρχεται στο μυαλό, όταν ακούν τη λέξη «Χριστούγεννα». Οι απαντήσεις είναι πολλές, άμεσες και ποικίλουν. «Άγιος Βασίλης, γλυκά που τον ταΐζουμε, καλικάντζαροι, δώρα, τζάκι, στολίδια, μελομακάρονα, κάλαντα, κουραμπιέδες, χριστουγεννιάτικο δέντρο κ.α.». Οι λέξεις γράφονται όλες στον πίνακα.

Στη συνέχεια, δίνεται σε κάθε μαθητή μια σελίδα με το όνομα του μήνα Δεκεμβρίου την οποία μπορούν να γεμίσουν είτε με λέξεις που σχετίζονται με τα Χριστούγεννα, είτε με κάποια ζωγραφιά με χριστουγεννιάτικο θέμα¹⁷.

¹⁷ Βλ. παράρτημα

Αξιολόγηση της διδακτικής ώρας

Όλοι οι μαθητές γράφουν και ζωγραφίζουν σε ένα ιδιαίτερα ευχάριστο κλίμα, συζητώντας με την ομάδα τους για τη γιορτή των Χριστουγέννων, για τα δώρα που έχουν ζητήσει και για τα μέρη στα οποία θα πάνε στις διακοπές. Οι ζωγραφιές τους συμπληρώνονται με λέξεις χριστουγεννιάτικες και δημιουργούν ένα πολύ ωραίο αποτέλεσμα.

2^η διδασκαλία: «Οι καλικάντζαροι και το ζύμωμα»

(μια διδακτική ώρα, 45΄)

Εκπαιδευτικό υλικό

- Σελίδες χαρτιού Α4

Βιβλιογραφία:

- Μέγας, Γ. Ν. (2008). *Ελληνικές γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας*, Αθήνα: Εστία, 51-58.
- Πολίτης, Ν.Γ, (1904). *Παραδόσεις*, Μέρος Α΄, Εν Αθήναις, 349-350.

Διδακτικοί Στόχοι

- Να γνωρίσουν έθιμα που συνδέονται με τις ημερολογιακές γιορτές
- Να εξασκήσουν τον προφορικό τους λόγο
- Να καλλιεργήσουν τις εικαστικές δεξιότητες τους
- Να ψυχαγωγηθούν

Δραστηριότητες κατά τη διδασκαλία

Το πρωί της επόμενης μέρας, αμέσως μόλις ξεκίνησε η ώρα της Ευέλικτης Ζώνης, ήρθαν κάποιοι μαθητές, οι οποίοι θέλησαν να μας πουν ότι βρήκαν πολλούς που γιορτάζουν τελικά τον μήνα Δεκέμβριο. Ήταν όλοι συγγενείς ή φίλοι τους (π.χ. η γιαγιά Σπυριδούλα, η νονά Χρυσούλα, ο θείος Σπύρος και η Άννα, η κολλητή φίλη μιας μαθήτριας). Επομένως, μπορεί να θεωρηθεί ότι τουλάχιστον σε έναν αριθμό παιδιών υπήρξε μια συζήτηση- ανατροφοδότηση στο σπίτι και ο γνωστικός στόχος για τη γνωριμία με τις ονομαστικές γιορτές του μήνα είχε σε ένα μεγάλο μέρος επιτευχθεί. Όσον αφορά στον στόχο της ψυχαγωγίας των μαθητών, ο οποίος καλλιεργεί και ενδυναμώνει την κοινωνικότητά τους, επίσης επιτεύχθηκε, εφόσον όλοι οι μαθητές φάνηκε να διασκεδάζουν και να συμμετέχουν ενεργά στις δραστηριότητες. Αυτό ήταν και ένα θετικό ξεκίνημα του επόμενου σχεδίου διδασκαλίας.

Όταν ξεκινά η διδακτική ώρα, γίνεται μια προσπάθεια ενεργοποίησης των μαθητών και σύνδεσης με τη συζήτηση της προηγούμενης φοράς με την ανάγνωση αποσπασμάτων για τους καλικάντζαρους από το βιβλίο του Μέγα «Ελληνικές γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας» και του Πολίτη «Παραδόσεις».

Οι καλικάντζαροι και το ζύμωμα

Οι καλικάντζαροι είναι ψηλοί, μαύροι και μαλλιαροί, έρχονται το δωδεκαήμερο και κατεβαίνουν από τα τζάκια στα σπίτια. Γι αυτό τη νύχτα βουλώνουν οι άνθρωποι τις στάμνες και τα βαρέλια για να μην τα μαγαρίσουν οι καλικαντζαράι. Μια νύχτα πήγαν στο σπίτι μίας γυναίκας και φώναζαν: «Γειτόνισσα, γειτόνισσα, σήκω να ζυμώσεις, γιατί έφεξε». κι ήταν ακόμη πριν από τα μεσάνυχτα. Η γυναίκα νόμισε πως της φωνάζει η γειτόνισσα της, σηκώνεται, βάζει νερό, ζυμώνει, έγινε το ψωμί, ανάβει το φούρνο, το ρίχνει, καρτερεί να φέξει, πού να φέξει; Της φωνάζουν πάλι οι καλικάντζαροι, αλλά εκεί να και λαλούν τα κοκόρια. Λένε τότε: «Σηκωθείτε να φύγουμε, λάλησαν τα κοκόρια». Λέει ο μεγάλος καλικάντζαρος: «Ακόμα δε φεύγουμε, μία φορά λάλησαν». Αλλά όσο να πει το λόγο, λάλησαν και πάλι και πάλι, τρεις φορές. Τότε λέει ο μεγάλος: «Σηκωθείτε να φύγουμε, λάλησε μαύρος κόκορας κι αφήστε τη γειτόνισσα, μη μας πιάσουν». Κι έτσι γλύτωσε αυτή. Την παραμονή των Φώτων το πρωί παίρνουν οι άνθρωποι τη στάχτη και τη

σκορπίζουν τριγύρω στα σπίτια για να φύγουν οι καλικάντζαροι και να μην ξαναπατήσουν. Τους διώχνει ο παπάς που έρχεται να αγιάσει τα σπίτια κι αυτοί τότε λένε ο ένας στον άλλο:

«Σηκωθείτε για να φύγουμε,
γιατί έρχεται ο παπάς,
ο παπάς με αγιασμό
κι η παπαδιά με τη βρεχτούρα».

Από το βιβλίο του Ν. Γ. Πολίτη: *Παραδόσεις*, Μέρος Α΄, Εν Αθήναις, 1904, σελ. 349-350.

Οι μαθητές ακούν προσεχτικά την αφήγηση και μετά την ανάγνωση του κειμένου, οι ερωτήσεις που διαμορφώνουν αφορούν κυρίως στην αγιαστούρα του παπά που διώχνει τους καλικάντζαρους. «Θα μας σχεδιάσετε μια αγιαστούρα;», «Είναι σταυρός κυρία;», «Αυτό που λιβανίζει είναι;».

Ακολουθεί μια σύντομη απάντηση – συζήτηση πάνω στις ερωτήσεις τους, οι μαθητές κοιτούν τις εικόνες των καλικάντζαρων, γελούν, σχολιάζουν την περίεργη εμφάνιση και φαίνονται όλοι πλέον αρκετά προσηλωμένοι στο θέμα μας. Στη συνέχεια τους αφήνω να ζωγραφίσουν αναπαραστάσεις καλικάντζαρων εμπνεόμενοι από τα κείμενα που άκουσαν και τις φωτογραφίες που είδαν¹⁸.

¹⁸ Βλ. παράρτημα

Αξιολόγηση της διδακτικής ώρας

Το κλίμα της τάξης είναι ευχάριστο, όλα τα παιδιά συμμετέχουν και δείχνουν στις ομάδες τους τις ζωγραφιές τους κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Το εικαστικό αποτέλεσμα είναι πραγματικά πολύ ενδιαφέρον με πολύ ζωντανές αναπαραστάσεις καλικάντζαρων από τα κείμενα που άκουσαν, καθώς και διάφορες λέξεις που σχετίζονται άμεσα, όπως αγιαστύρα και δωδεκαήμερο. Φαίνεται εκ του αποτελέσματος ότι η πλειοψηφία των μαθητών ήταν συγκεντρωμένη σε αυτά που άκουγε και ότι τα κείμενα κέντρισαν την προσοχή και τη φαντασία τους.

3^η διδασκαλία: «Παροιμίες»

(μία διδακτική ώρα, 45')

Εκπαιδευτικό υλικό

- Παροιμίες εκτυπωμένες από το διαδίκτυο:
http://dreamskindergarten.blogspot.gr/2011/11/blog-post_19.html (4/1/1018)
- Εκτυπωμένη σελίδα Α4 με τίτλο «παροιμίες» και ένα σχεδιασμένο κύκλο για να γράψουν οι μαθητές δικές τους παροιμίες

Διδακτικοί Στόχοι

- Να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με τις λαϊκές παροιμίες
- Να κατανοήσουν τη διδακτική τους σημασία
- Να ψυχαγωγηθούν

Δραστηριότητες κατά τη διδασκαλία

Το θέμα της συγκεκριμένης διδασκαλίας είναι καινούριο και η προσπάθεια ενεργοποίησης των μαθητών ξεκινά άμεσα με την ερώτηση:

-Τι είναι οι παροιμίες;

Οι απαντήσεις των μαθητών ποικίλουν:

«Κάτι που παρεξηγιέσαι», «Είναι κάτι που λέγανε στα παλιά χρόνια οι γιαγιάδες για να κάνουν τα παιδιά να φάνε ή να διαβάσουν, όπως η γιαγιά μου λέει ότι, αν δε φας, θα σε νικήσει το πουλί», «Μου έλεγε μια παροιμία η μαμά μου όταν δεν έτρωγα, νηστικό αρκούδι δε χορεύει», «Είναι για να κάνουμε πράγματα», «Είναι κάτι που λέμε για να μην πάθουμε κάτι».

Φαίνεται από τις απαντήσεις τους ότι δεν έχουν κατανοήσει τα είδη της λαϊκής λογοτεχνίας και τα μπερδεύουν μεταξύ τους, γεγονός απόλυτα φυσιολογικό για την ηλικία τους και την έλλειψη του γνωστικού υπόβαθρου στο μάθημα της λογοτεχνίας. Σε μεγαλύτερες τάξεις έρχονται σε επαφή με διάφορα λογοτεχνικά είδη. Στην πρώτη τάξη υπάρχει μια μικρή επαφή με τους γλωσσοδέτες, τα αινίγματα και τις παροιμίες. Σε αυτή τη φάση, οι απαντήσεις τους «δείχνουν» περισσότερο την επωδή και τις συμβουλές παρά την παροιμία.

Κάνουμε μια συζήτηση και προσπαθώ να τους μιλήσω για τη διδακτική φύση της παροιμίας, τη φιλοσοφική διάσταση και τη χρησιμότητα της. Στη συνέχεια, διαβάζουμε κάποιες παροιμίες και προσπαθούμε να καταλάβουμε τι θέλουν να μας πουν. Ποιο είναι το μήνυμα που κρύβουν;

Χιόνι του Δεκεμβρίου

χρυσάφι του καλοκαιριού.

Αν πρώιμα η αμυγδαλιά ανθίσει τον Δεκέμβρη

βαρύς χειμώνας κι όψιμος θε να 'ρθει να μας εύρει.

Του Γενάρη το φεγγάρι μοιάζει σα μαργαροτάρι.

Το τραγούδι με τον τρύγο

τον Δεκέμβρη παραμύθι.

Σε αυτό το σημείο, οφείλω να σχολιάσω ότι υπήρξε μόνο ένας μαθητής σε όλη την τάξη, ο οποίος δεν φάνηκε να δυσκολεύεται καθόλου να αποκρυπτογραφήσει το κρυμμένο δίδαγμα της κάθε παροιμίας. Πρόκειται για έναν μαθητή με ιδιαίτερη ευφυΐα, αλλά με έντονες μαθησιακές δυσκολίες, ο οποίος στηριζόταν μάλιστα σε όλη τη σχολική χρονιά με παράλληλη στήριξη κάποιες ώρες την ημέρα.

Δραστηριότητες μετά τη διδασκαλία

Στο τέλος του μαθήματος αναλαμβάνουν να βρουν παροιμίες του μήνα Δεκεμβρίου και να τις φέρουν στην τάξη να τις διαβάσουμε. Αυτή είναι μια δραστηριότητα που απαιτεί και τη συνεργασία των γονιών στο σπίτι, οπότε η επιτυχία της εξαρτάται κυρίως από τη συνδρομή τους. Φυσικά, αυτές οι δραστηριότητες δεν έχουν αξιολογικό χαρακτήρα για τους μαθητές με την έννοια ότι επιβραβεύονται όσοι φέρνουν παροιμίες και τις διαβάζουν στην τάξη, αλλά από την άλλη δεν επιπλήττονται και όσοι δεν ολοκληρώνουν τη συγκεκριμένη εργασία. Τους παροτρύνουμε να την ολοκληρώσουν και να την φέρουν.

Αξιολόγηση της διδακτικής ώρας

Θεωρώ ότι οι μαθητές δυσκολεύτηκαν ιδιαίτερα να κατανοήσουν τη διδακτική αξία των παροιμιών και δεν κατάφεραν να βρουν το μήνυμα, τη λαϊκή σοφία που κρύβει η κάθε παροιμία. Δεν πρέπει να αμελούμε και το γεγονός ότι σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η μικρή ηλικία των μαθητών και, ως επέκταση, η ακαλλιέργητη για την ηλικία τους κριτική σκέψη και ικανότητα. Επίσης, σημαντική είναι η παράμετρος ότι δεν έχουν ζήσει σε ένα παραδοσιακό περιβάλλον, όπου τέτοια λογοτεχνικά είδη αποτελούν μέρος της καθημερινότητας των ανθρώπων.

Επίσης δεν υπήρξε μεγάλη ανταπόκριση για την εργασία που είχαν στο σπίτι, με αποτέλεσμα λίγοι μαθητές να φέρουν στην τάξη παροιμίες¹⁹.

4^η διδασκαλία: «Αίνιγμα»

(μία διδακτική ώρα, 45')

Εκπαιδευτικό υλικό

- Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Α' & Β' Δημοτικού. Το δελφίνι. (σελ. 145)
- Φωτοτυπία με χριστουγεννιάτικα αινίγματα²⁰

Διδακτικοί Στόχοι

- Να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με τα αινίγματα
- Να εξασκηθούν στη γλωσσική τους ικανότητα
- Να συνεργαστούν
- Να ψυχαγωγηθούν

Δραστηριότητες κατά τη διδασκαλία

Μετά την προσπάθεια προσέγγισης ενός λαϊκού λογοτεχνικού είδους, θέλω να φέρω τους μαθητές σε επαφή με ένα καινούριο είδος, το οποίο θεωρώ πως τους είναι πιο γνώριμο και πιο διασκεδαστικό, το αίνιγμα.

¹⁹ Βλ. παράρτημα

²⁰ <https://www.google.gr/search?q=%CF%87%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%BD%CE%B9%CE%AC%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B1+%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%AF%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKewiRqM3U-8jYAhVH4KQKH2LChEQsAQILg&biw=1280&bih=669> (8/1/21017)

Το έναυσμα για να ξεκινήσει η συζήτηση γύρω από τα αινίγματα γίνεται με την ανάγνωση ενός αινίγματος από το Ανθολόγιο τους.

Πράσινο παλάτι, κόκκινα λουλούδια και μαύροι καλόγεροι κάθονται μέσα. Τι είναι;

Αμέσως αρκετοί από τους μαθητές ενεργοποιούνται για να πουν την απάντηση. Φαίνεται αμέσως ότι αυτό το είδος δεν τους είναι άγνωστο και έχουν ξανακούσει αινίγματα. Μόλις τους ρωτάω αν και πού έχουν ξανακούσει αινίγματα αναφέρουν ότι έχουν παίξει παιχνίδια με αινίγματα στο νηπιαγωγείο και με την οικογένειά τους. Μερικοί αναφέρουν ότι έχουν βιβλίο σπίτι τους με αινίγματα. Φαίνονται ιδιαίτερα χαρούμενοι, με έντονη παιγνιώδη διάθεση και για αυτό τον λόγο συνεχίζω το παιχνίδι λίγο ακόμη.

Μικρή μικρή νοικοκερά μεγάλη πίτα κάνει. Τι είναι;

Στην ερώτηση

-Τι είναι τελικά τα αινίγματα;

απαντούν: «Μας λέτε και μαντεύουμε», «Είναι κάτι που διαβάζεις κάτι και ο άλλος πρέπει να μαντέψει».

Στην ερώτηση

-Γιατί το κάνουμε αυτό;

-Τι μας προσφέρει;

απαντούν: «Πρέπει να έχεις το μυαλό σου. Να σκεφτείς.», «Για να έχεις φαντασία», «Είναι παιχνίδι!».

Στη συνέχεια με δική μου παρότρυνση ξεκινούν να λένε οι ίδιοι αινίγματα.

Π.χ. «Είναι στρογγυλό, έχει ακτίνες, αλλά δεν είναι ο ήλιος. Τι είναι;»

Μόλις ειπωθούν μερικά αινίγματα μοιράζεται στην τάξη μία φωτοτυπία με χριστουγεννιάτικα αινίγματα, αρκετά εύκολα και οι ομάδες τα λύνουν με νικητή την ομάδα που

τα βρίσκει, τα λύνει και τα γράφει πρώτη²¹. Ο ενθουσιασμός είναι μεγάλος και το κλίμα της τάξης μοιάζει εορταστικό.

Αξιολόγηση της διδακτικής ώρας

Σε γενικές γραμμές οι μαθητές ήταν εξοικειωμένοι με τα αινίγματα. Γνώριζαν τι είναι και ήξεραν και οι ίδιοι αρκετά. Τους άρεσε η διαδικασία και διασκέδασαν πολύ. Τις επόμενες ημέρες ζητούσαν συχνά να παίζουμε αινίγματα. Μια μαθήτριά μας έφερε στην τάξη την επόμενη ημέρα ένα βιβλίο με αινίγματα²² για να διαβάσουμε. Ήταν μια επιτυχής διδασκαλία και οι στόχοι φαίνεται να επιτεύχθηκαν σε μεγάλο βαθμό. Συμμετείχαν όλοι οι μαθητές και συνεργάστηκαν ομαλά, χωρίς προστριβές.

5^η διδασκαλία: «Έθιμα»

(μία διδακτική ώρα, 45')

Εκπαιδευτικό υλικό

- Το έθιμο του ροδιού. <http://www.e-selides.gr/download/829> (11/07/2016)
- Το χριστόψωμο. <http://www.e-selides.gr/download/827> (11/07/2016)
- «Για να γνωρίσουμε τις παραδοσιακές γεύσεις, χριστουγεννιάτικες γεύσεις». Στο: *Το λαλουσάκι*, Η εφημεριδούλα του Μουσείου ελληνικής λαϊκής τέχνης για τους νεαρούς φίλους του, τεύχος 141/Δεκέμβριος 2001, 7
- Φωτοτυπία σε χαρτί μεγέθους A4 με τίτλο: *Χριστουγεννιάτικες γεύσεις από τον τόπο μου*, με χριστουγεννιάτικη ζωγραφιά και χώρο από κάτω για να γράψουν οι μαθητές συνταγές.

²¹ Βλ. παράρτημα

²² Καρακώτσογλου, Τ. (2003). Τα πρώτα μου αινίγματα. Αθήνα: Καρακώτσογλου

Διδακτικοί Στόχοι

- Να αναγνωρίσουν την έννοια του εθίμου στις επαναλαμβανόμενες πράξεις που βιώνουν την περίοδο των εορτών
- Να γνωρίσουν έθιμα διάφορων περιοχών της Ελλάδας
- Να γνωρίσουν χριστουγεννιάτικες γεύσεις διαφόρων περιοχών της Ελλάδας
- Να κατανοήσουν ότι η κάθε περιοχή της Ελλάδας μπορεί να έχει διαφορετικές συνήθειες τις ημέρες των Χριστουγέννων
- Να διασκεδάσουν

Δραστηριότητες κατά τη διδασκαλία

Η διδακτική ώρα ξεκινάει με την ανάγνωση αποσπασμάτων από δύο κείμενα που περιγράφουν το πρώτο το έθιμο του χριστόψωμου και το δεύτερο το έθιμο του ροδιού αντίστοιχα.

ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΨΩΜΟ

Το χριστουγεννιάτικο ψωμί το φτιάχνουν οι γυναίκες με ιδιαίτερη φροντίδα και υπομονή. Το ζύωμα είναι μια ιεροτελεστία. Χρησιμοποιούν ακριβά υλικά, ψιλοκοσκινισμένο αλεύρι, ροδόνερο, μέλι, σουσάμι, κανέλα και γαρίφαλα, λέγοντας: «Ο Χριστός γεννιέται, το φως ανεβαίνει, το προζύμι να γένει.»...Σε πολλά μέρη τα χριστόψωμα, τα έφτιαχναν κεντημένα με ωραία σχήματα που γίνονταν πάνω στο ζυμάρι με διάφορα ποτήρια, μικρά ή μεγάλα ή κούπες από βελανίδια που συμβόλιζαν την αφθονία που ήθελαν να έχουν στην παραγωγή των ζώων και της σοδειάς του σπιτιού τους. μερικοί συνήθιζαν στη μέση του χριστόψωμου να βάζουν ένα άβαφο αυγό που συμβόλιζε τη γονιμότητα.

<http://www.e-selides.gr/download/827>

ΤΟ ΕΘΙΜΟ ΤΟΥ ΡΟΔΙΟΥ

ΓΙΑΤΙ ΣΠΑΜΕ ΤΟ ΡΟΔΙ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΜΕΡΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Εθιμο πελοποννησιακό

Το πρωί της Πρωτοχρονιάς, η οικογένεια πηγαίνει στην εκκλησία, ... ο νοικοκύρης κρατάει στην τσέπη του ένα ρόδι, για να το λειτουργήσει. Γυρνώντας σπίτι, πρέπει να χτυπήσει το κουδούνι της εξώπορτας και να του ανοίξουν, δεν κάνει να ανοίξει ο ίδιος με το κλειδί του. Έτσι θα είναι ο πρώτος που θα μπει στο σπίτι για να κάνει το καλό ποδαρικό, με το ρόδι στο χέρι. Μπαίνοντας μέσα, με το δεξί ποδάρι, σπάζει το ρόδι πίσω από την εξώπορτα, το ρίχνει δηλαδή κάτω με δύναμη για να σπάσει και να πεταχτούν οι ρώγες του παντού και ταυτόχρονα λέει:

«με υγεία, ευτυχία και χαρά το νέο έτος κι όσες ρώγες έχει το ρόδι, τόσες λίρες να έχει η τσέπη μας όλη τη χρονιά».

Τα παιδιά μαζεμένα γύρω- γύρω κοιτάζουν οι ρώγες να είναι τραγανές και κατακόκκινες. Όσο γερές κι όμορφες είναι οι ρώγες, τόσο χαρούμενες και ευλογημένες θα είναι οι μέρες που φέρνει μαζί του ο νέος χρόνος.

. <http://www.e-selides.gr/download/829>

Αμέσως μετά τους ρωτάω αν τους άρεσαν αυτές οι χριστουγεννιάτικες συνήθειες και αν τις έχουν ξανακούσει. Κανείς από τους μαθητές δεν είχε ανάλογη εμπειρία. Τότε τους απευθύνω τις εξής ερωτήσεις:

Τι ιδιαίτερο κάνετε εσείς τα Χριστούγεννα με την οικογένειά σας;

Τι τρώτε κάθε Χριστούγεννα στο γιορτινό τραπέζι;

Οι μαθητές έχουν αφυπνιστεί και οι απαντήσεις τους είναι άμεσες: «Λέμε τα κάλαντα», «Πάμε εκκλησία», «Τρώμε μελομακάρονα, κουραμπιέδες, τσουρέκια», «στολίζουμε δέντρο», «Παίρνουμε δώρα».

Τους ρωτώ ξανά και ξανά εάν κάνουν τα ίδια πράγματα κάθε χρόνο. Αν ακολουθούν τις ίδιες συνήθειες και αν αλλάζει κάτι κάθε φορά. Επιμένουν ότι κάθε χρόνο κάνουν σχεδόν τα ίδια. Τρώνε τα ίδια φαγητά και μάλιστα με τους ίδιους ανθρώπους – συγγενείς και πολύ λίγα αλλάζουν. Ένα καινούριο μέλος στην οικογένεια ή ίσως κάποια εκδρομή που μπορεί να έχουν κάνει μια χρονιά. Σε αυτό το σημείο προσπαθώ να ξεκινήσω τη συζήτηση για τους ιδιαίτερους τόπου καταγωγής του κάθε μαθητή, ώστε να δούμε εάν υπάρχουν κι εκεί κάποιες συγκεκριμένες συνήθειες που επαναλαμβάνονται κάθε χρόνο. Η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών δεν είναι σε θέση να μιλήσει για τον τόπο καταγωγής τους. Στη συνέχεια αναφέρω τον ορισμό του εθίμου, σύμφωνα με τον Μ. Μερακλή (2011:131-132), προσπαθώντας να τους δώσω να κατανοήσουν την περιοδικότητα των εθίμων.

Δραστηριότητα για μετά τη διδασκαλία

Σαν δραστηριότητα για το σπίτι οι μαθητές αναλαμβάνουν να φέρουν στην τάξη μια χριστουγεννιάτικη συνταγή από τον τόπο καταγωγής τους. Η εργασία αυτή δεν έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα εφόσον έγκειται στην συμμετοχή των γονιών, αλλά στοχεύει και στη γνωριμία με τον ιδιαίτερο τόπο καταγωγής κάθε παιδιού.

6^η διδασκαλία «Αξιολόγηση προηγούμενης διδασκαλίας»

(διάρκεια 30')

Αξιολόγηση της διδασκαλίας

Την επόμενη ημέρα, παρόλο που δεν ήταν στο πρόγραμμα, επειδή πολλοί μαθητές έχουν φέρει συνταγές²³, αφιερώνουμε αρκετό χρόνο για να δούμε τις συνταγές όλων των μαθητών και τον τόπο από τον οποίο έρχονται τονίζοντας την διαφορετικότητα κάθε περιοχής στις συνήθειες που μπορεί να έχουν. Παρόλο που η ανταπόκριση των μαθητών είναι μεγάλη, παρατηρώ ότι δεν έχουν φέρει όλοι συνταγές από τον τόπο καταγωγής τους, αλλά απλά έχουν γράψει

²³ Βλ. παράρτημα

χριστουγεννιάτικες συνταγές, χωρίς ιδιαίτερη αναφορά της τοπικής τους προέλευσης. Λόγω του μικρού της ηλικίας των μαθητών, ίσως θα ήταν πιο πρακτικό να είχε αφιερωθεί μία ξεχωριστή διδασκαλία στους τόπους καταγωγής του καθενός και να είχε δοθεί επίσης ένα ερωτηματολόγιο να συμπληρώσουν με ανάλογες ερωτήσεις. Έτσι, θα υπήρχε μια μεγαλύτερη κινητοποίηση από τους ίδιους και από τους γονείς τους και οι πληροφορίες που θα συλλέγονταν θα αποτελούσαν χρήσιμο υλικό σε ποικίλες διδακτικές δραστηριότητες σε όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

Παρόλα αυτά, ανταπόκριση στην εξωδιδασκτική δραστηριότητα αυτή τη φορά είναι σχεδόν καθολική και όλοι οι μαθητές θέλουν να δείξουν τη συνταγή τους και να μας πουν πόσο γευστική είναι. Διαβάζουμε όλες τις συνταγές, τονίζουμε το γεγονός ότι πολλές από αυτές επαναλαμβάνονται, άρα επανερχόμαστε στην έννοια του εθίμου, αλλά παράλληλα παρατηρούμε ότι υπάρχουν και συνταγές που αλλάζουν λίγο είτε στα υλικά, είτε στο ίδιο το γλυκό- φαγητό αν η συνταγή έρχεται από έναν άλλο τόπο.

Κρίνοντας από την ανταπόκριση των μαθητών κατά τη διάρκεια του μαθήματος, αλλά και από τις συνταγές που φρόντισαν να φέρουν, θεωρώ ότι η συγκεκριμένη διδασκαλία είχε επιτυχία ως προς τους περισσότερους αρχικούς στόχους.

7^η διδασκαλία: «Διάχυση του προγράμματος της Ευέλικτης Ζώνης στο υπόλοιπο σχολείο»

(δύο διδακτικές ώρες, 90')

Διδακτικοί Στόχοι

- Να παρουσιάσουν οι μαθητές την εργασία που έχουν κάνει μέχρι στιγμής
- Να γνωρίσουν χριστουγεννιάτικα κάλαντα άλλων περιοχών
- Να εξασκήσουν τις γλωσσικές και τις κινητικές τους δεξιότητες
- Να εκθέσουν τον εαυτό τους σε κοινό

- Να διασκεδάσουν
- Να συνεργαστούν

Δραστηριότητες

Στον αρχικό σχεδιασμό του προγράμματος υπήρχε η σκέψη οι μαθητές της πρώτης τάξης να έχουν κάποια στιγμή την ευκαιρία να παρουσιάσουν ένα μέρος της δουλειάς τους στους υπόλοιπους μαθητές του σχολείου με στόχο τη διάχυση του προγράμματος, τη διασκέδαση και την αναγνώριση της προσπάθειας των παιδιών. Η τελευταία μέρα πριν κλείσουμε για Χριστούγεννα κρίθηκε η καταλληλότερη και η οργάνωση της μικρής γιορτής ξεκίνησε παράλληλα με τις δραστηριότητες της Ευέλικτης Ζώνης.

Για την επιτυχία αυτής της σκέψης κρίναμε απαραίτητη και τη συνεργασία μας με τις υπόλοιπες ειδικότητες του σχολείου και συγκεκριμένα με τη μουσικό και τη θεατρολόγο του σχολείου, δύο ειδικότητες ιδιαίτερα αγαπητές στα παιδιά.

Με τη μουσικό του σχολείου μας, τα τμήματα της πρώτης δούλεψαν κάλαντα από διάφορες περιοχές της Ελλάδας (κάθε τμήμα ανέλαβε να μάθει διαφορετικής περιοχής κάλαντα). Επίσης, με τη θεατρολόγο προετοίμασαν ένα σκετς με καλικάντζαρους, το οποίο είχε λίγα λόγια και επικεντρωνόταν περισσότερο στην κίνηση και το τραγούδι.

Την τελευταία μέρα των μαθημάτων οι μαθητές όλων των τμημάτων της πρώτης, φορώντας αγιοβασιλιάτικα καπέλα, ανέλαβαν να ψυχαγωγήσουν τα υπόλοιπα τμήματα του σχολείου. Όλοι οι εκπαιδευτικοί του σχολείου σε συνεννόηση «μοιράσαμε» τα τμήματα των υπόλοιπων τάξεων του σχολείου και ξεκινήσαμε τις επισκέψεις.

Το τμήμα μας επισκέφθηκε τρία τμήματα της τρίτης τάξης. Τους είπαμε κάλαντα, παροιμίες του Δεκεμβρίου και τους ζητήσαμε να λύσουν μερικά αινίγματα. Στο τέλος τα παιδιά έπαιξαν το σκετσάκι τους. Οι εκπαιδευτικοί των τάξεων που επισκεφθήκαμε μοίρασαν γλυκίσματα στους μαθητές και τους ευχήθηκαν για το νέο έτος.

Αξιολόγηση της διαδικασίας

Γενικά επικράτησε μια χαρούμενη και γιορτινή ατμόσφαιρα και όλοι οι μαθητές ανεξαιρέτως συμμετείχαν με ενθουσιασμό σε αυτή τη διαδικασία. Το σχολείο γέμισε με χριστουγεννιάτικες μελωδίες και γέλια. Η όλη διαδικασία στέφθηκε με επιτυχία. Οι μαθητές της πρώτης τάξης γρήγορα ξεπέρασαν τη διστακτικότητα που είχαν στην αρχή και αφέθηκαν στη χαρούμενη ατμόσφαιρα. Αισθάνθηκαν περηφάνια για την παρουσίασή τους και όταν ήρθαν οι γονείς τους θέλησαν αμέσως να μοιραστούν την εμπειρία τους.

8^η διδασκαλία: «Λαϊκό παραμύθι»

(δύο διδακτικές ώρες)

Εκπαιδευτικό υλικό

- Παπαλουκά, Φ. (1974). *Ιστορίες σαν παραμύθια. Οι δώδεκα μήνες*. Στο: *Το λαλουσάκι*, Η εφημεριδούλα του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκή Τέχνης για τους νεαρούς φίλους του, τεύχος 142/ Ιανουάριος 2002, σελ. 4.
- Σελίδα Α4 για ζωγραφική

Διδακτικοί στόχοι

- Να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με ένα λαϊκό παραμύθι
- Να εμπεδώσουν τους δώδεκα μήνες
- Να εξασκηθούν στον προφορικό τους λόγο
- Να παίζουν θέατρο
- Να συνεργαστούν
- Να διασκεδάσουν

Δραστηριότητες κατά τη διδασκαλία

Η διδακτική ώρα ξεκινάει με την απλή ερώτηση

-Ποιοι είναι οι μήνες;

Τα περισσότερα παιδιά τους γνωρίζουν, αλλά δεν τους τοποθετούν στη σωστή χρονική σειρά. Αφού ακουστούν τρεις, τέσσερις φορές προσπαθούμε να τους χωρίσουμε στην εποχή που ανήκει ο κάθε ένας. Ο Ιούνιος, ο Ιούλιος και ο Αύγουστος στο καλοκαίρι και ούτω καθεξής.

Στη συνέχεια ησυχάζουμε όλοι και ξεκινάει η ανάγνωση λαϊκού παραμυθιού:

«Οι δώδεκα μήνες»

Στα παλιά χρόνια ζούσαν δώδεκα αδέρφια αγαπημένα. Τ' αδέρφια αυτά ήταν οι μήνες. Ο καθένας είχε κι ένα αμπελάκι, που το καλλιεργούσε για να τρώει τα σταφύλια του και να ζει. Όλη την ημέρα την περνούσαν λοιπόν με το σκάψιμο, με το κλάδεμα, με το ξελάκκωμα και σαν πήγαινε να βραδιάσει μαζεύονταν, τότε στου γερο-Γενάρη το σπιτάκι, τότε στου παιχνιδιάρη του Απρίλη, να τα πούνε λιγάκι και να ξαποστάσουν από τις δουλειές της ημέρας.

Έτσι κυλούσε ο καιρός και κανείς δεν είχε ποτέ να πει, πως άκουσε τα δώδεκα αδέρφια να τσακωθούνε μεταξύ τους.

Μια φορά όμως ήταν καλοχρονιά και τ' αμπέλια τους έκαναν τόσο πολύ σταφύλι, που δεν ήξεραν τι να το κάνουν. Τότε ο Σεπτέμβρης, που σαν από τους πιο νέους, κατέβαινε συχνά στην πολιτεία, γύρισε και τους είπε:

-Μη σκάτε κι εγώ θα σας πω τι να κάνουμε. Όσο σταφύλι περισσεύει του καθενός, να το βάλει στον ήλιο να λιαστεί, ύστερα να το πατήσει να βγει το ζουμί του, ο μούστος δηλαδή, κι εγώ θα έρθω να σας δείξω πώς να φτιάξετε τη μουσταλευριά, να μη τρώμε όλο σκέτα σταφύλια.

- Έτσι κι έκαναν. Η μουσταλευριά πέτυχε τόσο πολύ που τα δώδεκα αδέρφια έγλυφαν και τα δάχτυλά τους. Μα πόση να φάνε; Στο τέλος λύγωσαν και το σταφύλι πάλι περίσσευε.

Τότε, ένα βράδυ που ήταν πάλι όλοι μαζεμένοι και συλλογιόταν τι να κάνουν τα σταφύλια τους, ο γέρο-Φλεβάρης τους είπε:

-Καλή η μουσταλευριά, δε λέω, μα εγώ σκέφτηκα να αγοράσουμε ένα πιθάρι, να στύψουμε τα σταφύλια μας και να βάλουμε μέσα το μούστο, να γίνει κρασί. Χειμώνας έρχεται, εμείς οι γεροντότεροι θα πίνουμε πότε — πότε λιγάκι να ζεσταίνεται το κοκαλάκι μας και σεις πάλι οι πιο νέοι θα πίνετε να διασκεδάζετε.

-Ευθύς όλοι συμφώνησαν, έδωσε ο καθένας το μερτικό του κι αποφάσισαν την άλλη κιόλας μέρα να κατεβούνε στην πολιτεία ν' αγοράσουμε ένα μεγάλο πιθάρι. Σε λίγες μέρες όλα ήταν έτοιμα. Στήσανε το μεγάλο πιθάρι στην αυλή του Γενάρη, του πιο γέρου, που όλοι τον σέβονταν και τον φοβόνταν κι ένας – ένας άρχισαν να φτάνουν οι μήνες. Έριχναν το μούστο τους μέσα στο πιθάρι κι απ' έξω έβαζαν ένα σημάδι, για να ξέρουν πόσο κρασί ανήκει στον καθένα, όταν θα ερχόταν η ώρα να το πιει.

Ο Μάρτης φρόντισε να ρίξει το δικό του μούστο τελευταίος. Κανείς τότε δεν έδωσε σημασία. Όταν όμως γίνηκε το κρασί, άρχισε να πίνει πρώτος, μια και το δικό του ήταν στην κορφή.

Τ' αδέρφια μαζεύονταν, όπως το είχαν συνήθεια, κάθε βράδυ. Ο Μάρτης ο κατεργάρης, κάθε βράδυ έμενε αδιάκοπα σκυμμένος πάνω από το πιθάρι, έπινε συνέχεια κρασί κι ύστερα άρχιζε να τραγούδια και τους χορούς. Ένα βράδυ ένα από τα αδέρφια του τον ρώτησε:

-Ε, πού βρίσκεται το κρασί σου;

-Ου, ακόμα είναι στην απάνω μεριά, του αποκρίθηκε αυτός. Μετά από κάμποσο καιρό τον ξαναρώτησαν κι ο Μάρτης ξανάδωσε την ίδια απόκριση.

Στο τέλος τ' αδέρφια δεν βάσταζαν άλλο. Συμφώνησαν λοιπόν κι ανέβηκαν στο πιθάρι να δουν τι τρέχει.

Το πιθάρι ήταν αδειανό.

Τότε πάνω στο θυμό τους τ' αδέρφια, αρπάζουν τον Μάρτη και τον αρχίζουν στο ξύλο.

Από τότε ο Μάρτης, άλλοτε θυμάται το παιχνίδι που έπαιξε στ' αδέρφια του και γελάει κι άλλοτε πάλι θυμάται το ξύλο που έφαγε και τότε τον πιάνουν τα κλάματα και κλαίει.

Όταν γελάει, τότε γίνεται χαρά Θεού κι ο ήλιος λάμπει κι όταν πάλι κλαίει, συννεφιάζει ο ουρανός και βρέχει. Γι' αυτό τον Μάρτη δε βαστάει στρωτός ο καιρός...

Από το βιβλίο της Φανής Παπαλουκά: «Ιστορίες σαν παραμύθια», εκδ. Αστήρ, Αθήνα 1974, σελ. 118-120

Το παραμύθι βρίσκει ανταπόκριση από τους μαθητές που ακούν με προσοχή και γελάνε στο τέλος.

Όταν η ανάγνωση τελειώνει χωρίζω τους μαθητές σε δυο μεγάλες ομάδες και μετατρέπουμε τη σκηνή του παραμυθιού, όπου οι έντεκα μήνες συνειδητοποιούν ότι ο Μάρτης τους έκλεψε το κρασί και τον αρχίζουν στο ξύλο, σε θεατρικό παιχνίδι. Επιλέγω αυτή τη συγκεκριμένη σκηνή, γιατί είναι αυτή που άρεσε περισσότερο στην πλειονότητα των μαθητών και τους προκάλεσε γέλιο. Σε αυτό το σημείο τονίζω στους μαθητές ότι είμαστε ηθοποιοί και πρέπει να υποκριθούμε ότι χτυπάμε τον Μάρτη, ώστε να αποφύγουμε τυχόν ατύχημα. Συζητάμε λίγο για τους κανόνες που πρέπει να τηρούμε όταν παίζουμε και στη συνέχεια κάθε παιδί επιλέγει έναν μήνα και το παιχνίδι ξεκινά.

Ο ενθουσιασμός των μαθητών είναι μεγάλος. Διαμορφώνουμε τον χώρο στην τάξη και κάθε ομάδα συζητάει λίγο πριν ξεκινήσουν την αναπαράσταση, με την καθοδήγησή μου, τι θα κάνει και τι θα πει ο καθένας. Η χαρά τους είναι τόση που και οι δύο ομάδες παίζουν από δύο φορές την ίδια σκηνή με διαφορετικό τρόπο κάθε φορά. Διαφοροποιούν τα λόγια, τις κινήσεις τους και τους ρόλους μεταξύ τους.

Προς το τέλος των δύο διδακτικών ωρών για να υπάρξει εκτόνωση της έντασης μετά από το θεατρικό παιχνίδι επιλέγω μια πιο ήρεμη δραστηριότητα ζωγραφικής. Ο κάθε μαθητής «υιοθετεί» έναν μήνα και τον απεικονίζει. Τους ζητάω να προσπαθήσουν να δώσουν τα χαρακτηριστικά του κάθε μήνα (τα ρούχα τους, τα μαλλιά τους, την ηλικία τους).

Ζωγραφίζουν τον Ιανουάριο με χειμωνιάτικα ρούχα και γέρο, ενώ τους καλοκαιρινούς μήνες με ανοιχτόχρωμα μαλλιά και νέους. Κάποιοι από τους μαθητές επιλέγουν να ζωγραφίσουν στιγμιότυπα από το παραμύθι. Το θέμα είναι ελεύθερο και δεν τους περιορίζει.

Αξιολόγηση της διδακτικής ώρας

Θεωρώ ότι οι στόχοι που τέθηκαν εξαρχής επιτεύχθηκαν καθώς οι μαθητές ανταποκρίθηκαν και συμμετείχαν ενεργά καθ' όλη τη διάρκεια των δραστηριοτήτων. Δεν υπήρξαν καθόλου εντάσεις μεταξύ τους στον διαχωρισμό των ρόλων, ούτε κατά τη διάρκεια του θεατρικού παιχνιδιού. Το κλίμα στη σχολική τάξη ήταν χαρούμενο.

9^η διδασκαλία: «Η τέχνη της κεραμικής»

(μία διδακτική ώρα, 45΄)

Εκπαιδευτικό υλικό

- Αργυριάδη, Μ. (2001). *Πήλινα και γύψινα παιχνίδια*, Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη.
- Ραγιάς, Γ. (1995). *Τα κεραμικά του ελληνικού χώρου*, Αθήνα: Μέλισσα.
- Ξενικάκης, Κ. (1999). *Με αφορμή μια στάμνα*. Αθήνα: Κέντρο Μελέτης Νεότερης Κεραμικής.
- Γιαλουράκη, Σ. (2004). *Τα κυκλαδικά ειδώλια ζωντανεύουν*. Αθήνα: Ακρίτας.

Διδακτικοί στόχοι

- Να έρθουν οι μαθητές σε μια πρώτη επαφή με την τέχνη της κεραμικής
- Να αναφερθούν και άλλες τέχνες όπως η γλυπτική και η ζωγραφική
- Να προετοιμαστούν ψυχολογικά για την επικείμενη εκδρομή σε εργαστήριο κεραμικής
- Να αναπτύξουν δεξιότητες δημιουργώντας έργα κεραμικής
- Να συνεργαστούν

- Να ψυχαγωγηθούν

Δραστηριότητες πριν τη διδασκαλία

Οργανώθηκε για την πρώτη τάξη μια εκδρομή σε ένα εργαστήριο κεραμικής, εν όψει της γιορτής της Αποκριάς, για να φτιάξουν τα παιδιά μάσκες. Έψαξα στην βιβλιοθήκη του σχολείου βιβλία κεραμικής, ώστε να προετοιμάσω τους μαθητές για την επίσκεψη στο εργαστήριο κεραμικής.

Δραστηριότητες κατά την διδασκαλία

Κάθε ομάδα της τάξης παίρνει στα χέρια της από ένα βιβλίο με θέμα την τέχνη της κεραμικής. Όλα τα βιβλία περιέχουν πολλές εικόνες με αγαλματάκια και διάφορα κεραμικά. Αφού τους αφήνω να ξεφυλλίσουν τα βιβλία για μερικά λεπτά το έναυσμα για συζήτηση έχει δοθεί. Τους ζητώ να μου διαβάσουν τους τίτλους των βιβλίων και τους ρωτώ

-Τι πιστεύετε ότι είναι η κεραμική με βάση αυτά που είδατε στα βιβλία σας;

Οι απαντήσεις είναι πολλές: «Είναι πολύ ωραίο πράγμα», «Κάτι που φτιάχνεις με πηλό, γιατί εγώ έχω φτιάξει ένα καράβι», «Μπορείς να φτιάξεις και ένα παιδάκι», «Μπορούμε να φτιάξουμε ότι θέλουμε», «Φτιάχνουμε αγάλματα».

Συγκεκριμένα την τελευταία απάντηση την έδωσαν αρκετοί μαθητές, επηρεασμένοι και από τις εικόνες των βιβλίων. Μια μαθήτρια παρατήρησε ότι τα έργα στα βιβλία δεν έχουν το ίδιο χρώμα και αναρωτήθηκε γιατί είναι διαφορετικά. Ένας μαθητής της απάντησε ότι μπορούμε να βάψουμε τον πηλό.

Τους εξήγησα ότι υπάρχουν εργαστήρια που φτιάχνονται όλα αυτά τα έργα τέχνης και διαπίστωσα ότι κανείς δεν έχει επισκεφθεί έναν τέτοιο χώρο. Όταν τους ανακοίνωσα την επίσκεψη που επρόκειτο να κάνουμε, ενθουσιάστηκαν. Τους ρώτησα:

-Γιατί θα θέλατε να επισκεφθείτε έναν τέτοιο χώρο;

και ένας μαθητής μου απάντησε: «Γιατί θέλω να αγγίξω σπάνια πράγματα και να ανακαλύψω κεραμικά και να φτιάξω τα πιο μεγάλα έργα του κόσμου».

Αμέσως μετά ζήτησα από κάθε ομάδα να διαλέξει το πιο ωραίο, σύμφωνα με το γούστο τους, έργο κεραμικής από το βιβλίο που είχαν μπροστά τους. Οι περισσότεροι μαθητές γέλασαν με κεραμικά που αναπαριστούσαν γυμνές γυναίκες και άντρες.

Στην ερώτηση μου:

-Ποιοι φτιάχνουν αυτά τα έργα;

Μου απάντησαν: «οι καλλιτέχνες».

Επίσης, τους επεσήμανα ότι η κεραμική είναι μια αρχαία, δηλαδή μια πολύ παλιά τέχνη και τους ρώτησα:

-Που πιστεύετε ότι μπορεί να φυλάνε κάποια από αυτά τα κεραμικά που βλέπουμε στα βιβλία;

Αμέσως πολλοί μαθητές μου απάντησαν: «Σε ένα μουσείο!».

Αξιολόγηση της διδακτικής ώρας

Οι μαθητές μετά από τη συζήτηση και την πρώτη επαφή τους με την τέχνη της κεραμικής μέσα από τα βιβλία, φαίνεται να είναι ανυπόμονοι για την επικείμενη επίσκεψή μας στο εργαστήριο. Οι επιμέρους στόχοι της διδακτικής ώρας έχουν επιτευχθεί.

10^η διδασκαλία: «Επίσκεψη σε εργαστήριο κεραμικής»

(δύο διδακτικές ώρες, 90')

Την επόμενη εβδομάδα μετά από αυτή τη διδασκαλία επισκεφθήκαμε ένα εργαστήριο κεραμικών στο Μαρούσι²⁴, όπου τα παιδιά αρχικά ξεναγήθηκαν στον χώρο. Είδαν τα εργαλεία και τον φούρνο, καθώς και πολλά έργα κεραμικής που είχαν δημιουργηθεί από την κεραμοποιό του εργαστηρίου, αλλά και από άλλα σχολεία.

Αφού έκατσαν στα τραπέζια εργασίας, η υπεύθυνη του χώρου τους έδωσε να κρατήσουν μάσκες έτοιμες, τις οποίες και θα έπρεπε να διαμορφώσουν και να διακοσμήσουν. Να επιλέξουν το φύλο της μάσκας τους, τη διάθεσή του και γενικά τα χαρακτηριστικά του. τους μίλησε για το υλικό της μάσκας και τους έδειξε και άλλες μάσκες. Τους εξήγησε όλη τη διαδικασία της δημιουργίας ενός έργου κεραμικής, ώστε να κατανοήσουν ότι θα υπάρξει και επόμενη συνάντηση για την τελειοποίηση των έργων.

Στη συνέχεια, με την καθοδήγηση της υπεύθυνης, ξεκίνησαν τη δημιουργία των δικών τους έργων. Ήταν ιδιαίτερα προσηλωμένοι στην διαδικασία και σχολίαζαν συνεχώς τι φτιάχνουν στους διπλανούς τους και σε μένα, αλλά και τα έργα των συμμαθητών τους.

Ήταν ιδιαίτερα εντυπωσιακό να παρατηρεί κανείς πόσο δημιουργικοί ήταν και πόσο προσπαθούσαν να φέρουν εις πέρας μια διαδικασία που δεν ήταν πολύ εύκολη. Έβαλαν στα πρόσωπα τους μαλλιά, καπέλα, μούσια και μουστάκια και στόλισαν τα πρόσωπά τους όπως μπορούσαν, χωρίς να σταματούν να δείχνουν στους διπλανούς τους τα έργα τους. πολλοί προσπάθησαν να δώσουν μια αστεία όψη στις μάσκες τους έχοντας στο μυαλό τους τις Απόκριες.

Όσοι τελείωναν με τις μάσκες τους προσπαθούσαν να δημιουργήσουν και άλλα μικρότερα έργα, όπως λουλούδια ή μικρά ζωάκια.

²⁴ Πρόκειται για ένα μικρό εργαστήριο κεραμικών χωρίς κάποια ονομασία

Αξιολόγηση της διδακτικής ώρας

Όταν ετοιμαστήκαμε να φύγουμε δεν υπήρχε μαθητής που να μην είναι ενθουσιασμένος με τη διαδικασία που προηγήθηκε. Κανείς δεν παραπονέθηκε ότι ήταν βαρετό και όλοι ανυπομονούσαν να ψηθούν οι μάσκες τους, ώστε να τις βάψουν και τις πάρουν σπίτι να τις δείξουν στους γονείς τους και στα αδέρφια τους.

11^η διδασκαλία: «Αποκριάτικες μάσκες»

(μία διδακτική ώρα, 45΄)

Η όλη διαδικασία για να τελειοποιηθούν οι μάσκες τους και να της πάρουν σπίτι κράτησε δυο εβδομάδες. Χρειάστηκαν άλλες δυο επισκέψεις από την κεραμοποιό στο σχολείο μας, μία για να ζωγραφίσουν οι μαθητές τις μάσκες και άλλη μία για να μας τις παραδώσει.

Στη επόμενη συνάντηση ήρθε η ίδια στον χώρο μας, ώστε οι μάσκες, αφού είχαν στεγνώσει, να βαφτούν. Οι μαθητές περίμεναν με αγωνία και ενθουσιασμό τη συμφωνηθείσα ημερομηνία. Συγκεντρωθήκαμε όλοι σε μια αίθουσα και με τα κατάλληλα χρώματα, που είχε φέρει η κεραμοποιός, τα παιδιά ξεκίνησαν τη διακόσμηση τους. Έδωσαν «ζωή» στις μάσκες τους βάζοντας χρώματα σε όλο το πρόσωπο, στα μάγουλα, στα μάτια, στα μαλλιά, στα καπέλα. Ανακάτευαν χρώματα, γελούσαν και σχολίαζαν τις δικές τους, αλλά και των υπολοίπων τις μάσκες. Η κεραμοποιός πήρε τις μάσκες μας για την τελική επεξεργασία ψησίματος και μετά από μερικές μέρες τις παραλάβαμε σε κούτες και τις μοιράσαμε στα παιδιά.

Αξιολόγηση της διαδικασίας

Η όλη διαδικασία ενθουσίασε όλους τους μαθητές και πολλοί έφτιαξαν, εκτός από τις μάσκες, στον χρόνο που τους έμεινε και άλλα μικρά έργα (ανθρωπάκια, λουλούδια κ.ά.)²⁵. Ήταν μια δραστηριότητα που τους κράτησε δυο βδομάδες σε εγρήγορση και συζητήσεις και μάλιστα

²⁵ Βλ. παράρτημα

υπήρξε το έναυσμα και για άλλα δύο τμήματα του σχολείου, βλέποντας τα έργα των μικρών μαθητών, να κανονίσουν επίσκεψη στον ίδιο χώρο για τη δημιουργία δικών τους έργων κεραμικής. Η περηφάνια που ένιωσαν όταν παρέλαβαν έτοιμα τα έργα τους ήταν μεγάλη και υπήρξαν ιδιαίτερα προσεχτικοί μην τυχόν και σπάσουν τα έργα τους.

12^η διδασκαλία: «Ο μεταμφιέσεις της Αποκριάς»

(δύο διδακτικές ώρες, 90΄)

Εκπαιδευτικό υλικό

- Καρναβαλο...κατασκευες, (2011). *Σύγχρονο νηπιαγωγείο*, 79
- Τις μάσκες ας φορέσουμε κι ελάτε να χορέψουμε. Έθιμα μεταμφιέσεων στην Ελλάδα. Στο: *Οι μικροί λαογράφοι*, 12., 5-10, 18.
- Χαρτόνια Α4 σε διάφορα χρώματα

Διδακτικοί στόχοι

- Να γνωρίσουν τα έθιμα της Αποκριάς διαφόρων περιοχών εκτός της Ελλάδας
- Να συγκρίνουν τα παλαιότερα έθιμα με τα σημερινά, ώστε να κατανοήσουν τη δυναμική διάσταση του λαϊκού πολιτισμού
- Να ψυχαγωγηθούν και να διασκεδάσουν

Δραστηριότητες κατά τη διδασκαλία

Η αφορμή για τη συζήτηση ξεκινάει από τις εικόνες των μεταμφιεσμένων από το λαογραφικού ενδιαφέροντος περιοδικό «Οι μικροί λαογράφοι». Βλέπουν τις φωτογραφίες της «Μπούλας» και του «Γενίτσαρου» από τη Νάουσα και των καρναβαλιών από τον Σοχό της

Μακεδονίας. Πραγματικά εντυπωσιάζονται από τις εικόνες. Κανείς δεν έχει ξαναδεί τέτοιες ενδυμασίες.

Τους διαβάζω κάποια αποσπάσματα από τα κείμενα του περιοδικού που αναφέρονται στους καρνάβαλους:

Μεταμφιέσεις της Αποκριάς

Η Αποκριά μας πρώτη, πριν από τη θλίψη της Σαρακοστής, φέρνει διασκέδαση και ευθυμία. Σε ολόκληρη την Ελλάδα, οι κάτοικοι συνηθίζουν, στην περίοδο αυτή, να μεταμφιέζονται (δηλ. να αλλάζουν αμφίεση, ντύσιμο) και ντύνονται: Κουδουνάτοι, Καρνάβαλοι, Γιανίτσαροι, Κουκούγεροι Πιερότοι, Μασκαράδες γενικά στις διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Σχεδόν παντού οι Μεταμφιεσμένοι μαζεύονται σε ομάδες, τραγουδούν, χορεύουν και δίνουν παραστάσεις μπροστά στους συγχωριανούς τους.

... σε μια άλλη περιοχή της Ελλάδας, στη Νάουσα, το τελευταίο Σαββατοκύριακο της Αποκριάς, οι άνδρες συνηθίζουν να μεταμφιέζονται σε Γενίτσαρους (παλαιούς στρατιώτες) και Μπούλες (Νύφες). Μπούλες ντύνονται οι λεπτοκαμωμένοι άνδρες, ενώ Γενίτσαροι οι γεροδεμένοι...

... το Καρναβάλι (ο μεταμφιεσμένος) ντύνεται πάντοτε με τη βοήθεια δύο- τριών φίλων ή συγγενών του, οι οποίοι όταν τελειώσει το ντύσιμο το κτυπούν ελαφρά στην πλάτη και του εύχονται: »στο καλό, υγεία και καλή σοδειά να δίδει ο Θεός»...

...Οι κάτοικοι πιστεύουν ότι αν δεν γίνουν τα Καρναβάλια, τότε η χρονιά δεν θα είναι καλή, δεν θα βρέξει ο Θεός, δεν θα γίνουν τα καλαμπόκια και τα στάρια. Όλοι, ακόμα και οι γυναίκες πρέπει να ντυθούν, «για το καλό του χωριού», ξεπερνώντας όσα εμπόδια κι αν εμφανιστούν: «Κατακλυσμός να γίνει, το Καρναβάλι θα γίνει», λένε...

Τις μάσκες ας φορέσουμε κι ελάτε να χορέψουμε, έθιμα μεταμφιέσεων στην Ελλάδα, *Οι μικροί λαογράφοι, τ. 12, σ. 7, 8, 12, 14.*

Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης γελάνε με τα ονόματα των μεταμφιεσμένων και στο σημείο που αναφέρω ότι οι άντρες είναι αυτοί που ντύνονται *Μπούλες*.

Στη συνέχεια τους ρωτάω:

-Έχετε δει παρόμοιους καρνάβαλους;

-Ποιες είναι οι στολές που βλέπετε συνήθως τις απόκριες;

Όλοι αναφέρονται στα σημερινά αποκριάτικα πάρτι, τα πάρτι μασκέ, και τις στολές που ντύνονται τη σημερινή εποχή, όπως στολές σούπερ ηρώων και διαφόρων πριγκιπισσών. Όλοι γνωρίζουν το γνωστό *γαϊτανάκι*, ένα παραδοσιακό χορό που συνεχίζεται μέχρι σήμερα στην πρωτεύουσα, και το αναφέρουν σχεδόν αμέσως. Εξάλλου είναι μια εμπειρία που πολλοί την έχουν ζήσει στα προηγούμενα σχολικά τους χρόνια και σε αποκριάτικα πάρτι. Ένας μαθητής αναφέρει ότι οι μεγάλοι και σήμερα ντύνονται γυναίκες, γέροι και γριές, όπως οι άνθρωποι στα κείμενα του περιοδικού. Από αυτήν την παρατήρηση βρίσκω την ευκαιρία για την επόμενη ερώτηση που έχει ως στόχο το «ταξίδι» στην παραδοσιακή κοινωνία και την σύνδεση του χθες με το σήμερα.

-Τι πιστεύετε ότι είναι η παραδοσιακή κοινωνία;

Οι απαντήσεις τους διαμορφώνονται ως εξής: «Εγώ είχα φορέσει μια παραδοσιακή φορεσιά», «Νομίζω ότι είναι οι Πόντιοι».

Η συζήτηση κατευθύνεται από τους ίδιους σε ιστορίες με παραδοσιακές φορεσιές και τραγούδια (κυρίως παραστάσεις που έχουν δει σε συλλόγους που πηγαίνουν και διδάσκονται χορούς ή παραδοσιακές φορεσιές που έχουν δει σε παρελάσεις).

Προσπαθώ να κατευθύνω τη συζήτηση στη διαφορετικότητα της ποιότητας και της μορφής των αποκριάτικων φορεσιών του παρελθόντος, ώστε να τους καθοδηγήσω στην κατανόηση της αλλαγής. Τους ρωτάω

-Γιατί άραγε έχουμε τόσο διαφορετικές στολές σήμερα σε σχέση με το παρελθόν;

Μου απαντούν ότι παλαιότερα δεν είχαν τηλεόραση και δεν υπήρχε ο Batman και ο Superman. Επίσης δεν υπήρχαν μαγαζιά που να πουλάνε στολές (αναφέρονται και σε γνωστά πολυκαταστήματα), άρα τις έφτιαχναν μόνοι τους. Σε αυτό το σημείο της συζήτησης τους ρωτάω:

-Για σκεφτείτε. Τι δουλειές έκαναν οι περισσότεροι στα χωριά;

Οι απαντήσεις τους: «Είχαν κότες και πρόβατα», «Αγρότες», «Η γιαγιά μου είναι αγρότισσα!», «Φτιάχναν τις στολές τους με ζώα!», τους οδηγούν συνειρμικά σε λογικά συμπεράσματα. Φαίνεται από τον ειρμό της συζήτησης να έχουν κατανοήσει τη δυναμική διάσταση του λαϊκού πολιτισμού, στοιχεία του οποίου έχουν μεν επιβιώσει, αλλά παράλληλα έχουν μετασχηματιστεί λόγω των σύγχρονων συνθηκών.

Τέλος, παρατηρώντας ότι η ατμόσφαιρα έχει αρχίσει να αλλάζει και έχει επέλθει κόπωση από τους μαθητές τους κάνω μία τελευταία ερώτηση:

-Τι πιστεύετε ότι είναι το Τριώδιο;

«Βγαίνει από το τρία», «Είναι κάτι που είναι τρεις εβδομάδες ή τρεις μέρες» είναι οι απαντήσεις.

Τους αναφέρω εν συντομία, ότι το Τριώδιο σηματοδοτεί την αρχή της Αποκριάς και διαρκεί τρεις εβδομάδες. Στα παλαιότερα χρόνια, η αρχή του Τριωδίου σήμαινε μια περίοδο ευθυμίας και διασκέδασης και παράλληλα λειτουργούσε ως προετοιμασία των χριστιανών για να ξεκινήσουν τη μεγάλη νηστεία της Σαρακοστής, που διαρκεί σαράντα μέρες. Γι αυτό τον λόγο, η έναρξη του Τριωδίου ήταν ένα σημαντικό γεγονός της μικρής κοινωνίας που το περίμεναν με ανυπομονησία και γινόταν με πυροβολισμούς, ή δημόσιο τελάλη ή με τύμπανα (Μέγας, 2008:115). Σε αυτό το σημείο, λήγω τη συζήτηση για να περάσω στην επόμενη δραστηριότητα, η οποία είναι εικαστική.

Τους δίνω από το περιοδικό «Σύγχρονο νηπιαγωγείο» τις «καρναβαλοκατασκευές», οι οποίες είναι απεικονίσεις σε χαρτί της «Μπούλας» και του «Γενίτσαρου», ώστε να τις

ζωγραφίσουν, να τις διακοσμήσουν και να δημιουργήσουν τις δικές τους αποκριάτικες παραδοσιακές στολές²⁶.

Αξιολόγηση της διδακτικής ώρας

Σε αυτό το σχέδιο διδασκαλίας, ο επιμέρους στόχος της σύνδεσης του παρελθόντος με το παρόν και η κατανόηση (στο βαθμό του δυνατού) της δυναμικής διάστασης του λαϊκού πολιτισμού, ήταν εξ αρχής ένα παράτολμο εγχείρημα για τους μαθητές λαμβάνοντας υπόψιν την ηλικία και τη πνευματική τους ωρίμανση. Οι απαντήσεις τους πραγματικά με εξέπληξαν ευχάριστα και η συμμετοχή τους ήταν καθολική.

13^η διδασκαλία: «Το γαϊτανάκι»

(μία διδακτική ώρα, 45')

Καθορισμός διδακτικών στόχων

- Να γνωρίσουν και να εξοικειωθούν με τον αποκριάτικο χορό, το Γαϊτανάκι
- Να διασκεδάσουν
- Να συνεργαστούν

Δραστηριότητες κατά τη διδασκαλία

Η συγκεκριμένη διδακτική ώρα επιφύλασσε μια έκπληξη για τους μαθητές, καθώς «το μάθημα» μεταφέρθηκε εκτός σχολικής τάξης, στον προαύλιο χώρο του σχολείου. Οι μαθητές είχαν έρθει στο σχολείο μασκαρεμένοι με στολές και διάφορα αποκριάτικα αξεσουάρ και το κλίμα της τάξης ήταν εξαρχής γιορτινό.

²⁶ Βλ. παράρτημα

Πριν βγούμε έξω, κάναμε μια μικρή συζήτηση για τον αποκριάτικο χορό, το *γαϊτανάκι*, ο οποίος ήταν γνωστός σε όλους. Αναφέρω ότι είναι ένας αποκριάτικος χορός που έδινε έναν εύθυμο και εορταστικό τόνο στις ημέρες των Αποκριών. Οι πλειοψηφία των μαθητών έχει ήδη συμμετάσχει σε γαϊτανάκι στο νηπιαγωγείο.

Επίσης μιλήσαμε λίγο για τη συμπεριφορά που θα πρέπει να έχουμε εκτός της σχολικής τάξης, εφόσον στη διαδικασία θα συμμετείχαν οι μαθητές όλων των τμημάτων της πρώτης τάξης (πάνω από ογδόντα παιδιά) και τα υπόλοιπα τμήματα του σχολείου βρίσκονταν στις αίθουσες του σχολείου.

Στη συνέχεια βγήκαμε όλοι στην αυλή του σχολείου και με τη βοήθεια και τη συνεργασία της δασκάλας της μουσικής, χορέψαμε όλοι το γαϊτανάκι με παραδοσιακή μουσική (καλαματιανός σε ρυθμό $7/8$ ²⁷). Στο σχολείο μας υπάρχει από προηγούμενες χρονιές μεγάλος ξύλινος στύλος με κορδέλες, γεγονός που έκανε ευκολότερη την οργάνωση της διαδικασίας. Αυτή η δραστηριότητα έγινε ημέρα Παρασκευή, τρεις μέρες πριν την Καθαρά Δευτέρα, ώστε να αποχαιρετήσουμε κι εμείς επίσημα τις Απόκριες και να ξεκινήσουμε τις προετοιμασίες για το Πάσχα.

Αξιολόγηση της διδακτικής ώρας

Ο αποκριάτικος χορός είχε στόχο τη διασκέδαση των μαθητών και τη συμμετοχή τους σε ένα παραδοσιακό δρώμενο. Δεν υπήρξαν καθόλου εντάσεις, όλοι περίμεναν με υπομονή τη σειρά τους και το σχολικό τρίμηνο έληξε σε ένα εορταστικό και χαρούμενο κλίμα.

²⁷ Λεμονάκι μυρωδάτο, Χαραλάμπης, παλαμάκια-παλαμάκια και ορχηστρική μουσική.

14^η διδασκαλία: «Η κυρά- Σαρακοστή»

(μία διδακτική ώρα, 45´)

Βιβλιογραφία

- Μέγας, Γ.Α. (2008). *Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα Της Λαϊκής Λατρείας*. Αθήνα: Εστία.

Εκπαιδευτικό υλικό

- Φωτοτυπία με την κυρά- Σαρακοστή²⁸
- Χαρτόνια Α4 σε διάφορα χρώματα

Διδακτικοί στόχοι

- Να ενημερωθούν οι μαθητές για τη νηστεία της Σαρακοστής
- Να εξασκήσουν τον προφορικό τους λόγο
- Να κατανοήσουν τη λειτουργία της παραδοσιακής κοινωνίας
- Να ψυχαγωγηθούν

Δραστηριότητες κατά τη διδασκαλία

Η διδακτική ώρα ξεκινάει με την ανάγνωση αποσπάσματος από το βιβλίο του Μέγα που αναφέρει τη νηστεία της Σαρακοστής και πως αντιμετώπιζαν οι άνθρωποι αυτή την πολυήμερη δοκιμασία της νηστείας.

«Η Σαρακοστή είναι περίοδος 40ήμερης νηστείας, στην οποία υποβάλλονται οι χριστιανοί, επειδή ο Χριστός νήστεψε 40 ημέρες.

Τις τρεις πρώτες μέρες η νηστεία είναι απόλυτη. Ούτε ψωμί, ούτε νερό! Συνήθως γυναίκες, νέες και γριές, τηρούν το τρίμερο και αυτές τις τιμούν με το να τους παραθέτουν την Καθαρή

²⁸http://3.bp.blogspot.com/-T8Mi_seDM-Q/T2D7idIST5I/AAAAAAAAABrc/TaNWOufJ-AM/s1600/kyra+-sarakosth.jpg (6/1/2018).

Δευτέρα τραπέζι με ειδικά φαγητά (καρυδόπιτα, σούπα με φασόλια, πετιμέζι) και με την προσφορά δώρων (μαντίλια, μαξιλαρόπανα κ.τ.λ.).

Είναι φυσικό γι αυτούς που νηστεύουν η Σαρακοστή να περνάει πολύ αργά, όσο αυτοί σπεύδουν να φτάσουν στο τέρμα».

Μέγας, Γ.Α. (2008). *Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα Της Λαϊκής Λατρείας*. Αθήνα: Εστία (σελ.153).

Σταματώ την ανάγνωση και τους δείχνω και την εικόνα της κυρά- Σαρακοστής (εικ. 5, σελ. 153) που υπάρχει στο βιβλίο για να τους ενεργοποιήσω τυχόν προηγούμενα βιώματα που μπορεί να έχουν με την κυρά- Σαρακοστή και θα εξυπηρετήσουν τη ροή της συζήτησης. Στη συνέχεια τους ρωτάω:

-Τι είναι η νηστεία;

«Δεν τρώμε γάλα και λάδι», «όχι κυρία, δεν τρώμε ψάρι και κρέας», «ούτε τυρί!», «η Σαρακοστή δεν έχει στόμα!».

Από την τελευταία απάντηση βρίσκω την ευκαιρία και τους ρωτάω:

-Γιατί δεν έχει στόμα;

«Ούτε μάτια έχει, γιατί άμα βλέπει τα κρέατα θα τα τρώει!»

Από τις απαντήσεις τους βρίσκω πρόσφορο έδαφος και συζητάμε για λίγο ότι υπάρχουν μέρες που η νηστεία είναι απόλυτη, δηλαδή πιο αυστηρή και άλλες όχι τόσο. Επίσης τους αναφέρω ότι η κυρά- Σαρακοστή έχει μάτια, εφόσον ο σκοπός της νηστείας είναι να μπορείς να αντιστέκεσαι στους πειρασμούς του φαγητού. Καταλαβαίνω ότι υπάρχει μια σύγχυση των μαθητών μεταξύ της έννοιας της Σαρακοστής και της απεικόνισης της ως μια γυναίκα, την κυρά- Σαρακοστή. Προσπαθώ να διαχωρίσω της δύο έννοιες και στη συνέχεια συνεχίζω τις ερωτήσεις:

-Πόσες μέρες είναι η Σαρακοστή;

«Σαράντα». Η απάντηση είναι άμεση. Κάποιος μαθητής αναφέρει «εφτά μέρες» και αμέσως ένας άλλος μαθητής τον διορθώνει και του λέει ότι εφτά είναι οι εβδομάδες της νηστείας.

-Πότε ξεκινάει η νηστεία της Σαρακοστής και πότε σταματάει;

Δυσκολεύονται λίγο να καθορίσουν την αρχή, αλλά γνωρίζουν ότι τελειώνει το Πάσχα. Τους αναφέρω ότι βρισκόμαστε ήδη μέσα στην περίοδο της Σαρακοστής και ότι τελειώνει συγκεκριμένα την Κυριακή του Πάσχα. Μία μαθήτρια αναφέρει ότι η μαμά της νηστεύει και βρίσκω την ευκαιρία να συζητήσουμε ποιοι νηστεύουν και ότι παλαιότερα μάλλον ήταν λίγο πιο αυστηροί με τη νηστεία.

-Τι τρώμε την Κυριακή του Πάσχα;

«Αρνί!», φωνάζουν οι περισσότεροι και ξεκινάνε ιστορίες από παλιότερες αναμνήσεις τους από την συγκεκριμένη ημέρα. Αλλάζω τη συζήτηση που κινδυνεύει να χάσει τον ειρμό της και γυρίζω το θέμα στην κυρά-Σαρακοστή. Συζητάμε τη χρησιμότητα της με στόχο να κατανοήσουν ότι στην παραδοσιακή κοινωνία δεν υπήρχαν ημερολόγια. Διαβάζω το απόσπασμα του βιβλίου:

«Έπαιρναν μια κόλλα χαρτί και εσχεδιάζαν με το ψαλίδι μια γυναίκα. Η κυρά-Σαρακοστή δεν έχει στόμα, γιατί είναι όλο νηστεία τα χέρια της είναι σταυρωμένα για τις προσευχές. Έχει 7 πόδια, τις 7 εβδομάδες της Σαρακοστής. Κάθε Σάββατο κόβουμε και ένα πόδι. Το τελευταίο πόδι το κόβουμε το Μ. Σάββατο, το βάζουμε μέσα σ' ένα ξερό σύκο ή καρύδι κι όποιος το βρει του φέρνει γούρι».

Μέγας, Γ.Α. (2008). Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα Της Λαϊκής Λατρείας. Αθήνα: Εστία (σελ.153).

-Τι είναι το γούρι;

«δωράκι», «λεφτά», «τύχη» είναι οι απαντήσεις τους.

-Αρα τελικά γιατί έφτιαχναν την κυρά-Σαρακοστή; Επανέρχομαι για να κλείσω τη συζήτηση.

«γιατί δεν είχαν ημερολόγια», «δεν είχαν αυτοκόλλητα του Jumbo», «ούτε μαγαζιά δεν είχαν».

Θεωρώ ότι έχουμε εξαντλήσει το θέμα θεωρητικά και προχωράω στο εικαστικό κομμάτι της διδασκαλίας. Όλοι οι μαθητές κόβουν, ζωγραφίζουν και κολλάνε την κυρά-Σαρακοστή τους

σε χαρτόνι και δεσμεύονται κάθε Δευτέρα που θα έρχονται σχολείο ή κάθε Παρασκευή πριν φύγουν για το Σαββατοκύριακο να κόβουν από ένα πόδι²⁹.

Αξιολόγηση της διδακτικής ώρας

Οι μαθητές διακόσμησαν, ζωγράρισαν κι έκοψαν την κυρά- Σαρακοστή με όρεξη και κέφι. Το κλίμα της σχολικής τάξης ήταν ευχάριστο. Τα παιδιά συμμετείχαν στη συζήτηση και φάνηκαν να κατανοούν τη χρησιμότητα της κυρά- Σαρακοστής στην παραδοσιακή κοινωνία, μια κοινωνία διαφορετική από τη σημερινή. Πράγματα που τα θεωρούσαν δεδομένα δεν υπήρχαν πάντα και δεν λειτουργούσαν με τον σύγχρονο τρόπο. Η διδασκαλία με τις αποκριάτικες στολές και η σημερινή τους επέτρεψε «να ρίξουν μια ματιά» στην παραδοσιακή κοινωνία και τη διαφορετικότητά της, αλλά παράλληλα να νιώσουν και λίγο τη δυναμική της διάσταση στο χρόνο.

15^η διδασκαλία: «Πάσχα»

(μία διδακτική ώρα, 45΄)

Εκπαιδευτικό υλικό

- Καραντινού, Εύα (2008). *Χαρούμενο Πάσχα. Ήθη- Έθιμα- Δραστηριότητες*. Αθήνα: Άγκυρα.
- Χαρτόνια σε διάφορα χρώματα

Διδακτικοί στόχοι

- Να γνωρίσουν οι μαθητές τα έθιμα του Πάσχα
- Να γνωρίσουν έθιμα διάφορων περιοχών της Ελλάδας

²⁹ Βλ. παράρτημα

- Να εξασκήσουν τον προφορικό και τον γραπτό τους λόγο
- Να διασκεδάσουν

Δραστηριότητες κατά τη διδασκαλία

Μόλις ξεκίνησε η διδακτική ώρα ζήτησα από τους μαθητές, με τη μέθοδο «του καταιγισμού των ιδεών» (brainstorming), να μου πουν όποια λέξη τους μπορεί να τους έρχεται στο μυαλό ακούγοντας τη λέξη «Πάσχα».

Οι απαντήσεις ήταν άμεσες και πολλές:

«λαμπάδες, βεγγαλικά, νηστεία, αρνί, κατσίκι, σούβλα, εκκλησία, τσούγκρισμα αυγών, βάψιμο αυγών, μαγειρίτσα (αυτό το φαγητό που το τρώμε μετά την εκκλησία), γλέντι, σταυρό στην πόρτα από τις λαμπάδες, κοκορέτσι, τσουρέκι».

Κατά τη διάρκεια που οι μαθητές έλεγαν τις σκέψεις τους έγραφα τις λέξεις στον πίνακα.

Στο τέλος της δραστηριότητας θέλοντας να οδηγήσω τη συζήτηση στην έννοια του εθίμου τους διαβάζω σύντομα ένα απόσπασμα από το κείμενο «*Τα κόκκινα αυγά*» της Εύας Καραντινού:

Τη Μεγάλη Πέμπτη, αρχίζουν οι ετοιμασίες για την Ανάσταση. Οι γυναίκες ζυμώνουν τα λαμπροκούλουρα, τα τσουρέκια και τα πασχαλινά σκαλτσούνια. Όμως, η χαρά των παιδιών είναι το βάψιμο των αυγών που γίνεται αυτή τη μέρα. Γεμίζει το σπίτι κόκκινα αυγά και καλό είναι όλοι να βοηθάνε. Σε πολλά μέρη, όταν βάφουν αυγά τα ζωγραφίζουν ή τα στολίζουν με μικρά λουλουδάκια. Όμως, τ' αληθινά παραδοσιακά πασχαλινά αυγά είναι τα κόκκινα γιατί κόκκινο είναι το αίμα του Χριστού, κόκκινο είναι και το χρώμα που συμβολίζει τη ζωή και την αιώνια Βασιλεία Του. Και βάφουμε αυγά, γιατί το αυγό μοιάζει με τον στρογγυλό κόσμο μας και περιέχει μέσα του τη ζωή...

Στη συνέχεια τους ρωτάω:

-Θυμάστε πως λέγονται όλες αυτές οι συνήθειες που επαναλαμβάνουμε κάθε χρόνο;

Αμέσως μια από τις μαθήτριες της τάξης απάντησε: «Έθιμα!».

-Όλα αυτά που γράψαμε είναι έθιμα;

«Ναι!», «Είναι του Πάσχα»

Ικανοποιημένη από τις απαντήσεις και βλέποντας ότι οι μαθητές τη συγκεκριμένη ημέρα δεν είχαν τη διάθεση για περαιτέρω θεωρητική συζήτηση, για να αλλάξει το κλίμα, ξεκινάμε το εικαστικό κομμάτι της διδασκαλίας.

Κάθε μαθητής επιλέγει ένα χαρτόνι στο χρώμα της αρεσκείας του, σχεδιάζει και κόβει ένα μεγάλο πασχαλινό αυγό με τη βοήθεια μου. Στη συνέχεια τους ζητώ να γράψουν ή να σχεδιάσουν το αγαπημένο τους πασχαλινό έθιμο³⁰.

Αξιολόγηση της διδασκαλίας

Παρατηρώ ότι πολλοί μαθητές, κατά τη διάρκεια που διακοσμούν τα πασχαλινά αυγά τους, συζητούν με τα παιδιά της ομάδας τους και μοιράζονται παλαιότερες πασχαλινές ιστορίες. Διακοσμούν με όρεξη τα πασχαλινά αυγά τους και συμμετέχουν όλοι στη διαδικασία. Θεωρώ ότι οι στόχοι έχουν επιτευχθεί.

³⁰ Βλ. παράρτημα

16^η διδασκαλία: «Έθιμα του Πάσχα»

(μία διδακτική ώρα, 45΄)

Εκπαιδευτικό υλικό

- Το βιβλίο του οργανισμού της Α΄ Τάξης «Γράμματα, Λέξεις, Ιστορίες», βιβλίο μαθητή, β΄ τεύχος, σελ. 56

Διδακτικοί στόχοι

- Να θυμηθούν την έννοια του εθίμου και να μπορούν να το εντοπίσουν μέσα σε ένα κείμενο
- Γλωσσικοί στόχοι (να αναλύσουν και να ερμηνεύσουν το κείμενο)
- Να εξασκήσουν τον προφορικό λόγο

Δραστηριότητες κατά τη διδασκαλία

Η διδασκαλία ξεκινάει με την ανάγνωση του κειμένου του βιβλίου από εμένα:

Πασχαλινό

Πέντε μέρες μόνο μένουν

για ν' αρχίσουν οι γιορτές

της Μεγάλης Εβδομάδας

κι οι πασχαλινές χαρές.

Πώς μ' αρέσουν οι καμπάνες

να χτυπούν νυχτερινές...

Και μοσχοβολούν οι φούρνοι

απ' τις τόσες μυρωδιές...

Τα τραπέζια κοκκινίζουν

απ' τα κόκκινα τ' αυγά.

Κι ένας τ' άλλου τα τσουγκρίζουν

και του λεν: Χρόνια πολλά...

Έλλη Αλεξίου

Αλεξίου, Ε. (1983). *Τραγουδά και χορεύω*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Στη συνέχεια κάνουν ανάγνωση και κάποιοι από τους μαθητές που θέλουν και αμέσως μετά τους ρωτάω:

-Θυμάστε πως λέμε αυτές τις συνήθειες που επαναλαμβάνουμε κάθε χρόνο;

Οι απαντήσεις είναι άμεσες, καθώς περισσότεροι από έναν μαθητή αρχίζουν να φωνάζουν: «Εθιμα!». Η προηγούμενη διδασκαλία στην οποία θίξαμε ξανά την έννοια του εθίμου είναι πρόσφατη και φαίνεται πως στην πλειονότητα τους οι μαθητές έχουν κατανοήσει τι είναι έθιμο.

-Θα μπορούσατε να μου βρείτε κάποιο έθιμο μέσα στο ποίημα που διαβάσαμε;

Σηκώνουν το χέρι τους αρκετοί μαθητές και η πρώτη απάντηση είναι: «τα κόκκινα αυγά». Ένα από τα κορίτσια μου είπε: «το τσούγκρισμα». Για να καθοδηγήσω τη συνέχεια της συζήτησης τους ρωτάω:

-Πότε γιορτάζουμε την Ανάσταση;

Μου απαντούν ότι γίνεται τη νύχτα. Ένας μαθητής αμέσως εντοπίζει στο κείμενο τη φράση «οι καμπάνες να χτυπούν νυχτερινές» και καταλαβαίνουμε όλοι ότι αυτό το σημείο του κειμένου αναφέρεται στο μυστήριο της Ανάστασης.

Μετά μου διαβάζουν το σημείο: «μοσκοβολούν οι φούρνοι». Τους ρωτάω:

-Γιατί μοσκοβολούν οι φούρνοι;

Και μου απαντούν: «από το αρνί, τη μαγειρίτσα και τους Λαζάρους».

Ένας από τους μαθητές θέλησε να μας πει την ιστορία του Λάζαρου, οπότε κάνουμε μια παρένθεση για να ακούσουμε την αφήγησή του. Στην ερώτηση μου:

-Ποιος φτιάχνει τσουρέκια στο σπίτι σας;

Οι περισσότεροι απαντούν ότι τα τσουρέκια τους τα φτιάχνουν οι γιαγιάδες τους.

Στη συζήτηση μας για τα κόκκινα αυγά, τους ρώτησα:

-Θυμάστε ποια μέρα συνηθίζεται να βάφουμε τα πασχαλινά αυγά;

Ένας μόνο από τους μαθητές μου απάντησε ότι νομίζει ότι τα βάφουμε Μ. Πέμπτη. Τους είπα ότι όντως τότε τα βάφουμε και ότι φέτος το Πάσχα θα πρέπει οι ίδιοι να παροτρύνουν τους γονείς τους, τη συγκεκριμένη μέρα, να βάψουν παρέα τα αυγά. Πολλοί απάντησαν ότι θα το πουν στη γιαγιά τους.

Αξιολόγηση της διδακτικής ώρας

Παρόλο που η συγκεκριμένη διδασκαλία στηρίχθηκε εξολοκλήρου σε θεωρητική βάση, με ανάλυση κειμένου, οι μαθητές συμμετείχαν ενεργά στη διαδικασία απαντώντας εύστοχα σε όλες τις ερωτήσεις, χωρίς να δείξουν σημάδια κούρασης. Φάνηκε να έχουν κατανοήσει πλήρως την έννοια του εθίμου μέσα στις γιορτές και μάλιστα έδειξαν τη διάθεση να διατηρήσουν και οι ίδιοι κάποια από τα έθιμα που συζητήσαμε, όπως το βάψιμο των αυγών και το ζύμωμα των τσουρεκιών. Πλέον όλες αυτές οι συνήθειες απέκτησαν για αυτούς μια άλλη διάσταση καταλαβαίνοντας ότι είναι ένα έθιμο, δηλαδή μια δραστηριότητα που επαναλαμβάνεται μέσα στο χρόνο από πολύ παλιά.

Αυτή ήταν και η τελευταία μέρα σχολείου πριν κλείσουμε για τις πασχαλινές διακοπές. Όλοι οι μαθητές ήταν ενθουσιασμένοι και ανυπόμονοι για τις γιορτές που έρχονταν και πήραν μαζί την κυρά- Σαρακοστή τους, ώστε να της κόψουν το τελευταίο πόδι το Μ. Σάββατο. Πολλοί από αυτούς μάλιστα δήλωσαν ότι έχουν σκοπό να νηστεύσουν τη Μεγάλη Εβδομάδα. Γενικά στη σχολική τάξη υπήρχε ένα ανάλαφρο και ευχάριστο κλίμα εν όψει των διακοπών.

7. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Στο πέρας κάθε σχεδίου διδασκαλίας γινόταν αξιολόγηση της συγκεκριμένης διδακτικής ώρας και των επιμέρους στόχων που είχαν τεθεί σε κάθε μία από αυτές, μέσα από τα έντυπα που μοιράζονταν και συμπλήρωναν οι μαθητές, από τις εικαστικές και τις θεατρικές δραστηριότητες και, φυσικά, από τη συμμετοχή των παιδιών. Επίσης, η διάχυση του προγράμματος στο υπόλοιπο σχολείο και η επιτυχία της δράσης, πριν τις γιορτές των Χριστουγέννων, υπήρξε μια μορφή αξιολόγησης της πορείας του.

Αμέσως μετά τις διακοπές του Πάσχα, προκειμένου οι μαθητές να μη χάσουν τελείως την επαφή τους με αυτά που είχαμε δουλέψει όλους αυτούς τους μήνες, έγινε μια προσπάθεια αξιολόγησης του εκπαιδευτικού προγράμματος στο σύνολό του, καθώς και του κύριου στόχου του προγράμματος που ήταν η επαφή των μαθητών με τα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού και της παραδοσιακής κοινωνίας μέσα από τη λαογραφία των μηνών και τις γιορτές του χρόνου. Όταν ξεκίνησε η διδακτική ώρα έγραψα στον πίνακα δίπλα-δίπλα τους πέντε μήνες με τους οποίους δουλέψαμε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και ζήτησα από τους μαθητές να θυμηθούν με ποια θέματα ασχοληθήκαμε κάθε έναν από αυτούς. Ταυτόχρονα, οι ίδιοι κρατούσαν και ξεφύλλιζαν τους φακέλους τους με όλες τις εργασίες τους. Ξεκίνησε ένας καταιγισμός σκέψεων από μέρους τους.

Π.χ. Δεκέμβριος Ιανουάριος

Καλικάντζαροι *λαϊκό παραμύθι κ.λ.π.*

Χριστούγεννα

Κάλαντα κ.λ.π.

Παρατήρησα ότι τα παιδιά έδειχναν τους φακέλους τους στην ομάδα και σχολίαζαν ο ένας στον άλλο τις εργασίες τους. Γενικά στην τάξη υπήρχε «βαβούρα» και έντονος ενθουσιασμός, καθώς θυμόντουσαν τι έχουν κάνει και εξέφραζαν την άποψή τους και για το τι έχουν κάνει όλοι οι υπόλοιποι της ομάδας. Στη συνέχεια, για να χαμηλώσουν λίγο οι τόνοι, τους ζήτησα να μου απαντήσουν γραπτά σε τρεις ερωτήσεις:

- «Τι μάθατε όλες αυτές τις ώρες της Ευέλικτης Ζώνης αυτούς τους μήνες;»
- «Τι σας άρεσε από όλα αυτά που κάναμε;»
- «Τι δεν σας άρεσε από όλα αυτά που κάναμε;»

Λόγω της μικρής ηλικίας των μαθητών και της περιορισμένης δεξιότητας τους στον γραπτό λόγο, κάθε φορά που τελειώνει ένας μαθητής το ερωτηματολόγιο του, ακολουθούσε μία μικρής διάρκειας προσωπική συνέντευξη με τον εκάστοτε μαθητή, ώστε να αποσαφηνιστούν τυχόν ανακρίβειες και να μπορεί ο καθένας να εκφράσει και αυτά που πιθανόν να μην κατάφερε να αποτυπώσει στο χαρτί.

Οι γραπτές απαντήσεις τους για κάθε ερώτηση διαμορφώθηκαν ως εξής:

Αριθμός μαθητών	Τι έμαθα
1	Έμαθα για τα ποιήματα.
4	Έμαθα τι είναι τα έθιμα.
5	Έμαθα αινίγματα.
3	Έμαθα την ιστορία για τους μήνες.
2	Έμαθα τέλειο διάβασμα.
1	Έμαθα τα πάντα.
1	Έμαθα για τους καλικάντζαρους.
1	Έμαθα να φτιάχνω πράγματα.
1	Έμαθα την μπούλα και τον γενίτσαρο.

Πίνακας 1

Στην ερώτηση *«Τι μάθατε όλες αυτές τις ώρες της Ευέλικτης Ζώνης αυτούς τους μήνες»*, δεκατρείς (13) μαθητές έδωσαν μία απάντηση ο καθένας, τρεις (3) μαθητές έδωσαν από δύο απαντήσεις ο καθένας και τρεις (3) μαθητές δεν έδωσαν απάντηση στη συγκεκριμένη ερώτηση. Έχουμε σύνολο δεκαεννιά απαντήσεις με πιο δημοφιλείς τις εξής: *«έμαθα τα αινίγματα»* και *«έμαθα τι είναι τα έθιμα»* με πέντε μαθητές (5) και τέσσερις μαθητές (4) να υποστηρίζουν αυτές τις απαντήσεις αντίστοιχα. Στη συνέχεια τρεις (3) μαθητές δηλώνουν ότι *«έμαθαν την ιστορία με τους δώδεκα μήνες»*, εννοώντας το λαϊκό παραμύθι που δουλέψαμε και δύο (2) να απαντούν ότι *«έμαθαν τέλειο διάβασμα»*.

Στην προφορική συζήτησή μας, αυτοί οι δύο μαθητές υποστήριξαν ότι τις ώρες της Ευέλικτης Ζώνης, εκτός από τη ζωγραφική και το παιχνίδι, έγραφαν και διάβαζαν συγχρόνως και αυτό τους βοήθησε να διαβάζουν καλύτερα. Ήταν μια από τις απαντήσεις που δεν ήταν αναμενόμενη, καθώς η βελτίωση του γραπτού λόγου ήταν ένας επιμέρους στόχος σε όλο το πρόγραμμα, σε κάποιες από τις παραπάνω διδασκαλίες. Θεωρώ ότι οι μαθητές είχαν πιθανόν μια γενικότερη σκέψη ότι τη φετινή χρονιά έμαθαν να διαβάζουν και να γράφουν και αυτό επηρέασε την απάντησή τους.

Ακολουθούν οι υπόλοιπες απαντήσεις, οι οποίες δόθηκαν ξεχωριστά από κάθε μαθητή και είναι οι εξής: *«έμαθα τα ποιήματα»*, *«έμαθα τα πάντα»*, *«έμαθα για τους καλικάντζαρους»*, *«έμαθα να φτιάχνω πράγματα»*, *«έμαθα την μπούλα και τον γενίτσαρο»*. Θέλοντας να κατανοήσω την απάντηση του μαθητή *«έμαθα τα ποιήματα»*, του ζήτησα στην προσωπική μας συζήτηση να μου πει ένα ποίημα που έμαθε και από την απάντηση του κατάλαβα ότι πρόκειται για αίνιγμα. Άρα, με αυτή την απάντηση έχουμε τελικά έξι συνολικά μαθητές που αναφέρονται στα αινίγματα, κατατάσσοντάς τα ως τη δημοφιλέστερη απάντηση στην ερώτηση *«τι έμαθα»*. Η διδασκαλία των αινιγμάτων φαίνεται να είχε ιδιαίτερη απήχηση στους μαθητές κι αυτό απλά επιβεβαιώνεται και από το ενδιαφέρον που έδειξαν όλους αυτούς τους μήνες με τα αινίγματα, παίζοντας μεταξύ τους και πολλές φορές δημιουργώντας δικά τους αινίγματα.

Αριθμός μαθητών	Τι μου άρεσε
3	Μου άρεσε το κόκκινο αυγό.
5	Μου άρεσε η κυρά-Σαρακοστή.
1	Μου άρεσε που τραγουδήσαμε.
1	Μου άρεσε η άνοιξη.
1	Μου άρεσαν τα ποιήματα.
2	Μου άρεσαν οι καλικάντζαροι.
3	Μου άρεσαν όλα.
1	Μου άρεσαν οι παροιμίες.
3	Μου άρεσαν τα αινίγματα.
1	Μου άρεσε το Πάσχα.
1	Μου άρεσε η ανάγνωση που είχε αυγά.
2	Μου άρεσαν οι μάσκες.
1	Μου άρεσε όλος ο Δεκέμβριος.
1	Μου άρεσε το παραμύθι με τους δώδεκα μήνες.
1	Μου άρεσε η ζωγραφιά με τον Δεκέμβριο.

Πίνακας 2

Στην ερώτηση «*Τι σας άρεσε από όλα αυτά που κάναμε*» του πίνακα 2, τα παιδιά έδωσαν είκοσι έξι (26) απαντήσεις. Δεκατρία (13) παιδιά έδωσαν από μία απάντηση, τέσσερα (4) παιδιά από δύο απαντήσεις, ένας μαθητής έδωσε πέντε απαντήσεις και ένας (1) από τους μαθητές δεν έδωσε απάντηση στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Φαίνεται πως σε αυτή την ερώτηση οι απαντήσεις διαφέρουν αρκετά, χωρίς κάποια απάντηση να είναι ιδιαίτερα δημοφιλής. Η κυρά Σαρακοστή έχει την «υψηλότερη» θέση στις προτιμήσεις των παιδιών και ακολουθεί το κόκκινο πασχαλινό αυγό, τα αινίγματα και η απάντηση «*μου άρεσαν όλα*», χωρίς όμως κάποια από αυτές τις απαντήσεις να συγκεντρώνει τη συντριπτική πλειοψηφία.

Αριθμός μαθητών	Τι δεν μου άρεσε
1	Δεν μου άρεσε το έθιμο.
1	Δεν μου άρεσε η Σαρακοστή.
5	Δεν μου άρεσαν οι παροιμίες.
1	Δεν μου άρεσε ο Μάρτης.
1	Δεν μου άρεσε το αυγό που το χρωματίζαμε και γράφαμε λέξεις.
2	Δεν μου άρεσαν σχεδόν όλα, δεν μου άρεσε τίποτα.
1	Δεν μου άρεσαν οι Απόκριες.
1	Δεν μου άρεσαν οι καλικάντζαροι.

Πίνακας 3

Στην ερώτηση του πίνακα 3 «*Τι δεν σας άρεσε από όλα αυτά που κάναμε*», έχουμε δεκατρείς (13) απαντήσεις, με έξι (6) μαθητές να μη δίνουν καμία απάντηση. Όλοι οι υπόλοιποι μαθητές της τάξης έδωσαν από μία απάντηση με δημοφιλέστερη όλων «*δεν μου άρεσαν οι παροιμίες*». Όντως, στη διδασκαλία, στην οποία είχαμε ασχοληθεί με τις παροιμίες, είχε φανεί ότι η ηλικία των μαθητών δεν τους επέτρεψε να κατανοήσουν τον συμβολισμό τους και είχαν χάσει γρήγορα το ενδιαφέρον τους. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί ξανά ότι μόνο ένας μαθητής φάνηκε να μπορεί να κατανοήσει την κρυμμένη διδακτικότητα των παροιμιών, μαθητής με έντονες μαθησιακές δυσκολίες, ο οποίος παρόλο που απείχε από μερικές εικαστικές δραστηριότητες του εκπαιδευτικού προγράμματος, συμμετείχε ενεργά και με αμείωτο ενδιαφέρον σε όλες τις υπόλοιπες δραστηριότητες. Το παρόν εκπαιδευτικό πρόγραμμα του έδωσε μία ακόμη ευκαιρία να είναι ένα ενεργό και χρήσιμο μέλος της ευρύτερης ομάδας, χωρίς το άγχος της αξιολόγησης, γεγονός που μας αποδεικνύει ότι τέτοιας φύσης προγράμματα μπορούν να δράσουν ευεργετικά σε μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες.

Παρατηρούμε ότι σε αυτή την ερώτηση έχουμε ένα μεγαλύτερο ποσοστό μαθητών, σε σύγκριση με τις προηγούμενες ερωτήσεις, που δεν έδωσαν καμία απάντηση. Στη διαπροσωπική μας συζήτηση επέμειναν ότι δεν υπήρξε κάτι που δεν τους άρεσε και γι αυτόν τον λόγο δεν θέλησαν να απαντήσουν.

Δεδομένης της αφοπλιστικής ειλικρίνειας των παιδιών αυτής της ηλικίας και της χαλαρής ατμόσφαιρας που επικρατούσε σε όλη τη διάρκεια της σύντομης συζήτησής μας, καθώς και της οικειότητας που υπήρχε πλέον μεταξύ μας, δεν έχω λόγο να αμφισβητήσω τις απαντήσεις τους. Άρα, θεωρώ ενθαρρυντικό το γεγονός ότι υπήρξε ένα σημαντικό ποσοστό μαθητών που δεν είχαν κάτι αρνητικό να δηλώσουν για τις δραστηριότητες του προγράμματος.

8. ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

Οι απαντήσεις των μαθητών στο ερωτηματολόγιο της αξιολόγησης και η συνολική εικόνα τους (αντιδράσεις, συμμετοχή) κατά τη διάρκεια αυτών των πέντε μηνών που δουλέψαμε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα άφησαν μια θετική αίσθηση. Οι μαθητές ανταποκρίθηκαν με μεγάλη επιτυχία, και, μάλιστα, πέραν κάθε προσδοκίας στον σκοπό και στους στόχους του προγράμματος.

Επίσης, μεγάλο μέρος των συναδέλφων προώθησαν την προσπάθεια μας, είτε έμπρακτα με την επιστημονική τους κατάρτιση, όπως η μουσικός και η θεατρολόγος, είτε με τη συνεργασία που υπήρξε με τα όμορα τμήματα και εξυπηρέτησε την οργάνωση του προγράμματος, με την εκπαιδευτική εκδρομή και τις κοινές δράσεις (χριστουγεννιάτικες δράσεις, αποκριάτικος χορός). Επίσης, οι εκπαιδευτικοί που μας φιλοξένησαν στα τμήματά τους στη χριστουγεννιάτικη δράση που πραγματοποιήσαμε ήταν ιδιαίτερα εμπνευστικοί και βοήθησαν στη θετική ψυχολογία των μαθητών.

Βέβαια, όταν ένα πρόγραμμα ολοκληρωθεί, η αξιολόγηση και στη συνέχεια ο αναστοχασμός έχουν ως στόχο να επισημάνουν τυχόν σφάλματα και ελλείψεις, ώστε να αποφευχθούν σε τυχόν επόμενη προσπάθεια. Καταρχάς, επειδή δεν υπήρχε η δυνατότητα πρόσβασης στο ίντερνετ ή σε προτζέκτορα, δεν χρησιμοποιήθηκαν οι Νέες Τεχνολογίες, με τη βοήθεια των οποίων, θα προσελκύαμε σε πολλές περιπτώσεις πιο εύκολα το ενδιαφέρον των μαθητών και θα γινόταν η διδασκαλία περισσότερο ελκυστική και άμεση.

Στη συνέχεια, λόγω της πολιτικής του σχολείου τη συγκεκριμένη χρονιά, δεν έγινε γιορτή Χριστουγέννων και καλοκαιρινή γιορτή με την παρουσία γονέων, περιορίζοντας με αυτό τον τρόπο τη δυνατότητα διάχυσης του προγράμματος εκτός σχολείου και κρατώντας του γονείς σε απόσταση από την όλη διαδικασία. Θεωρώ ότι η συμμετοχή των γονιών μπορεί να προωθήσει τη διαδικασία και να φέρει ακόμη καλύτερα αποτελέσματα. Στη δική μας περίπτωση, οι γονείς ήταν ουσιαστικά αμέτοχοι και δεν τους δόθηκε η ευκαιρία να δουν από κοντά τη δουλειά των παιδιών τους. Αυτό είχε και ως αποτέλεσμα τη μειωμένη συμμετοχή τους στις ελάχιστες φορές που χρειάστηκε η συνδρομή τους.

Βιβλιογραφία

- Αλαχιώτης, Ν. Σ. (2002). Για ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων. Ειδικό Αφιέρωμα στη Διαθεματικότητα*, 7, 7-18.
- Αλαχιώτης, Ν. Σ. (2002). Η Ευέλικτη Ζώνη του σχολείου. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 6, 5-13.
- Αλεξιάδης, Μ. (2008). *Η ελληνική και διεθνής επιστημονική ονοματοθεσία της λαογραφίας*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Αλεξίου, Έ. (1983). *Τραγουδά και χορεύω*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Αρβανίτη, Ε. & Χρυσανθοπούλου, Β. (2014). Παιδαγωγική Λαογραφία και Μάθηση μέσω Σχεδιασμού: ένα μοντέλο επαγγελματικής μάθησης στο πανεπιστήμιο. Στο Αυδίκος, Ε. & Κοζιού, Σ. (επιμ.). *Πρακτικά 4^ο Πανελληνίου Συνεδρίου «Λαϊκός πολιτισμός και Εκπαίδευση»*. Καρδίτσα, 41.
- Αργυριάδη, Μ. (2001). *Πήλινα και γύψινα παιχνίδια*, Μουσείο Μπενάκη.
- Αυδίκος, Ε. (1999). *Μια φορά κι έναν καιρό... αλλά... μπορεί να γίνει και τώρα. Η εκπαίδευση ως χώρος διαμόρφωσης παραμυθάδων*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Βαρβούνης, Μ. & Σέργης, Μ. (διεύθυνση) (2012). *Ελληνική Λαογραφία: Ιστορικά, Θεωρητικά, Μεθοδολογικά, Θεματικές*, τόμος α'. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Bell, L.A.(2003). Telling Tales: What stories can teach us about racism. *Race, Ethnicity and Education*, 6 (1), 3-28.
- CAFT (2008) “We Speak the Same Culture”. A Comparative Analysis of Folk Tales. A Multicultural Perspective, <http://bigdatacenter.gazi.edu.tr/> (5/1/2018).
- Γιαλουράκη, Σ. (2004). *Τα κυκλαδικά ειδώλια ζωντανεύουν*. Αθήνα: Ακρίτας.

- Γκαρτζονίκα, Ε. (2014). Χορός και λαϊκά δρώμενα – Τελετουργίες: Μια πρόταση διδασκαλίας για την υποχρεωτική εκπαίδευση. Στο Αυδίκος, Ε. & Κοζιού, Σ. (επιμ.). *Πρακτικά 4^ο Πανελληνίου Συνεδρίου «Λαϊκός πολιτισμός και Εκπαίδευση»*. Καρδίτσα, 287-298.
- Γκαρτζονίκα- Κώτσικα, Ε. (2016). *Ο παραδοσιακός χορός στην εκπαίδευση. Ιστορική αναδρομή και σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Πεδίο.
- Γύπαρη, Μ. (2014). Γεφυρώνουμε μορφές λαϊκού πολιτισμού της περιοχής μας με την καθημερινότητα του σήμερα μέσα από τα εκπαιδευτικά σενάρια/ προγράμματα και έκδοση αυθεντικού υλικού. Αυδίκος, Ε. – Κοζιού, Σ. (επιμ.). *Πρακτικά 4^ο Πανελληνίου Συνεδρίου «Λαϊκός πολιτισμός και Εκπαίδευση»*. Καρδίτσα, 209-216.
- Δάλκος, Γ. (2002). Η Ευέλικτη Ζώνη ως πεδίο εφαρμογής της Έρευνας-Δράσης. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 6, 120-134.
- EUMOF (2011) European Mobility Folktales, <https://www.unic.ac.cy/el/node/766842> (5/1/2018)
- Ζήση, Ε. (1999). Ελάτε να φτιάξουμε και να παίζουμε μαζί τα παιχνίδια των γονιών και των παππούδων μας. Στο: Αναγνωστόπουλος, Β. (επιμ.). *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*. Αθήνα: Καστανιώτη, 57-65.
- Κακάμπουρα, Ρ. (2001) Διαθεματικό Εκπαιδευτικό Υλικό για την Ευέλικτη Ζώνη. Γ'-Δ' τάξεις του Δημοτικού Σχολείου, Λαϊκός Πολιτισμός- Αφύπνιση στη διαφορετικότητα των Γλωσσών και των Πολιτισμών, τεύχος Α', Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων/ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Αθήνα: 2001, 5-38.
- Κακάμπουρα-Τίλη, Ρ. (2006). Από τη συλλογή λαογραφικού υλικού στη διαθεματική προσέγγιση του λαϊκού πολιτισμού. Η καθοδήγηση των πανεπιστημιακών λαογράφων και η ανταπόκριση των δασκάλων. *Λαογραφία*, 40 (2004-2006), 175-191.
- Κακάμπουρα, Ρ. & Κέζα, Μ. (2014). Όταν οι γονείς μου ήταν παιδιά: Η ανταπόκριση των μαθητών σε ένα πρόγραμμα διερεύνησης της οικογενειακής τους ιστορίας. Στο: Αυδίκος,

- Ε. – Κοζιού, Σ. (επιμ.). *Πρακτικά 4^ο Πανελληνίου Συνεδρίου «Λαϊκός πολιτισμός και Εκπαίδευση»*. Καρδίτσα, 351-160.
- Καραντινού Ε. (2008). *Χαρούμενο Πάσχα. Ηθιμ- Έθιμα- Δραστηριότητες*. Αθήνα: Άγκυρα.
- Κέντρο Μελετών και Τεκμηρίωσης της Ο.Λ.Μ.Ε. (ΚΕ.ΜΕ.ΤΕ.), (1998). Αγωγή και Προαγωγή της Υγείας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. *ΚΕ.ΜΕ.ΤΕ., Μελέτες-Έρευνες*, 1, 157-187.
- Κουλουμπαρίτη, Α. (2002). Η Ευέλικτη Ζώνη αλλάζει το σχολείο: Μία μελέτη περίπτωσης μέσα από συμμετοχικές διαδικασίες κι αμοιβαίες δεσμεύσεις. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 6, 57-79.
- Κυριακίδης, Σ. Π. (1965). *Ελληνική λαογραφία, Μέρος Α: Μνημεία του λόγου*. Ακαδημία Αθηνών, Δημοσιεύματα του Λαογραφικού Αρχείου, 8, Αθήνα: Εν Αθήναις.
- Κυριακίδης, Σ. Π. (1921). Εγκύκλιος προς τους λειτουργούς της Μέσης και Δημοτικής Εκπαιδευσεως δια την συλλογήν λαογραφικής ύλης, *Λαογραφία* 8, 236-239.
- Λαχανάς, Γ. (2006). Οργάνωση, διοίκηση και εποπτεία του Ολοήμερου Σχολείου. Στο: Μαρκαντωνάτου, Α., Σαλτερής, Ν. (επιμ.), *Ολοήμερο Σχολείο. Κοντινά και μακρινά πλάνα*, 59-60. Αθήνα: Ταξιδευτής.
- Μάγος, Κ. (2013). Διδάσκοντας με αφηγήσεις: Η αξιοποίηση της αφήγησης στη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Στο: Τ. Τσιλιμένη, Α. Σμυρναίος, Ν. Γραίκος (Επιμ.) *Αφήγηση και φιλιαναγνωσία στην εκπαίδευση*, Βόλος: Εργαστήριο Λόγου και Πολιτισμού Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Πανελλήνιος Όμιλος Φίλων Αφήγησης, 5.
- Ματσαγγούρας, Η. (1987). *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Μέγας, Γ.Α. (2008). *Ελληνικές γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας*. Αθήνα: Εστία.
- Mendoza, J. & Reese, D. (2001), Examining multicultural picture books for the early childhood classroom: Possibilities and pitfalls, <http://ecrp.uiuc.edu/v3n2/mendoza.html> (5/1/2018).

- Μερακλής, Μ. (2011). *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση. Ήθη και έθιμα. Λαϊκή τέχνη*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Μπενέκος, Δ. (2013). Λαογραφία και Εκπαίδευση: Τα Σύγχρονα Σχολικά Εγχειρίδια του Δημοτικού και ο Λαϊκός Πολιτισμός. *Λαογραφία* (42) (2010-2012). Αθήνα, 662-671.
- Μπονώτη, Φ. (1999). Τα παιδιά εικονογραφούν ένα λαϊκό παραμύθι. Στο: Αναγνωστόπουλος, Β. (επιμ.). *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*. Αθήνα: Καστανιώτη, 49-56.
- Ντούλια, Α. (2014). Λαϊκός πολιτισμός και Εκπαίδευση: Μια σχέση δυναμικής αλληλοεπίδρασης και συνεργασίας. Η παιδαγωγική σημασία της ενασχόλησης των παιδιών με το λαϊκό πολιτισμό: Ένα παράδειγμα. Στο: Αυδίκος, Ε. & Κοζιού, Σ. (επιμ.). *Πρακτικά 4^ο Πανελληνίου Συνεδρίου «Λαϊκός πολιτισμός και Εκπαίδευση»*. Καρδίτσα, 113-122.
- Ξενικάκης, Κ. (1999). *Με αφορμή μια στάμνα*. Αθήνα: Κέντρο Μελέτης Νεότερης Κεραμικής.
- Παπαλουκά, Φ. (1974). *Ιστορίες σαν παραμύθια*. Αθήνα: Αστήρ, 118-120.
- Πασχαλίδου, Ε. (2004). *Η διδασκαλία του μαθήματος της λαογραφίας στα προγράμματα των Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Η συμβολή των δασκάλων στην ανάπτυξη των λαογραφικών σπουδών*. Διδακτορική διατριβή, ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ.
- Πολίτης, Ν.Γ, (1904). *Παραδόσεις*, Μέρος Α', Εν Αθήναις.
- Πολίτης, Ν.Γ, (1909). *Λαογραφία. Λαογραφία*, 1, 3-18.
- Ραγιάς, Γ. (1995). *Τα κεραμικά του ελληνικού χώρου*, Αθήνα: Μέλισσα.
- Σπυροπούλου, Δ., Βαβουράκη, Α., Κούτρα, Χ., Λουκά, Ε. & Μπούρας, Σ. (2007). Καινοτόμα προγράμματα στην εκπαίδευση. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τεύχος 13, 69-83.
- Τζέλλα, Σ. (2014). Τα κάλαντα της 1^{ης} Μάρτη (Χελιδονίσματα) και του Λαζάρου στην περιοχή του Παλαμά και η ένταξή τους στη σχολική εκπαιδευτική διαδικασία. Αυδίκος Ε. – Κοζιού Σ. (επιμ.). *Πρακτικά 4^ο Πανελληνίου Συνεδρίου «Λαϊκός πολιτισμός και Εκπαίδευση»*. Καρδίτσα, 185-190.

Τσιλιμένη, Τ. (1999). Εκπαιδευτικά προγράμματα λαογραφικών μουσείων και σχολείο. Πολιτισμική μόρφωση- Αισθητική δημιουργία. Στο: Αναγνωστόπουλος, Β. (επιμ.). *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*. Αθήνα: Καστανιώτη, 163-177.

Fullan, M. (1991). *The New Meaning of Educational Change*. London: Cassell.

Χρυσαφίδης, Κ. (1996). *Βιωματική – επικοινωνιακή διδασκαλία. (Η εισαγωγή της μεθόδου Project στο σχολείο)*. Αθήνα: GUTENBERG.

Διαδικτυακές πηγές

Πρόγραμμα «Μελίνα»- Εκπαίδευση και πολιτισμός, ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. Υπουργείο πολιτισμού και αθλητισμού. http://www.yppo.gr/4/g40.jsp?obj_id=139 (6/7/2017)

Οι Τ.Π.Ε. στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. ΕΝΩΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ <https://www.epe.org.gr/meleth/final/MEP2006-3.pdf> (12/8/2017)

ΙΕΜΑ (Ινστιτούτο έρευνας μουσικής και ακουστικής). ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΛΙΝΑ. <http://www.iema.gr/melina> (6/7/2016)

Το έθιμο του ροδιού. <http://www.e-selides.gr/download/829> (11/7/2016)

Το χριστόψωμο. <http://www.e-selides.gr/download/827> (11/7/2016)

<http://pnedim.gr/εκπαιδευτικά-προγράμματα/> (11/8/2016)

<http://www.laografikokorinthou.gr/index.php/el/ekpaideush/trexonta-ekpaideftika-programmata-gia-sxolikes-omades/112-ekpaideftika-programmata-201516> (11/8/2016)

http://dreamskindergarten.blogspot.gr/2011/11/blog-post_19.html (4/1/1018)

<http://www.melt.gr/gr/to-mouseio/to-mouseio-simera/> (5/1/2018)

<http://www.melt.gr/gr/ekpaideysi/gia-sholikes-omades/> (5/1/2018)

http://3.bp.blogspot.com/-T8Mi_seDM-Q/T2D7idlST5I/AAAAAAAAABrc/TaNWOUfJ-AM/s1600/kyra+-+sarakosth.jpg (6/1/2018)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εργασίες των μαθητών της τάξης.

ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

ΣΚΕΨΟΥ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕ

- Είναι στρογγυλή, μπαίνει σε ταψί και στη μέση έχει φλουρί. Τι είναι;

Βασίλειο

- Στο σαλόνι το έχω εγώ. Πράσινο και φουντωτό, φορτωμένο με στολίδια και φωτάκια ένα σωρό. Τι είναι;

Δέντρο

- Σκαρφαλώνει στις σκεπές σαν τις γάτες τις μικρές. Μα αν τύχει και σφηνώσει, δώρα τότε ποιος θα δώσει;

Άγιος Βασίλης

- Ακολούθησαν ένα αστέρι τη νυχτιά τη μαγική. Δώρα αγάπης αυτοί κρατούσαν, τα πιο πολύτιμα στη γη. Ποιοι είναι;

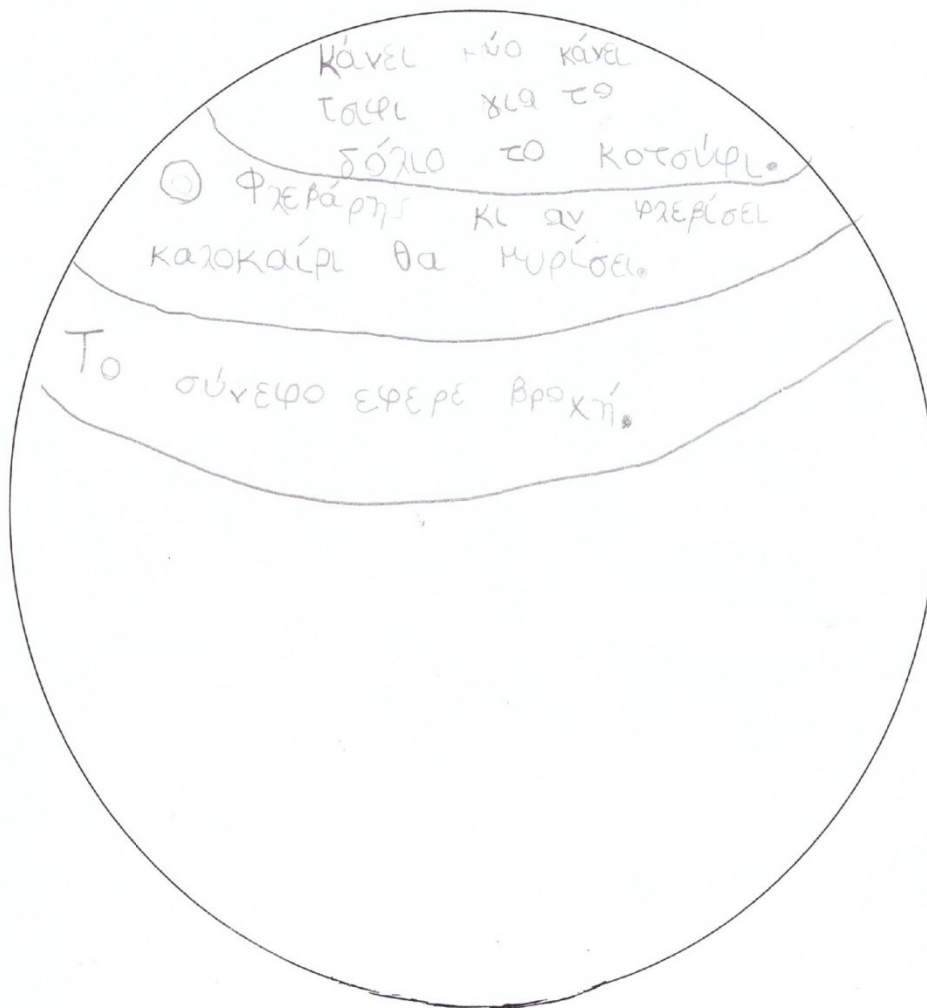
Οι τρεις μάγισσες

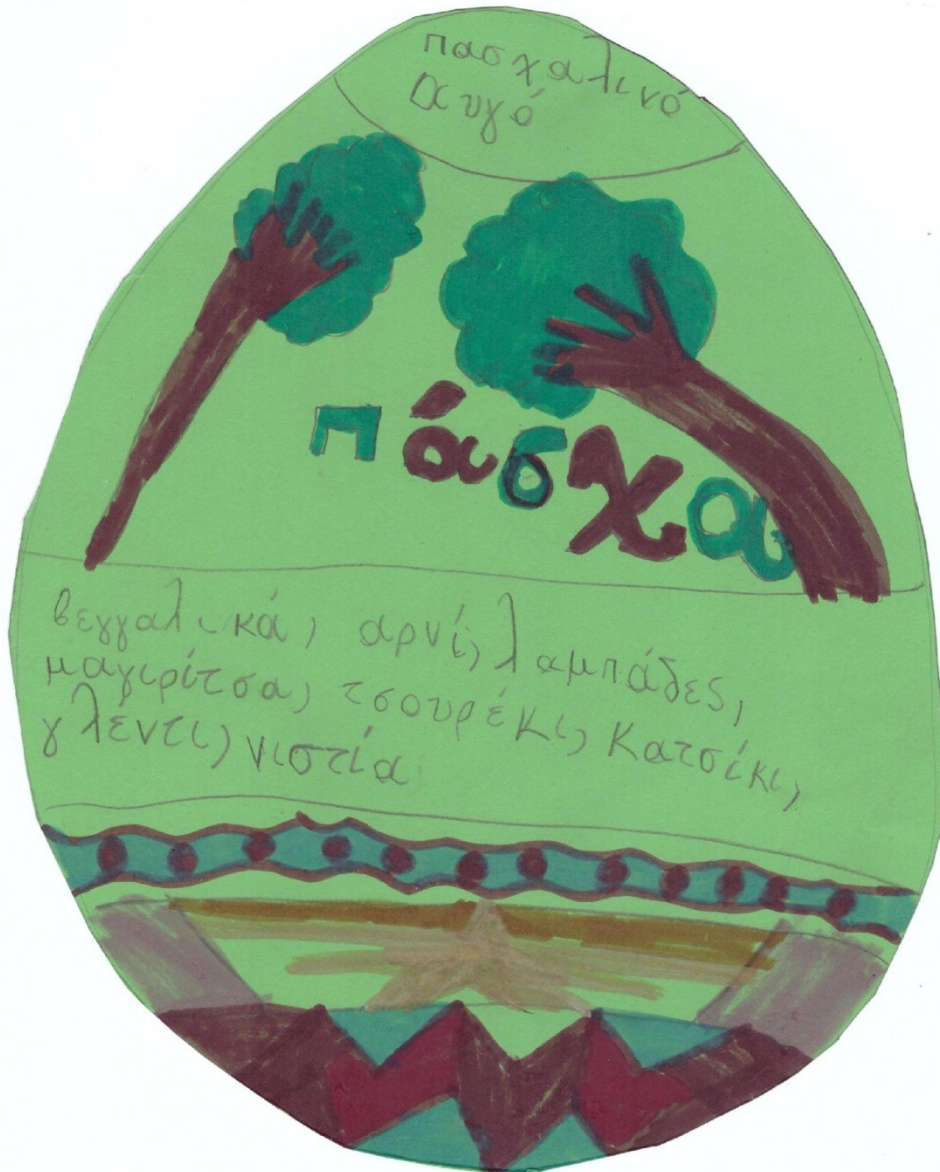
- Στη σπηλιά τη σκοτεινή μια μητέρα με παιδί..
Ιησού λεν το μωράκι, Ιωσήφ τον καλό προσάτη μα . . . πώς έλεγαν παιδιά τη μανούλα τη γλυκιά;

Μαρία Άγγελος

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

ΧΑΡΙΣΤΟΥΝΕΥΝΙΑΤΙΚΕΣ ΝΕΥΣΕΙΣ
από τον τόπο μου.

ΒΑΣΙΛΟΠΙΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ
(ΙΤΑΛΙΚΗ ΣΥΝΤΑΓΗ)

- * 3/4 φλιτζανιού ζάχαρη
 - * 75 γραμμάρια βούτυρο
 - * 75 γραμμάρια ζυρή ΡΙΚΟΤΑ
 - * 1 1/2 φλιτζανιού αλεύρι
 - * 1 1/2 κουταλιού σούπας Baking Powder
 - * ζύθος λεμονιού (1/2 τμήμα)
 - * 3 αυγά (χωρίς κρόκοι ή αλάτι)
- Απολαύστε τη λογική παρασκευή και κεικ
ή γίνουμε για 50' στους 180°C.

ΧΡΟΝΙΑ
ΠΟΛΙΑ

ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

ΣΚΕΨΟΥ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕ

- Είναι στρογγυλή, μπαίνει σε ταψί και στη μέση έχει φλουρί.
Τι είναι;

Βασιλόπιτα

- Στο σαλόνι το έχω εγώ. Πράσινο και φουντωτό, φορτωμένο με στολίδια και φωτάκια ένα σωρό. Τι είναι;

Σέντερο

- Σκαρφαλώνει στις σκεπές σαν τις γάτες τις μικρές. Μα αν τύχει και σφηνώσει, δώρα τότε ποιος θα δώσει;

Άγιος Βασίλης

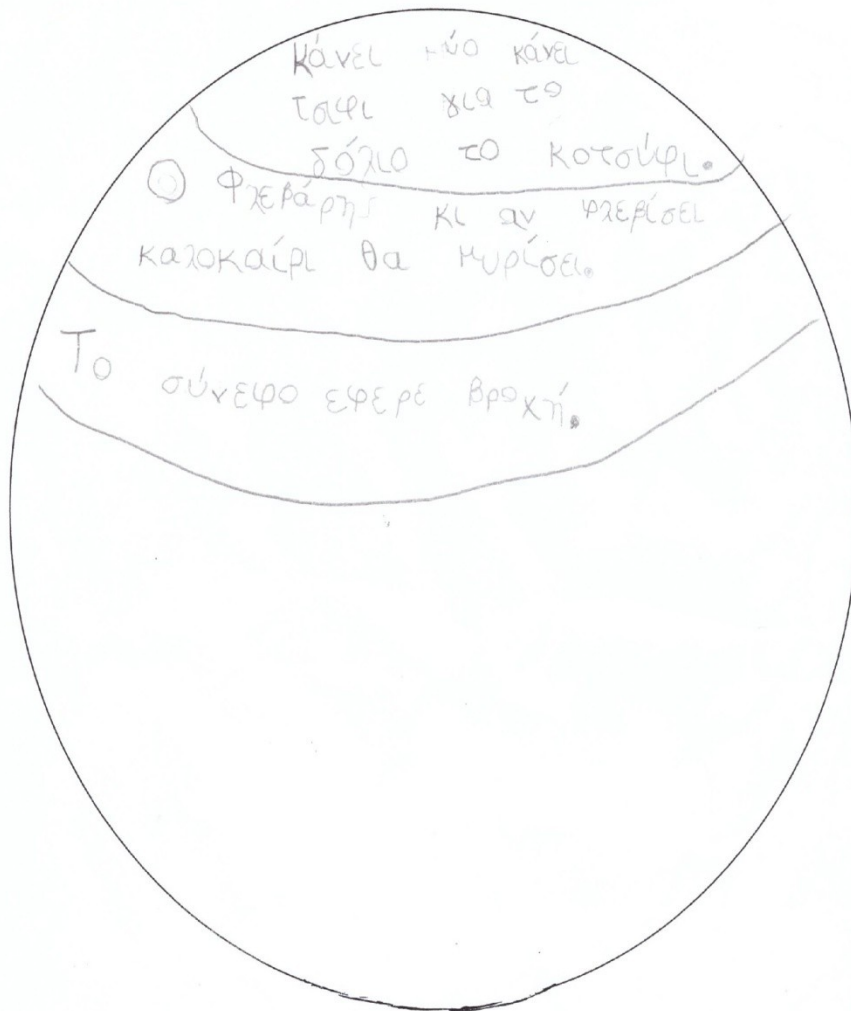
- Ακολούθησαν ένα αστέρι τη νυχτιά τη μαγική. Δώρα αγάπης αυτοί κρατούσαν, τα πιο πολύτιμα στη γη. Ποιοι είναι;

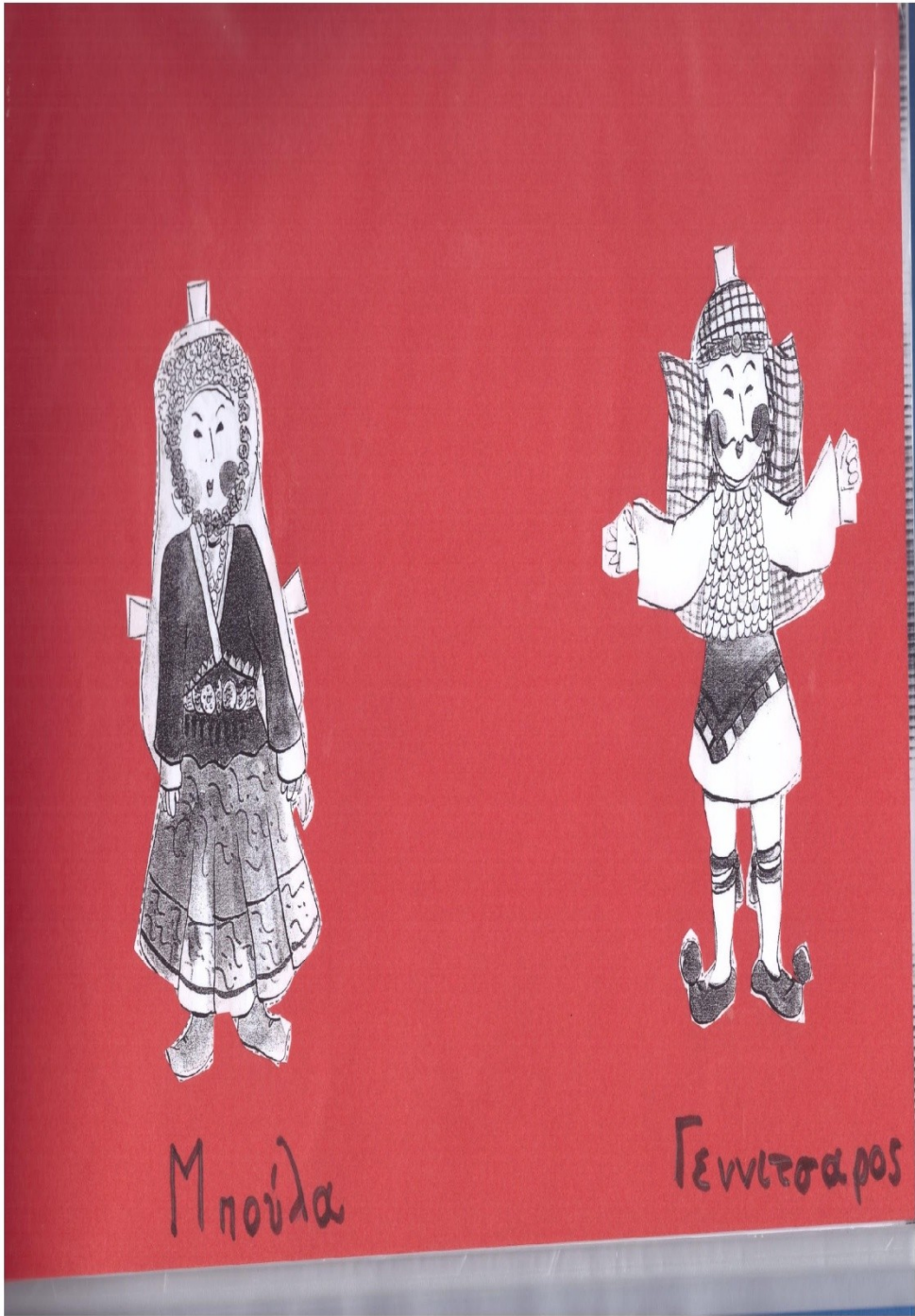
Ου τρέξω μάχη

- Στη σπηλιά τη σκοτεινή μια μητέρα με παιδί..
Ιησού λεν το μωράκι, Ιωσήφ τον καλό προστάτη μα . . . πώς έλεγαν παιδιά τη μανούλα τη γλυκιά;

Μαρία

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Η δώδεκας μήνες

ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

ΣΚΕΨΟΥ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕ

- Είναι στρογγυλή, μπαίνει σε ταψί και στη μέση έχει φλουρί. Τι είναι;

Βασίλειο

- Στο σαλόνι το έχω εγώ. Πράσινο και φουντωτό, φορτωμένο με στολίδια και φωτάκια ένα σωρό. Τι είναι;

Δέντρο

- Σκαρφαλώνει στις σκεπές σαν τις γάτες τις μικρές. Μα αν τύχει και σφηνώσει, δώρα τότε ποιος θα δώσει;

Άγιος Βασίλης

- Ακολούθησαν ένα αστέρι τη νυχτιά τη μαγική. Δώρα αγάπης αυτοί κρατούσαν, τα πιο πολύτιμα στη γη. Ποιοι είναι;

Οι τρεις μάγοι

- Στη σπηλιά τη σκοτεινή μια μητέρα με παιδί..
Ιησού λεν το μωράκι, Ιωσήφ τον καλό προσάτη μα . . . πώς έλεγαν παιδιά τη μανούλα τη γλυκιά;

Μαρία

Γιώργος

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

Νηστεία

λαμπάδες

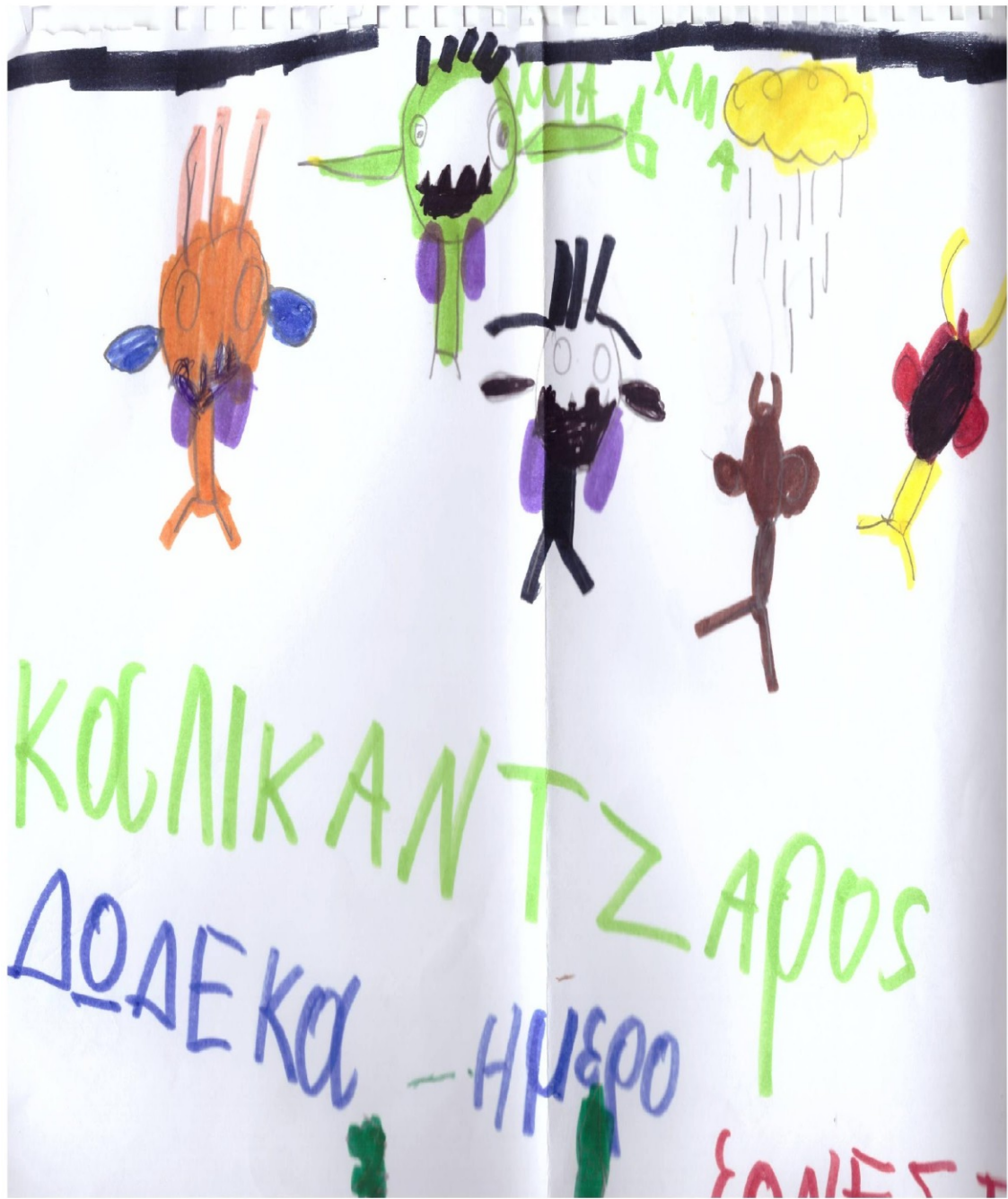
βάψιμο αυτών

Τσορέκι

αρνί

ταξέντι

Κατσικά

ΠΑΡΟΙΝΙΑ

πρώμα η αμυδαλιά

θίσει τον Δεκέμβρη

κύς γ... κι

μμος ... να μο

30/5/...

ΚΑΚΟΚΑΧΗ ΣΤΟ ΧΕΝΑ

ΧΑΧΑ ΑΑΑ

Υλικά

- 250gr φρέσκο βούτυρο
- 2φλ. τσαχιάου ζάχαρη
- 6 αυγά
- 1φλ τσαχιάου γάλα
- 1/2 μπό αλεύρι
- 1 ποτήρι κρασί μανιαν
- Ξύσμα ενός πορτοκαλιού
- λίγη κανέλα
- 1 βανίλια
- 1 κοντάλαμ ζηνιού μπέισιν

Εκτέλεση

Χτυπάμε το βούτυρο με τη ζάχαρη μέχρι να γίνει λείο. Στη συνέχεια προσθέτουμε ένα ένα τα υπολοιπα υλικά και αναμειγνύουμε μέχρι το μείγμα να γίνει ομοιογενές. Βουτυρώνουμε ένα ταψί, ρίχνουμε μέσα τη βασιλόπιτα, προσθέτουμε το νόμισμα και γινουμε σε μέτρο βούτυρο για μία ώρα περίπου.

Το πρακτικό του Συλλόγου Διδασκόντων για τις σχολικές δραστηριότητες στις οποίες εντάχθηκε το εκπαιδευτικό- πολιτιστικό πρόγραμμα.

<p>Θέμα Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων</p>	<p style="text-align: center;"><u>Πράξη 8^η</u></p> <p>Στα Μελισσία και στο Γραφείο του 1^{ου} Δημοτικού σκημάδε σήμερα 24-10-2014 ημέρα Παρασκευή και ώρα 14:00 ο Σύλλογος Διδασκόντων, ύστερα από πρόσκληση της Διευθύντριας, με θέμα «Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων»</p> <p>Παρόντες ήταν όλοι οι ευαγγελιστές του σχολείου</p> <p>Η Διευθύντρια πήρε το λόγο και αφού διαφώνησε στην εγκύκλιο (Αρ. Πρωτ. 167127/Γ7), κάλεσε τους ευαγγελιστές να καταθέσουν τις προτάσεις τους για τα προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων που προάγονται να υλοποιηθούν. Μετά από διαλογική συζήτηση αποφασίστηκε η συμμετοχή του σχολείου στα παρακάτω προγράμματα:</p> <p><u>α. Πολιτιστικά θέματα</u></p> <p>Η Β' τάξη με δασίδα την κ. Γεωργία Αμυράκη αναλαμβάνει τα προγράμματα: «Δημιουργική γραφή» και «Ποσειδών» για τη Β' τάξη - Εξόχως του Μεσογείου»</p> <p>Οι τάξεις Α1, Α2, Α3, Α4 με δασίλους αντίστοιχα των κ. Παναγιώτα Παράκου, τον κ. Τσακροδάδο Ηλία, την κ. Γιαννιμαδάου Μυρτα και κ. Κότση Γεωργία αναλαμβάνουν το πρόγραμμα: «Ποσειδών» με δραστηριότητες στην Α' τάξη, συνδεδεμένη με χορές του χρόνου».</p> <p>Η δασίδα του σμήματος έλαβας κ. Γιαννιμαδάου Ελένη αναλαμβάνει το πρόγραμμα: «Ταξίδι στο Μεσογείο»</p> <p>Η δασίδα του ΣΤ, κ. Μπακαίου Δέσποινα και η κ. Τσιμούρα Μπρία (ΠΕ16-Μουσικών) αναλαμβάνουν το πρόγραμμα «Με τη φωνή ταξιδεύω»</p>
---	---

